Forest Stewardship Council®

FSC Forest Stewardship Standard for skogbruk i Norge

FSC-STD-NOR-01-2023 NO

© FSC Norway 2022. All rights reserved. FSC®F000244

FSC FORESTS™ FOR ALL FOREVER

Tittel	FSC Forest Stewardship Standard for skogbruk i Norge
Dokumentets referansekode	FSC-STD-NOR-01-2023 NO
Status	Godkjent
Omfatter	Alle skogtyper og eiendommer (forvaltningsenheter). Se detaljer i kapittel A.2 *Standardens Omfang*.
Godkjent dato	04. mai 2022
Godkjent av	Policy and Standards Committee
Publiseringsdato	17. januar 2023
Effektiv dato	15. april 2023
Overgangsperiode[1]	12 måneder fra effektiv dato
Valid periode	Inntil standarden er revidert, erstattet eller trukket tilbake
Gjeldende versjon	Den engelske utgaven av standarden *FSC-STD-NOR-01-2023 EN* er den offisielt godkjente og gjeldende versjonen. Dersom den engelske og den norske versjonen tolkes ulikt, har den engelske versjonen forrang.
Kontakt I Norge	Anders Bjurulf C/o Foreningen Skogen, Postboks 23, 5031 Mjøndalen, Norge +47 48 15 33 22 a.bjurulf@no.fsc.org
FSC Performance and Standards Unit contact	FSC International Center - Performance and Standards Unit - Adenauer Allee 134 53113 Bonn, Germany +49-(0)228-36766-0 +49-(0)228-36766-30 psu@fsc.org

© FSC Norge 2022. All rights reserved. FSC®F000244

Forest Stewardship Council® (FSC) er en uavhengig, non-profitt, ikke-statlig organisasjon etablert for å støtte miljøtilpasset, sosialt ansvarlig og økonomisk bærekraftig forvaltning av verdens skoger.

FSCs visjon er at skogens sanne verdi er anerkjent og fullt ut innlemmet i samfunnet over hele verden. FSC er den ledende og definerende drivkraften for forbedret skogforvaltning og markedsutvikling, og endrer den globale trenden i retning bærekraftig bruk, bevaring, restaurering og respekt for alle.

Bilder på forsiden (fra venstre til høyre):

1. Marisko (*Cypripedium calceolus*). Foto: ©Reidar Haugan.
2. Enkelt friluftsliv i skog. Foto: ©Reidar.Haugan.

[1] Overgangsperioden omfatter parallell-fasen da forrige versjon av standarden fases ut og erstattes med den nye versjonen. Seks måneder etter endt overgangsperiode er sertifikater utstedt i henhold til den gamle versjonen av standarden betraktet å være ugyldige.

3. Tømmerlunne. Foto: ©Reidar Haugan.

Innhold

Forord 4
A Innledning 5
B Versjon av standarden 10
C Geografisk beskrivelse 10
D Referanser 12
E Skala, intensitet og risiko (SIR) 12
F Prinsipper, kriterier og indikatorer 14
Prinsipp 1: Overholdelse av lovverk 14
Prinsipp 2: Arbeidstakeres rettigheter og ansettelsesvilkår 18
Prinsipp 3: Urfolks rettigheter 23
Prinsipp 4: Forhold til lokalsamfunn 29
Prinsipp 5: Skogens naturgoder 34
Prinsipp 6: Miljøverdier og miljøpåvirkning 37
Prinsipp 7: Planlegging 56
Prinsipp 8: Overvåkning og evaluering 60
Prinsipp 9: Høye bevaringsverdier (HCV) 63
Prinsipp 10: Gjennomføring av skogsdrift 67
G Vedlegg til FSC-standarden 81
Vedlegg A. Liste over gjeldende lover, forskrifter og nasjonalt ratifiserte internasjonale traktater, konvensjoner og avtaler. 82
Vedlegg B. Opplæringskrav for arbeidstakere. 88
Vedlegg C. Retningslinjer for fritt og informert forhåndssamtykke – et verktøy for god dialog (FPIC-metode). 89
Vedlegg D. Veileder. Behandling av uklarheter og interessekonflikter for FSC sertifiserte forvaltningsenheter i Norge. 99
Vedlegg E. Nasjonalt HCV-rammeverk for Norge 103
Vedlegg F. Begrepsordliste 116

Forord

1 Beskrivende av Forest Stewardship Council (FSC)

Forest Stewardship Council A.C. (FSC) ble opprettet i 1993, som en oppfølging av FNs konferanse om miljø og utvikling (*The Earth Summit* i Rio de Janeiro, 1992) med oppdraget å fremme miljømessig hensiktsmessig, sosialt ansvarlig og økonomisk bærekraftig forvaltning av verdens skoger.

Miljømessig hensiktsmessig skogforvaltning sikrer at produksjonen av tømmer, ikke-tømmerbaserte skogprodukter og økosystemtjenester opprettholder skogens biologiske mangfold, produktivitet og økologiske prosesser. Sosialt gunstig skogforvaltning hjelper både lokalbefolkningen og samfunnet ellers til å nyte godt av langsiktige fordeler og gir også sterke insentiver til lokalbefolkningen til å opprettholde skogressursene og følge langsiktige forvaltningsplaner. Økonomisk lønnsom skogforvaltning innebærer at skogdriften er strukturert og forvaltet slik at den er tilstrekkelig lønnsom, uten at det genereres økonomisk overskudd på bekostning av skogressursen, økosystemet eller berørte samfunn. Spenningen mellom behovet for å generere tilstrekkelig økonomisk avkastning og prinsippene for ansvarlig skogdrift kan reduseres gjennom innsats for å markedsføre hele spekteret av skogprodukter og -tjenester for best mulig verdi (FSC A.C. *By-Laws*, ratifisert, september 1994; siste revisjon i juni 2011).

FSC er en internasjonal organisasjon som tilbyr et system for frivillig akkreditering og uavhengig tredjepartssertifisering. Dette systemet lar organisasjonens sertifikatinnehavere markedsføre sine produkter og tjenester som et resultat av miljømessig hensiktsmessig, sosialt ansvarlig og økonomisk levedyktig skogforvaltning. FSC setter også standarder for utvikling og godkjenning av FSC *Stewardship Standards* som er basert på FSCs prinsipper og kriterier. I tillegg setter FSC standarder for akkreditering av samsvarsvurderingsorganer (også kjent som sertifiseringsorganer) som sertifiserer samsvar med FSCs standarder. Basert på disse standardene tilbyr FSC et system for sertifisering for organisasjoner som ønsker å markedsføre produktene sine som FSC-sertifisert.

2 Beskrivende uttalelse fra Norsk Standardutviklingsgruppe

I mangel av en nasjonal FSC-organisasjon eller nettverkspartner i Norge, har en Standardutviklingsgruppe (SDG) vært ansvarlig for prosessen under standardutviklingen. Prosjektet er finansiert av skogbruksnæringene og skogeierorganisasjonene (Treforedlingens Bransjeforening, Treindustrien, Norges Skogeierforbund og NORSKOG). Under prosessen har SDG jobbet i dialog med *FSC International*, *Performance and Standards Unit*. FSC Danmark har bistått med administrasjon av hjemmesiden til FSC Norge (https://no.fsc.org/), hvor de offentlige høringene ble publisert. FSC Sverige har også vært behjelpelig med noen viktige punkter angående standarden. Det nasjonale kontoret, FSC Norge, ble formelt etablert i 2022, og har det administrative ansvaret for den nasjonale standarden.

Engelsk har vært arbeidsspråket i vurderingsperioden, og gjeldende *Forest Stewardship Standard* (FSS) er skrevet på engelsk (*FSC-STD-NOR-01-2023 EN*). Hensiktsmessige samtaler med den samiske SDG-representanten har foregått på norsk og engelsk. Standarden er oversatt til norsk for lokal bruk og publiseres på begge språk. Dersom den engelske og den norske versjonen tolkes ulikt, har den engelske versjonen forrang, i henhold til punkt 7.1 i dokumentet FSC-STD-60-002.

Standardutviklingsgruppa (SDG) er sammensatt av interessenter i henhold til nødvendig kammerbasert og likeverdig representasjon (tabell 1). Paraplyorganisasjonene Sabima (miljøkammeret) og Norsk Friluftsliv (sosialt kammer) representerer til sammen 26 nasjonale organisasjoner med hundretusenvis av medlemmer over hele landet. Tre kammerbaserte arbeidsgrupper (tabell 2) har gjennomført forhandlinger mellom SDG-møtene.

Det er brukt en del forkortelser, særlig i innledningskapitlene til standarden, se fotnoten[2].

A Innledning

A.1 Formålet med standarden

Formålet er å ha en *Forest Stewardship Standard* (FSS) som blir forstått og brukt av FSC-sertifiserte organisasjoner i Norge. FSC-akkrediterte sertifiseringsorganer evaluerer skogforvaltningen i disse organisasjonene innenfor rammen (se 2.2 nedenfor) av denne standarden.

FSC-prinsippene og -kriteriene (P&C) for *Forest Stewardship* gir en internasjonalt anerkjent standard for ansvarlig skogforvaltning. Enhver internasjonal standard for skogforvaltning må imidlertid tilpasses på regionalt eller nasjonalt nivå for å gjenspeile de ulike juridiske, sosiale og geografiske forholdene angående skog i ulike deler av verden. FSC P&C krever derfor at det utvikles indikatorer som er tilpasset regionale eller nasjonale forhold for gjennomføring i forvaltningsenheten (vanligvis eiendomsnivå).

Med godkjenning av standarden FSC-STD-60-004 V1-0 EN *FSC International Generic Indicators* (IGI) av *FSC Board of Directors* i mars 2015, blir tilpasningen av P&C til regionale eller nasjonale forhold utført ved å bruke IGI-standarden som utgangspunkt (fra 1. juli 2018 er den andre versjonen av dette dokumentet - FSC-STD-60-004 V2-0 EN - gjeldende). Dette har fordelen å kunne:

- sikre en konsekvent implementering av P&C i hele verden
- forbedre og styrke troverdigheten til FSC-systemet
- forbedre konsistensen og kvaliteten til skogforvaltningsstandarder

[2] FPIC: Fritt og informert forhåndssamtykke. FSS: *Forest Stewardship Sandard*. HCV: Høye bevaringsverdier. IGI: Internasjonale generiske indikatorer (FSC). ICL/IFL: intakte kulturlandskaper for urfolk / Intakte skoglandskaper. NTFP: Ikke tømmerbaserte skogprodukter. P&C: FSC prinsipper og kriterier. SDG: Standardutviklingsgruppa. SIR: Skala, intensitet og risiko. Se også begrepsordliste, kapittel 9.

- støtte en raskere og mer effektiv godkjenningsprosess for *Forest Stewardship Standards*

FSC-prinsippene og -kriteriene sammen med et sett med indikatorer godkjent av *FSC Policy and Standards Committee* (PSC) utgjør en *FSC Forest Stewardship Standard* (FSS).

Utviklingen av skogstandarden (FSS) følger kravene satt i følgende normative FSC-dokumenter:

- FSC-PRO-60-006 V2-0 EN *Development and Transfer of National Forest Stewardship Standards to the FSC Principles and Criteria Version 5-1,*
- FSC-STD-60-002 (V1-0) EN *Structure and Content of National Forest Stewardship Standards*, og
- FSC-STD-60-006 (V1-2) EN *Process requirements for the development and maintenance of National Forest Stewardship Standards.*

De ovenfornevnte dokumentene er utviklet av FSC *Performance and Standards Unit* (PSU) for å forbedre konsistente og transparente sertifiseringsbeslutninger mellom forskjellige sertifiseringsorganer i forskjellige deler av verden, og derved for å øke troverdigheten til FSC-sertifiseringsordningen i helhet.

A.2 Standardens omfang

Denne standarden omfatter alle skogvirksomheter som søker FSC-sertifisering i Norge. Standarden gjelder alle skogtyper og eiendomsareal (forvaltningsenhetens areal). Standarden omfatter ikke *Non-Timber Forest Products* - NTFP (dvs. ikke tømmerbaserte skogprodukter, sml. indikator 10.11.2 og begrepsordlista).

Geografisk region	Norge
Skogtyper	Alle skogtyper (inkludert naturlig skog og treplantasjer)
Eierskapsformer	Alle former for eierskap inkludert offentlig, privat og almenninger.
Skala og intensitet, kategorier (i henhold til kapittel 6 i FSC-STD-60-002)	Alle kategorier av forvaltningsenheter, inkludert tilleggsbestemmelser for *small and low intensity managed forests* (SLIMFs). (For relevante SLIMF-nivåer, se under,og i kapittel 6 i denne standarden.)
Skogprodukter (i henhold til FSC-STD-40-004a)	Tømmer Standarden omfatter ikke *Non-Timber Forest Products* (ikke tømmerbaserte skogprodukter).

Standarden gjelder for FSC-sertifiserte forvaltningsenheter, hvor den skal brukes og etterleves i skogforvaltningen. Skogeierne forvalter enten sin egen FSC-sertifiserte forvaltningsenhet eller er medlemmer av en sertifisert gruppe. Standarden omfatter skogbruksvirksomhet innenfor forvaltningsenhetens juridiske grenser, det vil si alle områder på eiendommen som kan bli berørt av skogbruk, inkludert uproduktive områder eller verneområder, bevaringsnettverk, vannløp, myrer og fjellområder som er blandet med produktiv skog. Når det er presisert i indikatoren, gjelder indikatoren kun for det produktive skogarealet i forvaltningsenheten. Nøyaktige områder med produktiv skog, uproduktiv skog, myrer, vann, jordbruksareal og andre relevante kategorier er gitt i kart og tabeller for hvert matrikkelnummer i Kilden (kilden.nibio.no).

Standarden omfatter forvaltning av både små og store forvaltningsenheter, men den er hovedsakelig skrevet for å passe til de større forvaltningsenhetene (> 10.000 da). På grunn av et høyt kostnads- og lønnsnivå i Norge, er det hovedsakelig forvaltningsenhetene som er større enn ca. 30.000 dekar produktiv skog som kan gi nok økonomisk overskudd fra skogbruket til å ansette en person på fulltidsadministrasjon (2022), og blant annet håndtere dokumentasjonen som trengs for å oppfylle kravene i FSC-standarden. Entreprenører er vanligvis engasjert i skogdriften og nødvendig skjøtsel. Det gis statlige tilskudd til konkrete skjøtselstiltak (for eksempel ungskogspleie og skoggjødsling). Mindre enheter er også hjertelig velkommen til å bli FSC-sertifisert, gjerne som medlemmer i et gruppesertifikat.

A.3 Informasjon om standardutviklingen

En kammerbasert *National Risk Assessment Working Group* (NRA-WG) med ganske lik representasjon av organisasjoner og representasjon som i SDG var forløperen til SDG. Det ble etablert i april 2016 for å utføre den nasjonale risikovurderingen (NRA) for *Controlled Wood* i Norge. NRA ble ferdigstilt og godkjent av FSC i august 2017.

SDG ble opprettet i løpet av våren 2017 og ble formelt registrert som et SDG av FSC International 25. oktober 2017. I løpet av 2017 startet SDG også en prosess for å utvikle den første norske FSC skogstandarden. Et stort antall organisasjoner og eksperter ble samtidig bedt om å delta i det konsultative forumet. Dette forumet, som besto av 37 representanter, ble spesifikt informert før de offentlige høringene, slik at de kunne komme med sine kommentarer til standardutkastene.

SDG består av fire representanter i hvert kammer (tabell 1). Det ble tidlig besluttet å etablere tre undergrupper med to representanter/eksperter fra hvert kammer i hver undergruppe (tabell 2). Målet for undergruppene var å diskutere og utarbeide indikatorene i en konsensusprosess og presentere dem for videre behandling og godkjenning av SDG. Undergruppene jobbet med elementene:

a) fremmede arter, utenlandske treslag, og konvertering (kriteriene 6.9, 6.10, 10.2 og 10.3)
b) urfolksrettigheter (samiske rettigheter, prinsipp 3)
c) hovedansvar for alle indikatorene i FSS og sammenhengen mellom dem, inkludert de som ble konkludert i de andre undergruppene

To allmenne høringer ble gjennomført under utviklingen av FSS. Den første høringen (satt til 1. mars 2019) resulterte i 304 kommentarer og bidrag til 138 indikatorer fra 21 organisasjoner som representerer et bredt spekter av interessenter. Blant interessentene var ENGO representert av organisasjoner som Naturvernforbundet og Norsk zoologisk forening, samfunnsinteresser – ved Sametinget og Den Norske Turistforening, kommersielle skogbruksorganisasjoner – ved Glommen Mjøsen Skog og SB-Skog, og utdanningsinstitusjoner – ved Skogbrukets kursinstitutt. FSC-sertifiserte organisasjoner (skogeiere) deltok også i prosessen.

Et oppdatert og enhetlig utkast ble levert til en skogtest sommeren 2019 (*WSP Danmark A/S* i samarbeid med *Soil Association Certification Ltd*), og et deretter oppdatert utkast ble allment hørt i løpet av 60 dager fra 15. oktober 2019. Den andre høringen resulterte i 118 kommentarer på 93 indikatorer fra 9 interessenter som hovedsakelig representerer skogbruks- og miljøorganisasjoner, hvor de to mest omfattende bidragsyterne var Naturvernforbundet (både sentrale og lokale avdelinger) og en FSC-sertifisert eiendom.

Et standardutkast ble sendt til FSC 16. februar 2020 for å få ytterligere bistand fra PSU (*Performance and Standards Unit*). Utkastet ble sendt av PSU til PSC 12. april 2021 for endelig vurdering av PSC (*Policy and Standards Committee*). Norsk FSS ble foreløpig godkjent av PSC 1. juli 2021 forutsatt at 35 betingelser ble korrigert av SDG basert på PSCs begrunnelse. Videre arbeidet SDG med å lukke alle betingelsene, og 4. mai 2022 ble alle betingelsene lukket og akseptert av *Chief Policy Officer* i PSU.

A.4 Liste over medlemmer av komiteen (SDG) som har utarbeidet standarden.

Tabell 1. FSC SDG for Norge, representanter. Hvert kammer har fire stemmer.

Navn	Organisasjon
Økonomisk kammer (fire stemmer fra permanente medlemmer)	
Erling Bergsaker (permanent medlem av SDG)	NORSKOG
Nils Bøhn (permanent medlem av SDG)	Skogeierforbundet
Lars Storslett (permanent medlem av SDG)	Skogindustrien
Olav Vold (permanent medlem av SDG til juni 2019)	Treforedlingsindustriens Bransjeforening
Bjørn Holberg Næsvold (permanent medlem av SDG mellom juni 2019 og desember 2020)	Treforedlingsindustriens Bransjeforening
Thorolf Antonsen (permanent medlem av SDG siden desember 2020)	Treforedlingsindustriens Bransjeforening
Hans Asbjørn Kårstad (vararepresentant)	Skogeierforbundet
Kjell Messenlien (vararepresentant)	Skogindustrien
Miljøkammer (fire stemmer fra permanente medlemmer)	
Karoline Andaur (permanent medlem av SDG)	WWF
Marianne Hansen (permanent medlem av SDG)	Sabima / WWF

Sverre Lundemo (permanent medlem av SDG)	WWF
Christian Steel (permanent medlem av SDG)	Sabima
Sosialt kammer (fire stemmer fra permanente medlemmer)	
Anders Blom (permanent medlem av SDG)	Protect Sápmi
Morten Dåsnes (permanent medlem av SDG)	Friluftsrådenes Landsforbund
Arvid Eikeland (permanent medlem av SDG)	Fellesforbundet
Hans Erik Lerkelund (permanent medlem av SDG)	Norsk Friluftsliv
Anders Johansen Eira (vararepresentant)	Protect Sápmi
Oddvin Lund (vararepresentant til juli 2019)	Den Norske Turistforening
Anne-Mari Planke (vararepresentant fra juli 2019)	Den Norske Turistforening

2.5 Liste over eksperter som bidro til arbeidet med standarden

Tabell 2. Undergruppenes medlemmer og tilhørighet (eksperter).

Navn	**Organisasjon**
Fremmede arter, utenlandske treslag, og konvertering	
Hans Asbjørn Kårstad (økonomisk kammer)	Skogeierforbundet
Jan Erik Rødland (økonomisk kammer)	Kystskogbruket
Hans Erik Lerkelund (sosialt kammer)	Norsk Friluftsliv
Oddvin Lund (sosialt kammer)	Den Norske Turistforening
Marianne Hansen (miljøkammer)	Sabima / WWF
Christian Steel (miljøkammer)	Sabima
Urfolksrettigheter	
Dag Engel Hassel (fra august 2017; økonomisk kammer)	Allskog
Anna Brustad Moe (inntil juni 2017; økonomisk kammer)	Allskog
Trond Svanøe-Hafstad (økonomisk kammer)	Kystskogbruket
Anders Blom (sosialt kammer)	Protect Sápmi
Oddvin Lund (sosialt kammer)	Den Norske Turistforening
Karoline Andaur (miljøkammer)	WWF
Marianne Hansen (miljøkammer)	Sabima / WWF
Generell gruppe, ansvar for hele standarden	
Erling Bergsaker (økonomisk kammer)	NORSKOG
Nils Bøhn (økonomisk kammer)	Skogeierforbundet
Hans Erik Lerkelund (sosialt kammer)	Norsk Friluftsliv
Oddvin Lund (inntil juni 2019; sosialt kammer)	Den Norske Turistforening
Anne-Mari Planke (fra juli 2019; sosialt kammer)	Den Norske Turistforening
Marianne Hansen (miljøkammer)	Sabima / WWF
Christian Steel (miljøkammer)	Sabima

Disse gruppene (tabell 2) har forberedt indikatorer for vedtak i SDG (tabell 1).

B Versjon av standarden

Den endelige godkjente versjonen av denne standarden er FSC-STD-NOR-01-2022.

C Geografisk beskrivelse

Norge har en befolkning på 5,4 millioner mennesker (2022). Norge strekker seg 1800 kilometer i sør-nordlig retning fra 58°N (Lindesnes) til 71°N (Nordkapp), og mellom ytterpunktene 5°Ø i Vestland til 31°Ø i Øst-Finnmark. 38 % av Norge er dekket av skog, og klimaet og geografien gir svært lange økologiske gradienter fra edellauvskoger i sør og sørvest til nordboreal bar- og bjørkeskog i høyereliggende områder og mot nord. Klimaet varierer fra 3 500 mm årlig nedbør ved den milde vestkysten ned til 300 mm i de vinterkalde regnskyggeområdene i indre strøk. Disse forskjellene fører til store regionale forskjeller i forholdene for skogbruk. På grunn av klima og topografi er det bare rundt halvparten av skogarealet i Norge som har produktiv og økonomisk drivbar skog. I Sørøst- og Midt-Norge er skogbruk økonomisk viktig, mens i andre regioner er skogbruket av mindre betydning, selv om det finnes lokale unntak.

Skogbruket i Norge drives hovedsakelig i barskog med gran og furu, mens lauvskog er av mindre økonomisk betydning, bortsett fra til vedhogst (mest dunbjørk). Edellauvskogene, som omfatter ca. 1 % av det produktive skogarealet anses som svært viktig for biologisk mangfold og disse områdene er i stor grad vernet (naturreservater, nøkkelbiotoper). Utenlandske treslag har vært mye brukt til skogbruk langs kysten, spesielt sitkagran. Etter at strengere reguleringer knyttet til utenlandske treslag ble innført i 2012, er plantingen av disse for tømmerproduksjon blitt betydelig redusert.

Store variasjoner i skogøkosystemer gir også et bredt spekter av habitater, og 48,3 % av de truede artene på den norske rødlisten (2021) er skoglevende arter. I 2021 var 5,1 % av skogarealet og 3,8 % av den produktive skogen vernet i naturreservater og nasjonalparker. Et langsiktig mål fra regjeringen er å verne 10 % av skogarealet, og arealet øker hvert år på grunn av frivillig vern i samarbeid med skogeierorganisasjonene. Miljømyndighetene fokuserer etter hvert mer på lavlandsskogene med spesielt høyt biologisk mangfold fordi en høy andel av de allerede vernede skogene er i fjellskog og kjølskog. I tillegg har skogeierne satt av mer enn 87.000 nøkkelbiotoper i Norge for å styrke vern av leveområder for trua arter.

Det høyeste biologiske mangfoldet i norske skoger er konsentrert til lavlandsområder med høyere temperaturer, høyere mangfold av skogtyper, større mangfold av treslag og flere rødlistearter. I høyereliggende skog, spesielt på sure bergarter, er det biologiske mangfoldet lavere. *Hotspot*-områder for biologisk mangfold i et internasjonalt perspektiv finnes i det kystnære lavlandet, spesielt i de kystnære regnskogene som forekommer i de vestlige til nordlige kystregionene. Andre viktige områder er edellauvskoger i lavlandet, og kalkskoger og områder med naturskog i alle høyder.

Det er ca. 127.000 forvaltningsenheter (eiendommer) med produktive skogarealer i Norge. 231 av disse forvaltningsenhetene er større enn 20.000 dekar (19 % av skogarealet). 90 % av forvaltningsenhetene er mindre enn 1.000 dekar. 77 % av det produktive skogarealet består av privat skog, mens staten (Statskog) eier 7 %. Resten eies av selskaper, kirken, allmenninger og kommuner.

I følge plan- og bygningsloven er de fleste av de norske skogområdene klassifisert som arealer for jordbruk (inkludert skogbruk), natur, friluftsliv og reindrift (Landbruks-, Natur, Friluftslivs og Reindriftsområder). Det nordlige Norge (40 % av landet) er delt inn i 82 distrikter med tradisjonelle samiske rettigheter knyttet til reindrift. Omtrent 20 % av det norske produktive skogarealet ligger innenfor disse samiske reinbeitedistriktene.

Friluftsliv (spesielt fotturer og skiturisme) har en sterk posisjon i det norske samfunnet. Friluftsorganisasjonene er blant de største frivillige organisasjonene i Norge og er større enn alle politiske partier til sammen. Rett til fri adgang i alle utmarksområder er en svært gammel rettighet (Allemannsretten) som ble skrevet inn i friluftsloven i 1957. På grunn av Allemannsretten møter skogbruket ofte mennesker som bruker skogen til friluftsliv. Dette er spesielt viktig i tettbygde strøk nær byer og tettsteder. Skogbruket ved Oslo er regulert av lovkrav om hensyn til friluftsliv og natur.

Det norske skogbruket drives under mottoet «frihet under ansvar». Rent praktisk betyr dette en fri tilgang til skoghogst uten direkte involvering fra myndigheter. Unntak er skogene ved Oslo (Oslomarka) og fjellskog over en viss høyde (vernskog) hvor skogbruksmyndighetene er involvert før hogst. Sektoren overvåkes jevnlig av myndigheter og forskere for å følge den generelle utviklingen i skogbruksvirksomheten i forhold til lovverket. Den første moderne skogbruksloven ble etablert i 1932 og siste versjon ble godkjent av Kongen i statsråd i 2005. Eldre lovverk går flere hundre år tilbake i tid.

Landsskogstakseringen ved NIBIO ble etablert i 1919, og det er det eldste omfattende skogsinventeringsprogrammet i verden. 12.000 faste prøveområder overvåkes av Landsskogstakseringen, og alle disse er undersøkt 10 ganger siden oppstart av programmet. Data fra inventeringen brukes i norsk skogstatistikk, overvåking av konvertering, utvikling av politikk, lovverk, forskning og til utvikling av FSS (som denne standarden).

Norsk tre- og tømmereksport har vært viktig siden 1100-tallet, trolig til og med før. Derfor har det norske skogbruket alltid vært sterkt preget av det internasjonale markedet. I noen perioder med høye priser ble skogene plyndret for verdifulle trær uten at det aktivt ble rekruttert nye trær. Etter at tilstrekkelig skogforyngelse ble et lovkrav, har den årlige tilveksten av skog doblet seg siden 1920-tallet, og er nå på nivået rundt 25 millioner kubikkmeter. Årlig høsting i Norge er 12–13 millioner kubikkmeter. Omtrent 900 millioner kubikkmeter tømmer står i norske skoger og ressursene vokser ganske raskt. På grunn av klimaendringer øker skogarealene med mer enn 100.000 hektar årlig.

Tømmerhogst, skogforyngelse og dyrkingstiltak i forvaltningsenheten styres i hovedsak etter en skogbruksplan. For å gjennomføre skogbrukstiltak engasjerer organisasjonen ofte entreprenører, mens planleggingen av tiltak gjøres av organisasjonen selv, inkludert kunnskap og råd fra

skogeieren. En mindre og stadig minkende del av skogeierne jobber selv i skogen på grunn av høye utgifter, økende byråkrati og behov for eksperter på grunn av sertifiseringskrav. Faglige organisasjoner innehar virksomhetssertifikater og skogeierne blir tilknyttet sertifikatet ved signering av kjøpekontrakt før tømmersalg. Dette systemet har ført til at nesten 100 % av solgt tømmervolum i Norge er PEFC-sertifisert. De fleste virksomhetene som kjøper virke, har også *FSC Chain of Custody* med *Controlled Wood* sertifikat. På grunn av en bred distribusjon av CoC CW-sertifikater gjennom produksjonstrinnene, er det nesten umulig å høste og selge tømmer utenfor disse systemene i Norge.

FSC-sertifikater innehas av mindre enn 100 forvaltningsenheter i Norge. De fleste av disse er organisert under gruppesertifikater som forvaltes av tømmerkjøperorganisasjonene Glommen Mjøsen Skog og Viken Skog. Omtrent 10 % av det produktive skogarealet i Norge er derimot FSC-sertifisert. FSCs egen oversikt over norske FSC-sertifiserte selskaper og eiendommer oppdateres kontinuerlig og kan slås opp her: https://info.fsc.org/certificate.php. Registeret inneholder både FSC skogforvaltningssertifikater og *Controlled Wood*.

D Referanser

Følgende refererte dokumenter er relevante for anvendelsen av denne standarden. For referanser uten versjonsnummer gjelder siste utgave av det refererte dokumentet (inkludert eventuelle endringer).

FSC-POL-01-004	*Policy for the Association of Organizations with FSC*
FSC-POL-20-003	*The Excision of Areas from the Scope of Certification*
FSC-POL-30-001	*FSC Pesticides Policy*
FSC-POL-30-401	*FSC Certification and the ILO Conventions*
FSC-POL-30-602	*FSC Interpretation on GMOs (Genetically Modified Organisms)*
FSC-STD-01-002	*Glossary of Terms*
FSC-STD-01-003	*SLIMF Eligibility Criteria*
FSC-STD-20-007	*Forest Management Evaluations*
FSC-STD-30-005	*FSC Standard for Group Entities in Forest Management Groups*
FSC-PRO-01-005	*Processing Appeals*
FSC-PRO-01-008	*Processing Complaints in the FSC Certification Scheme*
FSC-DIR-20-007	*FSC Directive on Forest Management Evaluations*
FSC-GUI-60-005	*Promoting Gender Equality in National Forest Stewardship Standards*

E Skala, intensitet og risiko (SIR)

IGI (de internasjonale generiske standardene) er generelt uavhengig av romlig skala og intensitet i skogbruket, men nasjonale tilpasninger anbefales. Skalaen, intensiteten og risikoen løses på flere måter i FSS, men en direkte SLIMF-tilnærming med separate indikatorer for små og store forvaltningsenheter, eller forvaltningsenheter med skogbruk av lav intensitet kontra høy intensitet er ikke utviklet i videre detalj i denne versjonen av standarden.

Forvaltningsenheter opp til 10.000 dekar er klassifisert som SLIMF-enheteter i denne standarden.

FSS har definert indikatorer for store forvaltningsenheter, spesifikt større enn 10.000 dekar med produktiv skog (indikatorene 6.4.13, 6.8.2, 6.8.4, 9.2.3). Indikator 3.2.5 gjelder for forvaltningsenheter som er større enn 50.000 dekar totalt areal. I tillegg gir veiledning til indikator 5.2.1 anbefalinger basert på størrelsen på produktivt skogareal (dvs. større eller mindre enn 10.000 dekar) innenfor en forvaltningsenhet.

Omtrent 90 % av de norske forvaltningsenhetene har mindre enn 1.000 dekar produktiv skog, og en standard som er bedre tilpasset disse forvaltningsenhetene var et utbredt ønske fra skogbrukets interessenter under standardhøringene. Blant gårdsskogeiere er et medlemskap i FSC-gruppesertifisering utbredt. Slik tilknytning er nødvendig for å kostnadseffektivt håndtere kravene til bruk av eksperter og vedlikehold og utvikling av teknologi, både i skogen, og til vurderinger, overvåking, planlegging og utvikling av forvaltningsplaner. De fleste skogeiere i Norge bor i nærheten av skogen sin, men en normal situasjon er også at de ikke har arbeidet sitt i skogen.

Intensitetsnivåer (inkludert lav intensitet) er ikke definert i FSS. Intensiteten vil følge krav basert på størrelsen på arealet og naturforholdene (landskapsformer, høyde over havet, bonitet, kostnader, infrastruktur etc.). I lavlandet i Sørøst-Norge er normalsituasjonen høyintensitetsskogbruk «OG» små forvaltningsenheter, ikke «ELLER», mens større forvaltningsenheter nær fjellet eller i komplekst eller bratt terreng kan være svært lavintensive mht. skogbruket, slik også i reinbeitedistriktene der store forvaltningsenheter dominerer. Det kreves også å tilpasse intensiteten i forhold til HCV (ikke bare HCV 1-3, som er en del av bevaringsnettverket, men også HCV 4-6). I prinsipp 3 er terskler for skogbruksintensitet knyttet til bruk av FPIC beskrevet.

Risikotilnærmingen er synlig bl.a. i kriterium 6.2 der det kreves en miljøkonsekvensvurdering i planleggingen før hver hogst. Konsultasjon med en skogbiolog er nødvendig i henhold til flere andre krav til indikatorene i prinsipp 6. Ved behov utføres feltundersøkelser for å gi nøyaktige forvaltningsråd. Risiko i ordinært skogbruk oppfylles også av krav i mange andre indikatorer, spesielt i prinsipp 10. I prinsipp 3 dekkes risikotilnærmingen av FPIC-mekanismen, som er detaljert beskrevet i vedlegg C.

F Prinsipper, kriterier og indikatorer

Prinsipp 1: Overholdelse av lovverk

Organisasjonen skal overholde alle gjeldende lover, forskrifter og nasjonalt ratifiserte internasjonale traktater, konvensjoner og avtaler.

1.1 Organisasjonen skal være en juridisk definert enhet med klar, dokumentert og uimotsagt juridisk registrering hos aktuell myndighet, og med rett til å kunne drive aktuell virksomhet.

1.1.1 Alle forvaltningstiltak gjennomføres innenfor standardens rammer. Organisasjonen er oppført i Brønnøysundregistret som selskap eller enkeltmannsforetak når det er krav om det i gjeldende lovverk.

1.2 Organisasjonen skal klart kunne dokumentere forvaltningsenhetens juridiske status, herunder eiendomsrett, bruksretter, og geografiske grenser.

1.2.1 Alle juridiske rettigheter som berører forvaltningsenheten, og som omfattes av FSC sertifikatet, er dokumentert.

1.2.2 Juridiske rettigheter er avklart av kompetent myndighet i henhold til lovbestemte prosesser.

1.2.3 Forvaltningsenhetene som omfattes av FSC-sertifikatet er dokumentert i Statens Kartverk (Eiendomsregistret) og kart er offentlig tilgjengelig.

1.3 Organisasjonen skal ha lovlig rett til å ha virksomhet innenfor den aktuelle forvaltningsenheten i samsvar med juridisk status og rettigheter, og skal overholde gjeldende nasjonalt lovverk, lokale forskrifter og administrative retningslinjer. De lovlige rettene skal legge til rette for høsting av produkter og/eller gi tilgang på økosystemtjenester innenfor forvaltningsenheten. Organisasjonen er forpliktet til å betale lovlig foreskrevne skatter og avgifter som følger av slike rettigheter og krav.

1.3.1 All aktivitet i forvaltningsenheten utøves i samsvar med

a) Gjeldende lover og forskrifter, samt administrative krav,

b) juridiske rettigheter og sedvanerettigheter, og

c) obligatoriske retningslinjer for praksis.

1.3.2 Pålagte skatter og avgifter, samt avsetning til skogfond, betales innen satte frister.

1.3.3 Aktiviteter i henhold til forvaltningsplanen er tilpasset gjeldende lover og forskrifter.

1.4 Organisasjonen skal utarbeide og iverksette tiltak og/eller samarbeide med forvaltningsmyndighetene for å systematisk verne forvaltningsenheten mot uautorisert eller ulovlig bruk av ressurser, bosetting eller andre ulovlige aktiviteter.

1.4.1 Tiltak iverksettes for å hindre uautorisert eller ulovlig hogst, jakt, fiske og andre uautoriserte aktiviteter.

1.4.2 Forvaltningsenheten samarbeider med aktuelle myndigheter for å hindre, unngå og kontrollere ulovlige aktiviteter når det er nødvendig, basert på omfang, intensitet og risiko.

1.4.3 Dersom ulovlige eller uautoriserte aktiviteter oppdages iverksettes tiltak for møte disse.

1.5 Organisasjonen skal overholde gjeldende nasjonal lovgivning, lokale og regionale forskrifter, ratifiserte internasjonale konvensjoner og obligatoriske retningslinjer for handel med og transport av skogprodukter både innenfor og fra forvaltningsenheten, og/eller inntil første salgsledd.

1.5.1 Det er samsvar med lover og forskrifter ved transport og handel av skogprodukter inntil første salg er gjennomført.

1.6 Organisasjonen skal identifisere, forebygge og løse tvister og uoverensstemmelser angående saker i forhold til gjeldende lov eller sedvanerett, som innen rimelig tid og i samarbeid med partene kan løses i minnelighet utenfor domstolene.

1.6.1 En offentlig tilgjengelig metodikk for konfliktløsning tilpasset partene i konflikten (som beskrevet i vedlegg D) benyttes for å løse uenigheter knyttet til implementeringen av denne standarden.

1.6.2 Dersom det er mulig løses tvister og uløste juridiske og sedvanespørsmål om bruksrett eller eiendomsgrenser på en respektfull måte utenfor rettssystemet.

1.6.3 Oppdaterte oversikter over juridiske tvister og sedvanerett er på plass, inkludert:

a) Saksgang for å løse konflikter,

b) resultat fra alle konfliktløsningsprosesser, og

c) uløste konflikter, grunnen til at de er uløste, og hvordan de vil bli løst.

1.6.4 Skogsdrifter stoppes i områder der det finnes tvister knyttet til lovverk eller sedvanerett som er:

a) Av betydelig omfang, eller

b) av betydelig varighet, eller

c) involverer et vesentlig antall interesser.

1.7 Organisasjonen skal offentlig erklære at man ikke tilbyr eller mottar bestikkelse i form av penger eller annen form for korrupsjon og skal overholde aktuell lovgivning om bekjempelse av korrupsjon. I mangel av slik lovgivning skal organisasjonen ta andre forholdsregler mot korrupsjon tilpasset virksomhetens omfang og intensitet av forvaltningsaktiviteter og risikoen for korrupsjon.

1.7.1 En implementert og offentlig tilgjengelig erklæring inkluderer en forpliktelse om at bestikkelser av noe slag aldri forekommer.

1.7.2 Bestikkelse, tvang og annen form for korrupsjon forekommer ikke.

1.7.3 Alle tegn på korrupsjon er ryddet opp i og korrigerende tiltak er iverksatt deretter.

1.8 Sertifikatholder skal demonstrere langsiktig engasjement for overholdelse av FSCs prinsipper og kriterier i forvaltningsenheten, samt relaterte retningslinjer og standarder fra FSC. Det skal foreligge en offentlig tilgjengelig erklæring om dette.

1.8.1 En skriftlig, allment tilgjengelig erklæring som er godkjent og iverksatt av ledelsen i forvaltningsenheten inkluderer en langsiktig forpliktelse til å utøve skogbruksaktiviteter som sammenfaller med FSCs prinsipper og kriterier og tilhørende *Policies and Standards*.

1.8.2 FSC sertifiseringsavtalen fastslår entydig hvilke forvaltningsenheter som er sertifisert og hvilke eiendommer forvaltningsenheten består av.

Prinsipp 2: Arbeidstakeres rettigheter og ansettelsesvilkår

Sertifikatholder skal opprettholde eller forbedre arbeidstakernes sosiale og økonomiske velferd.

2.1 Organisasjonen skal respektere prinsippene og rettighetene på arbeidsplassen som angitt i ILO-erklæringen om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet (1998), basert på de 8 ILO kjernekonvensjonene for arbeidsliv.

2.1.1 Det anvendes ikke barnearbeid.

2.1.1.1 Barn under 15 år benyttes ikke i arbeid unntatt når det er i samsvar med arbeidsmiljølovens § 11-1.

2.1.1.2 I henhold til arbeidsmiljøloven (§ 11-1) er det lovlig å engasjere personer som er mellom 13 og 15 år i lett arbeid dersom arbeidet ikke går ut over skolegang, ikke er helsefarlig og ikke går ut over personens generelle utvikling.

2.1.1.3 Personer under 18 år utfører ikke tungt eller helseskadelig arbeid unntatt når dette er en del av skolegangen eller i praktisk yrkesorientering, jf. arbeidsmiljølovens § 11-1.

2.1.1.4 De verste former for barnearbeid er forbudt i henhold til ILO-konvensjon 182.

2.1.2 Alle former for tvangsarbeid og straffearbeid er forbudt og forekommer ikke i henhold til ILO-konvensjon 105 og menneskerettslovens § 2, punkt 4.

2.1.2.1 Ansettelsesforhold er frivillige og basert på gjensidig samtykke og uten trusler om straff (arbeidsmiljøloven, kapittel 14).

2.1.2.2 Det finnes ingen bevis eller indikasjoner på forekomst av tvangsarbeid eller straffarbeid, inkludert følgende:

a) fysisk eller seksuell vold
b) slavearbeid
c) tilbakeholdelse av lønn, inkludert arbeidsgiveravgift og/eller betaling av depositum for påbegynt arbeid
d) hindring av mobilitet/bevegelse
e) inndragelse av pass eller andre ID-dokumenter
f) trussel om oppsigelse til myndighetene

2.1.3 Diskriminering forekommer ikke innenfor arbeidsforholdet.

2.1.3.1 Diskriminering forekommer ikke innen ansettelses- og arbeidsforhold, jf. arbeidsmiljølovens § 13-1.

2.1.4 Retten til organisering og kollektive lønnsforhandlinger respekteres.

2.1.4.1 Arbeidstakere har anledning til å uhindret etablere eller tilslutte seg arbeidstakerorganisasjoner i henhold til ILO-konvensjon 98.

2.1.4.2 Arbeidstakers rett til å engasjere seg i lovlige aktiviteter angående etablering, medlemskap eller engasjement i arbeidstakerorganisasjoner (eller ikke) er respektert, og dette fører ikke til diskriminering eller straff av ansatte som utøver denne retten (arbeidsmiljøloven §§ 13-1 – 13.4).

2.1.4.3 Arbeidsgiver forhandler med etablerte arbeidstakerorganisasjoner og/eller valgte representanter for disse i et godt samarbeid og med de beste forsøk for å oppnå en felles lønnsavtale

2.1.4.4 Eventuelle kollektive lønnsavtaler iverksettes.

2.1.4.5 Individuelle, skriftlige lønnsavtaler er utarbeidet i henhold til arbeidsmiljølovens §§ 14-5 – 14-6.

2.2 Organisasjonen skal fremme likestilling mellom begge kjønn i forhold til ansettelse, utdanningsmuligheter, tildeling av oppgaver og kontrakter, involvering og engasjement, samt ledelsesoppgaver.

2.2.1 Det er etablert systemer som fremmer likestilling mellom kjønn (inkludert lik lønn) og som forhindrer kjønnsdiskriminering i forbindelse med rekruttering, ansettelsesprosesser, mulighet for etterutdanning/kurs, tildeling av kontrakter, involvering i prosesser og arbeidsoppgaver, jf. likestillings- og diskrimineringsloven, arbeidsmiljøloven og konkurranseloven.

2.2.2 Arbeidsmuligheter, etterutdanning og HMS-kurs er åpne for kvinner og menn under de samme forutsetninger, jf. likestillings- og diskrimineringslovens kapittel 5.

2.2.3 Kvinnelige ansatte oppfordres til å delta aktivt på alle nivåer i bedriften, jf. likestillings- og diskrimineringslovens kapittel 4 og 5.

2.2.4 Kvinner og menn får lik lønn for likt arbeid (jf. likestillings- og diskrimineringslovens § 34), og blir betalt på samme mate.

2.2.5 Foreldre har rett til delt foreldrepermisjon i til sammen 12 måneder, jf. arbeidsmiljøloven § 12-5.

2.2.6 Møter, ledelsesgrupper, styrer og besluttende organer inkluderer kvinner og menn, og legger til rette for å inkludere begge kjønn (jf. likestillings- og diskrimineringslovens kapittel 4-5 og allmennaksjelovens § 6-11a).

2.2.7 Det er etablert konfidensielle og effektive mekanismer for å varsle og eliminere seksuell trakassering og diskriminering basert på kjønn, sivilstatus, foreldreskap eller seksuell orientering (likestillings- og diskrimineringsloven).

2.3 Organisasjonen skal etablere hensiktsmessige HMS-rutiner for å beskytte arbeidere mot arbeidsulykker og arbeidsrelaterte helseskader. Disse rutinene

skal stå i forhold til virksomhetens størrelse, intensitet og risikosituasjon, og som et minimum være på nivå med anbefalingene fra ILOs retningslinjer for sikkerhet og helse i skogsarbeid.

2.3.1 Arbeidsmiljølovens og internkontrollforskriftens bestemmelser knyttet til helse, miljø og sikkerhet (HMS) etterleves.

Veiledning 2.3.1: Lovgivningen er i samsvar med ILOs anbefalinger angående HMS-praksis i skogsarbeid (*ILO Code of Practice on Safety and Health in Forestry Work*).

2.3.2 Ansatte har personlig verneutstyr som er tilpasset arbeidsoppgavene, og bruk av verneutstyr er pålagt i henhold til krav i gjeldende HMS-system jf. arbeidsmiljøloven, kapittel 3-4.

2.3.3 Rapporter i HMS-systemet loggføres, inkludert ulykkestall.

2.3.4 For å redusere fremtidige hendelser blir HMS-systemet kontrollert og revidert etter større hendelser eller ulykker i henhold til arbeidsmiljølovens § 4-1, inkludert mulig risiko for tredje part.

2.4 Organisasjonen skal utbetale lønninger som svarer til eller overstiger minstesatsen for ansatte i skogsektoren i henhold til avtaler når disse er høyere enn lovlig minstelønn. Dersom slike avtaler eller regler ikke eksisterer skal organisasjonen gjennom forhandlinger med arbeidstakere utvikle mekanismer for å fastsette minstelønn.

2.4.1 Utbetalte lønninger, honorarer og kontraktsummer svarer til eller overstiger den bestemte minstesatsen for ansatte i skogsektoren.

Veiledning 2.4.1: Minstelønn for ansatte i skogsektoren, jfr. *Overenskomst for Naturbruk mellom NHO og Fellesforbundet, og Miljøoverenskomsten inngått mellom Maskinentreprenørenes Forbund (MEF) og LO.*

2.4.2 Lønninger, honorar og kontrakter betales i tide.

2.5 Organisasjonen skal dokumentere at arbeidstakere har jobbspesifikk opplæring og får veiledning slik at de sikkert og effektivt kan implementere forvaltningsplanen og alle arbeidsoppgaver.

2.5.1 Ansatte har arbeidsrelevant opplæring i samsvar med vedlegg B, og veiledning i å sikkert og effektivt bidra til gjennomføring av forvaltningsplanen og alle skogbrukstiltak.

2.5.2 Det finnes oppdaterte oversikter over gjennomført opplæring for alle ansatte.

2.5.3 Alt arbeid utføres i samsvar med denne standarden og alle som utfører arbeid på eiendommen har kjennskap til relevante bestemmelser i standarden, annet relevant regelverk for gjennomføring av arbeidet, og eiendommens kjente miljøverdier.

2.6 Organisasjonen skal gjennom samarbeid med arbeidstakere ha mekanismer for å følge opp klager, samt kunne tilby rimelig kompensasjon til arbeidstakere for tap eller skade på egen eiendom, yrkesrelatert sykdom eller pådratte yrkesskader gjennom arbeid for organisasjonen.

2.6.1 Foretak med flere enn 10 ansatte etablerer en allment forståelig konfliktløsningsrutine som er utviklet i samråd med de ansatte.

2.6.2 I foretak med mer enn 10 ansatte velges et verneombud (jf. arbeidsmiljølovens kapittel 6) som gir assistanse til den enkelte arbeidstaker angående HMS-saker eller klager på interne forhold.

2.6.3 Arbeidskonflikter identifiseres og blir umiddelbart behandlet og løst på stedet, eller i en konfliktløsningsprosess (jf. vedlegg D).

2.6.4 Oppdaterte oversikter finnes over arbeidskonflikter, tap eller ødeleggelse av eiendom, yrkessykdom eller yrkesskade, inkludert:

a) Saksgang for å løse konflikter,

b) resultat av konflikløsningsprosesser, inkludert rettferdig kompensasjon, og

c) uløste konflikter, årsak til at de ikke er løst, og hvordan de kan bli løst.

2.6.5 Rettferdig kompensasjon gis til ansatte for arbeidsrelatert ødeleggelse av eiendom, yrkessykdom eller yrkesskader.

2.6.6 Arbeidsgiver har dekket alle sine ansatte med yrkesskadeforsikring i henhold til yrkesskadeforsikringsloven.

Prinsipp 3: Urfolks rettigheter

Sertifikatholder skal identifisere og opprettholde urfolks legale og sedvanlige rettigheter til eierskap, bruk og forvaltning av land, territorier og ressurser som påvirkes av skogbruks aktiviteter.

3.1 Organisasjonen skal identifisere reindriftssamer med virksomhet innenfor forvaltningsenheten, eller som påvirkes av skogbruks- aktiviteter på eiendommen. Organisasjonen skal, gjennom aktiv dialog med reindriftssamene, identifisere deres rett til eiendom, deres tilgang til og bruksrett til skogressurser og økosystemtjenester, samt andre rettigheter og forpliktelser som gjelder innenfor forvaltningsenheten. Organisasjonen skal også identifisere områder hvor disse rettighetene er omstridte.

3.1.1 Reindriftssamer som kan bli påvirket av skogbruksaktiviteter identifiseres via deres reinbeitedistrikt.

3.1.2 Følgende tema registreres og kartlegges gjennom en kulturelt tilpasset og aktiv dialog (FPIC) med reindriftssamene (jf. 3.1.1, 3.5.1):

a) reindriftssamenes rettigheter til å bruke, og ha tilgang til land, vann, skog, naturressurser og økosystemtjenester som er aktuelle på skogeiendommen

b) dokumentasjon som støtter disse rettighetene og forpliktelsene

c) områder hvor reindriftssamenes rettigheter er omstridte

d) dokumentasjon av at sertifikatholder har rutiner angående tvister og omstridte rettigheter

e) samisk virksomhet som påvirkes av skogbruksaktiviteter

f) forekomst av ICL (urfolks kulturlandskap) på eiendommen

g) reindriftssamenes plikt til å orientere seg om og anerkjenne forvaltningsenhetens rettigheter og virksomhet

h) eventuell forekomst av HCV (høye bevaringsverdier, jf. prinsipp 9)

i) reindriftssamenes ønsker og mål relatert til skogbruksaktiviteter

3.1.3 Dialogen dokumenterer også steder av spesiell kulturell, økonomisk, økologisk, religiøs eller åndelig betydning (jf. 3.5.1), og resultatet av en kulturelt tilpasset og aktiv dialog dokumenteres (jf. 3.3.2).

3.2 Organisasjonen skal anerkjenne og opprettholde reindriftssamenes juridiske og sedvanlige rettigheter til å ha kontroll over skogbruks- aktiviteter innenfor eller inntil forvaltningsenheten der det er nødvendig for å beskytte reindriftssamenes rettigheter, ressurser, land og territorier. Delegering av urfolks kontroll over forvaltning til tredje part krever fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC).

3.2.1 For å sikre reindriftssamenes rettigheter til ressurser og arealer informerer forvaltningsenheten gjennom en kulturelt tilpasset og aktiv dialog om når, hvor og hvordan samene kan gi innspill til, og kreve endringer på skogbrukstiltak.

Veiledning 3.2.1: En *kulturelt tilpasset og aktiv dialog* betyr at partene forstår språket og termene som partene benytter innen skogbruk og reindrift. Møtet skjer på et sted som føles komfortabelt for reinbeitedistriktet og som er praktisk for begge partene.

3.2.2 Før gjennomføring av skogbrukstiltak som kan påvirke reindriftssamenes rettigheter, gir samene forhåndssamtykke (FPIC) og forvaltningsenhetens ansvar i henhold til FPIC-prosessen omfatter:

a) å forsikre at samene er kjent med sine aktuelle rettigheter og forpliktelser gjeldende ressursen

b) å sørge for at grunneier vet hvordan de ulike arealene verdsettes i reindriften

c) å informere samene om deres rett til å holde tilbake et samtykke for å sikre rettigheter, og mulighet til å endre gitt samtykke dersom rettigheten ikke lengre er sikret

d) å informere samene om nåværende og fremtidige skogbruksaktiviteter som kan påvirke samenes rettigheter

3.2.3 En kulturelt tilpasset og aktiv dialog som innhenter et forhåndssamtykke (FPIC) gjennomføres før følgende skogbrukstiltak (se metodikk i vedlegg C, oppsummert i tabell 3):

a) avvirkning av flater over 30 dekar i skog med vesentlige forekomster av hengelav i beitehøyde

b) avvirkning av flater over 100 dekar på lavrik mark (vegetasjonstypen lavskog)

c) andre større flatehogster over 100 dekar som berører områder som er listet i indikator 3.5.1

d) gjødsling av lavrik mark (vegetasjonstypen lavskog)

Veiledning 3.2.3: Vesentlige forekomster av hengelav i beitehøyde er ofte fjellskog med side kroner og lav greinsetting.

3.2.4 I forbindelse med søknad om nyanlegg av skogsbilvei får representanten for reindriftsinteressene en kopi av veisøknaden.

Veiledning 3.2.4: Dersom reinbeiteinteressene har innvendinger til søknaden (jf. 3.5.1), kan det kreves en FPIC-prosess. Kravet må være fremmet senest 3 uker etter at kopi av søknad er mottatt fra forvaltningsenheten.

3.2.5 Dersom ikke annet er avtalt mellom forvaltningsenheten og reinbeitedistriktet, inviterer eiendommer som er større enn 50.000 dekar (hele eiendomsarealet) hvert år representanter for de respektive reinbeitedistriktene til gjennomgang av planer og tiltak.

3.2.6 Dersom det er bevist at samenes rettigheter i forbindelse med skogbrukstiltak er krenket blir saken korrigert, og dersom nødvendig, først i en FPIC-prosess, deretter ved hjelp av en konfliktløsningsmetodikk (jf. kriteriene 1.6 og 4.6, og vedlegg D).

3.2.7 Der en FPIC-prosess ennå ikke har resultert i enighet, fortsetter prosessen på en tillitsbasert og for begge parter akseptabel måte.

Veiledning 3.2.7: I denne sammenhengen kan reinbeitedistriktet godkjenne planlagte skogbruksrelaterte tiltak selv om en bindende FPIC-enighet og en sertifisering ikke er på plass.

Tabell 3. Oppsummering av gangen i en FPIC-prosess. Se også vedlegg C: *Retningslinjer for fritt og informert forhåndssamtykke – et verktøy for god dialog (FPIC-metode)***.**

	Relevante indikatorer
Punkt 1: *Forberedende arbeid (kartlegging v/ organisasjonen)*	3.1.1, 3.1.2, 3.2.3, 3.5.1
Punkt 2: *Organisasjonen tar kontakt (avtale møter og avklare mandat)*	3.2.1, 3.2.2, 3.2.5
Punkt 3: *Samhandling – oppstart og fastsetting av rammene for videre dialog (første møte, bli enige om videre arbeidsform og avtaler)*	3.1.2, 3.2.1, 3.2.2
Punkt 4: *Samhandling – kartlegging og skogbrukstiltak (felles gjennomgang av planlagte skogbrukstiltak; evt. justeringer; samtykkeprosess)*	3.1.2, 3.2.2, 3.2.3, 3.5.1
Punkt 5: *Skriftlig avtale ang. skogbrukstiltak*	3.3.1, 3.3.2
Punkt 6: *Justering og fornyelse av avtale*	3.5.4

3.3 I tilfelle av delegering av kontroll over skogforvaltningen skal en bindende avtale mellom organisasjonen og reindriftssamene inngås gjennom fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC). Avtalen skal beskrive varighet, vilkår for reforhandling, fornyelse, opphør, økonomiske forhold, samt ytterligere vilkår. I avtalen fastsettes forutsetninger for at reindriftssamene skal kunne følge opp og overvåke organisasjonens overholdelse av avtalen.

3.3.1 Den bindende FPIC-avtalen som opprettes inneholder:

a) varighet
b) vilkår for reforhandling
c) Fornyelse
d) opphør
e) økonomiske forhold
f) eventuelle ytterligere vilkår
g) rutiner for videre kommunikasjon
h) bestemmelser for å følge opp vilkår og betingelser for den bindende avtalen

3.3.2 Oversikt over bindende avtaler er etablert og vedlikeholdt.

3.4 Organisasjonen skal anerkjenne, respektere og opprettholde berørte reindriftssamenes rettigheter, sedvaner og kultur i samsvar med FN-erklæringen om urfolks rettigheter – UNDRIP (2007) og ILO-konvensjon 169 (1989).

3.4.1 Reindriftssamenes rettigheter, sedvaner og kultur slik det defineres i reindriftsloven, menneskerettsloven, ILO-169 og UNDRIP krenkes ikke av forvaltningsenheten.

3.4.2 Dersom samenes rettigheter, sedvaner og kultur, som definert i 3.4.1, har blitt krenket av forvaltningsenheten, dokumenteres dette, og det foreligger tiltak for å gjenopprette disse rettighetene slik at det tilfredsstiller rettighetshaverne.

3.5 Organisasjonen skal i samråd med reindriftssamene identifisere steder av særskilt kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning som reindriftssamene har juridiske eller sedvanlige rettigheter til. Disse stedene skal anerkjennes av organisasjonen, og skjøtsel og vern skal skje i samråd med reindriftssamene.

3.5.1 Samiske steder av særskilt kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning, hvor reindriftssamer har rettigheter, identifiseres i en kulturelt tilpasset og aktiv dialog.

Veiledning 3.5.1: Disse stedene kan for eksempel være:

a) automatiske fredete samiske kulturminner fra 1917 eller eldre (jf. kulturminneloven)

b) trekk- og flytteleder for reinsdyr

c) oppsamlingsområder for reinsdyr

d) vanskelige passasjer for trekkende reinsdyr

e) viktige områder for hengelav

f) beitehager

g) kalvingsland

h) samiske hellige steder, offerplasser, gravplasser, kulturelt viktige stier og andre steder av særskilt kulturhistorisk betydning

Veiledning 3.5.1 forts.: Dersom forvaltningsenheten ikke blir enig med reindriftsamene angående betydningen av samiske steder av særskilt kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning, har reindriftssamene mulighet til å utøve sine rettigheter ved å tilbakeholde, tilbaketrekke eller modifisere samtykke gjennom en FPIC-prosess.

3.5.2 I en kulturelt tilpasset og aktiv dialog med reindriftsamene kommer partene til enighet om tiltak som sikrer slike steder (jf. 3.5.1), og disse tiltakene dokumenteres og gjennomføres.

3.5.3 Når samene mener at kartfesting vil true disse stedene (jf. 3.5.1) må opplysningene formidles på annet vis.

3.5.4 Når forvaltningsenheten mottar ny kjennskap til steder av spesiell kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning, stoppes skogbrukstiltak umiddelbart, inntil man er enige med reindriftssamene om hvordan området sikres, og i henhold til lover og forskrifter.

3.6 Organisasjonen skal opprettholde reindriftssamenes rett til å verne og anvende deres tradisjonelle kunnskaper og skal kompensere reindriftssamene for bruk av slik kunnskap og tilhørende immaterielle rettigheter. En bindende avtale for bruk, slik beskrevet i kriterium 3.3, skal etableres mellom organisasjonen og reindriftssamene gjennom fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC) før anvendelse skjer, og skal være i samsvar med vernet av immaterielle rettigheter.

3.6.1 Tradisjonell kunnskap og intellektuell eiendom er vernet og brukes bare når de anerkjente eierne av den tradisjonelle kunnskapen og intellektuelle eiendommen har gitt sitt frie forhåndssamtykke (FPIC) gjennom en bindende avtale.

3.6.2 Reindriftssamene kompenseres i henhold til bindende avtaler som beskrevet i 3.6.1.

Prinsipp 4: Forhold til lokalsamfunn

Organisasjonen skal bidra til å opprettholde den sosiale og økonomiske velferd i lokalsamfunn.

4.1 Organisasjonen skal identifisere lokalsamfunn som hører til innenfor forvaltningsenheten og de som påvirkes av skogbruksrelaterte tiltak. Organisasjonen skal i samråd med de aktuelle lokalsamfunnene identifisere deres rett til leieforhold, adgang til og bruk av skogens ressurser og økosystemtjenester, deres juridiske og sedvanlige rettigheter, og forpliktelser som angår forvaltningsenheten.

4.1.1 Lokalsamfunn, som eksisterer innenfor forvaltningsenheten og de som kan bli påvirket av skogbruksaktiviteter, er identifisert.

4.1.2 Enkeltpersoners juridiske rettigheter til landområder, inkludert bruksretter og servitutter, er dokumentert.

4.2 Organisasjonen skal anerkjenne og opprettholde de juridiske rettighetene og sedvanerettighetene til lokalsamfunn og ha tilstrekkelig kontroll over de skogbruksrelaterte aktivitetene, innenfor eller knyttet til forvaltningsenheten, for å verne deres rettigheter, ressurser, land og territorier. Delegering av lokalsamfunns kontroll over forvaltning til tredje part krever fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC).

4.2.1 Allmennheten har rett til fri ferdsel, opphold og høsting av bær, sopp osv. innenfor de rammer som settes av friluftsloven og annet lovverk. Ferdselsmuligheter sikres og opplevelseskvalitetene vektlegges.

4.2.2 Juridiske rettigheter, bruksretter og servitutter respekteres.

4.2.3 Kommunikasjon med andre interessenter er sikret i et årlig møte eller på annen hensiktsmessig måte, slik at partene er informert om hverandres planer i området og rimelige hensyn er innarbeidet.

4.3 Organisasjonen skal med rimelighet og tilpasset størrelse og omfang av skogbruksrelatert aktivitet, tilby muligheter for arbeid, kurs eller andre tjenester til lokalsamfunn, lokale entreprenører og leverandører.

4.3.1 Lokale tilbydere av skogbrukstjenester foretrekkes når deres tjenester er konkurransedyktig med hensyn til pris, kvalitet, tilgjengelighet, personalbehandling og helse, miljø og sikkerhet (HMS).

4.4 Organisasjonen skal implementere ytterligere tiltak i samråd med lokalsamfunn som bidrar til deres sosiale og økonomiske utvikling. Tiltakene tilpasses størrelse, intensitet og den sosioøkonomiske effekten av de skogbruksrelaterte aktivitetene til organisasjonen.

4.4.1 Muligheter for lokal sosial og økonomisk utvikling kartlegges etter innspill fra lokalsamfunn og relevante organisasjoner.

Veiledning 4.4.1: Innenfor rammene av rimelig næringsutnytting og privatlivets fred, bidrar forvaltningsenheten til hensiktsmessige løsninger, f.eks. for anlegg av stier, skiløyper, rasteplasser, og liknende.

4.4.2 Bruk av uteområder for barnehager, skoler eller skolefritidsordninger tillates så lenge bruken ikke er i strid med viktige næringsmessige eller økologiske hensyn, eller med friluftsloven.

4.5 Organisasjonen skal, i samråd med lokalsamfunn, gjennomføre tiltak for å identifisere, unngå og redusere vesentlige negative sosiale, miljømessige og økonomiske konsekvenser av skogbruksrelaterte aktiviteter på berørte lokalsamfunn. Tiltak skal tilpasses aktivitetenes omfang, intensitet og risiko, samt negative påvirkninger.

4.5.1 I samråd med lokalsamfunnet er det utarbeidet tiltak for å unngå og redusere betydelig negative sosiale, miljømessige og økonomiske påvirkninger på friluftslivsaktiviteter.

4.5.2 Skiløpere varsles med skilt der det foregår hogst eller andre skogbruksaktiviteter (som kan være til vesentlig fare for deres sikkerhet).

4.5.3 Aktører som preparerer skiløyper blir direkte kontaktet i god tid og seinest to uker før skogdrift.

4.5.4 Friluftslivsinteresser tillegges særlig vekt i mye brukte friluftslivsområder ved planlegging og gjennomføring av skogbrukstiltak, særlig nær byer og tettsteder.

Veiledning 4.5.4: Skogbrukstiltakene som benyttes er eksempelvis lukket hogst i samsvar med kriterium 10.5, gjerne kombinert med småflatehogst og tynning som legger til rette for lukkede hogster i neste omgang, variasjon i størrelsen på foryngelsesflater og skånsom markberedning.

4.5.5 I mye brukte friluftslivsområder legges det særlig vekt på forebyggende og avbøtende tiltak for å minimere skader i tråd med kriterium 10.10.

Veiledning 4.5.5: Eksempel på slike områder er viktige ferdselsveier og stier.

4.6 Organisasjonen skal gjennom samråd med lokalsamfunn ha mekanismer for konfliktløsning og rimelig kompensering til aktuelle lokalsamfunn i forbindelse med skogbruksrelaterte aktiviteter.

4.6.1 En offentlig tilgjengelig prosedyre for å løse konflikter med lokalsamfunn er implementert (jf. vedlegg D).

4.6.2 Skogsdrifter stoppes i områder mens konflikter pågår av:

a) Betydelig omfang,

b) betydelig varighet, eller

c) involverer et vesentlig antall interesser.

Veiledning 4.6.2: Kravet om driftsstans gjelder bare de skogsdriftene som påvirker samfunnets eller individuelles rettigheter eller interesser. Kravet om stans gjelder kun drifter som forårsaker konflikt, og kun areal der det finnes konflikt.

4.6.3 Forespørsler, innspill og klager behandles systematisk og på en troverdig måte i relasjon til interessenten.

Veiledning 4.6.3: Behandling av forespørsler, innspill og klager kan tilpasses omfang, intensitet og risiko. Et systematisk og tillitsbasert system for klager og andre henvendelser inkluderer vanligvis:

a) offentlig tilgjengelige kontaktinformasjon for forespørsler, innspill og klager

b) bekreftelse på mottak og informasjon om hvordan og når saken blir behandlet

c) at planlagte og gjennomførte tiltak blir kommunisert

d) at en intern tidsplan er etablert for behandling og gjennomføring av b og c

e) at kommunikasjonen er godt tilpasset interessenten

4.6.4 Det finnes en dokumentert og offentlig tilgjengelig overordnet beskrivelse av hvordan klager og andre innspill blir behandlet.

4.7 Sertifikatholder skal i samråd med lokalsamfunn identifisere steder av særlig kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller spirituell betydning, og som disse lokalsamfunnene har juridiske- eller sedvanerettigheter til. Disse stedene skal anerkjennes av organisasjonen, og gjennom en avtale mellom partene er det enighet om deres forvaltning og/eller vern.

4.7.1 Ved planlegging og skogsdrift tas det hensyn til registrerte kulturminner og kulturmiljøer.

Veiledning 4.7.1: Alle kulturminner og kulturmiljøer fra 1537 eller eldre, og tilsvarende samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, er automatisk fredet, jf. kulturminneloven. I tillegg skal det også tas hensyn til andre kjente og verdifulle kulturminner. Informasjon hentes fra databasene Askeladden og Kulturminnesøk.

4.7.2 Regional kulturminnemyndighet konsulteres dersom hogst eller andre skogbrukstiltak kan komme i konflikt med automatisk freda kulturminner (jf. 10.10.15 og 10.10.19).

4.7.3 Tiltak for å verne kulturminner er dokumentert og gjennomført. Når lokalsamfunn finner at beskrivelser eller kartfesting av kulturminner er en mulig trussel mot kulturminnene, benyttes andre måter å dele opplysningene på.

4.7.4 Skogbruksaktiviteter tilpasses for å unngå ødeleggelse av nye registrerte kulturminner.

4.7.5 Det etableres ikke aktivt ny skog på kulturmarker mindre enn 5 dekar i skoglandskapet, unntatt der omdisponering er godkjent av kommunen etter § 9 i jordloven, forutsatt at det ikke er i strid med hensyn til verdifulle kulturminner eller kulturmiljøer.

4.8 Organisasjonen skal opprettholde lokalsamfunnets rett til å beskytte og anvende sine tradisjonelle kunnskaper og skal kompensere lokalsamfunn for anvendelse av sådan kunnskap og deres immaterielle rettigheter. En bindende avtale for bruk, slik beskrevet i kriterium 3.3, skal inngås mellom organisasjonen og lokalsamfunn gjennom fritt og informert samtykke (FPIC) før anvendelse skjer, og skal være i samsvar med vernet av immaterielle rettigheter.

Indikatorer er ikke skrevet under dette kriteriet. Kriteriet er ikke anvendbart i Norge.

Prinsipp 5: Skogens naturgoder

Organisasjonen skal effektivt forvalte skogeiendommens mange produkter og tjenester for å opprettholde eller styrke den langsiktige økonomiske bærekraften og de sosiale og miljømessige verdiene.

5.1 Organisasjonen skal, med utgangspunkt i variasjonen av ressurser og økosystemtjenester som finnes i forvaltningsenheten, identifisere, produsere eller muliggjøre produksjon av et mangfold av ulike varer og tjenester for å styrke og diversifisere den lokale økonomien i forhold til omfang og intensitet av skogbruksrelaterte aktiviteter.

5.1.1 Det finnes en oversikt over ressurser og økosystemtjenester med økonomisk betydning i forvaltningsenheten.

5.1.2 Det benyttes skogkulturmetoder og skogbukstiltak som gir optimal utnyttelse av ressursgrunnlaget på eiendommen, inklusive grunnlaget for økosystemtjenester.

5.1.3 Skogressursene er utnyttet i tråd med forvaltningsmålene, samt at andre lokale interessenter har mulighet til å utvikle aktiviteter i samsvar med gjeldende lovverk.

5.1.4 Ved bruk av FSC naturtjenestekrav (*Ecosystem Service Claims*) skal disse oppfylle gjeldende krav beskrevet i dokumentet *FSCV-PRO30-006.*

5.2 Organisasjonen skal normalt høste produkter og tjenester fra forvaltningsenheten på nivå med, eller lavere enn det som over tid er bærekraftig nivå.

5.2.1 Langsiktig økonomisk bærekraftig hogstkvantum beregnes basert på den beste tilgjengelige informasjonen.

Veiledning 5.2.1: For forvaltningsenheter over 10.000 dekar produktiv skog kan det bærekraftige hogstuttaket beregnes ut fra forvaltningsplanen. For mindre forvaltningsenheter (under 10.000 dekar produktiv skog) kan beregningene baseres på data fra databasen Kilden.

5.2.2 Årlig hogstkvantum registreres, og kan over tid ikke overstige det hogstkvantumet som permanent kan opprettholdes, slik at hogstnivået gjennom en 30-års periode ikke overstiger det beregna hogstnivået for den samme perioden (jf. 5.2.1).

5.2.3 Ved kommersielt uttak av andre ressurser enn tømmer, skal det være vurdert et bærekraftig utnyttelsesnivå også for disse, basert på den beste tilgjengelige informasjonen.

5.2.4 Om det skjer kalamiteter som omfattende insektangrep, stormskader eller skogbranner, settes om nødvendig hogstnivået til side, og hogstnivået justeres basert på ny situasjon og prinsipp for bærekraft i kriterium 5.2.

5.3 Organisasjonen skal demonstrere at positive og negative ringvirkninger av skogbruksaktiviteter er inkludert i forvaltningsplanen.

Indikatorer er ikke skrevet under dette kriteriet. Kriteriet er ikke anvendbart i Norge.

5.4 Avhengig av virksomhetens omfang, intensitet og risiko skal organisasjonen, hvor dette er tilgjengelig, benytte lokale tjenester, lokal foredling og verdiskaping for å dekke sine behov. Hvis disse ikke er lokalt tilgjengelig skal organisasjonen i rimelig grad forsøke å bidra til at tjenestene etableres.

5.4.1 Lokale foretak og arbeidskraft relatert til skogbruksaktiviteter foretrekkes dersom deres tjenester er konkurransedyktig med hensyn til pris, kvalitet, tilgjengelighet, personalbehandling, og helse, miljø og sikkerhet (HMS).

5.5 Organisasjonen viser i sin investeringsstrategi og håndtering av utgifter sin forpliktelse til langsiktig økonomisk bærekraft drift, tilpasset virksomhetens omfang, intensitet og risiko.

5.5.1 Det finnes tilstrekkelige økonomiske ressurser, og dekning av utgifter og investeringer for å iverksette forvaltningsplanen, og på den måten imøtekomme denne standarden og sikre langsiktig økonomisk bærekraft.

5.5.2 Muligheter for høsting (gjelder tømmer og andre skogprodukter og tjenester) utnyttes innenfor grensene og hensyn som er gitt i denne standarden.

Prinsipp 6: Miljøverdier og miljøpåvirkning

Organisasjonen skal opprettholde, bevare og/eller restaurere forvaltningsenhetens økosystemtjenester og miljøverdier, og skal unngå, restaurere eller redusere negative miljøpåvirkninger.

6.1 Organisasjonen skal evaluere miljøverdier i forvaltningsenheten og de verdiene utenfor forvaltningsenheten som kan bli påvirket av skogbruksrelaterte aktiviteter. Evalueringens detaljnivå, omfang og hyppighet står i forhold forvaltningsenhetens omfang, intensitet og risiko, og er tilstrekkelig for å kunne ta beslutninger om nødvendige miljøhensyn, og for å påvise og overvåke mulige negative påvirkninger av disse skogbruksaktivitetene.

6.1.1 Den beste tilgjengelige informasjonen (inkludert som beskrevet i veiledning til indikator 6.4.1 og 6.5.1) benyttes til å identifisere miljøverdier i forvaltningsenheten, og der miljøverdier potensielt påvirkes av skogbrukstiltak, også utenfor forvaltningsenheten.

6.1.2 Miljøverdier og livsmiljøer i forvaltningsenheten som er viktige å opprettholde i et landskapsøkologisk perspektiv identifiseres og vurderes, og oversikten over disse er tilgjengelig.

6.1.3 Oversikten (jf. 6.1.2) er tilstrekkelig detaljert til å utarbeide nødvendige bevaringstiltak og for å oppdage, overvåke og evaluere risiko og/eller negative effekter av skogbruksaktiviteter.

6.1.4 Prosedyren for en miljøverdivurdering er godt strukturert og testet, og tilpasset formålet, for å oppnå god kvalitet og entydige resultater.

6.1.5 Prosedyren for miljøverdivurdering evalueres kontinuerlig og er tilgjengelig ved forespørsel.

6.2 Før oppstart av skogbrukstiltak skal organisasjonen identifisere og vurdere omfang, intensitet og risiko for mulig påvirkning driften vil ha på de identifiserte miljøverdiene.

6.2.1 Det gjennomføres en evaluering av driftens effekter på omgivelsene for å identifisere potensielle nåværende og fremtidige positive og negative påvirkninger på miljøverdier, både i og utenfor forvaltningsenheten.

6.2.2 Påvirkning på miljøverdier vurderes og dokumenteres før skogbrukstiltak.

6.2.3 Nye aktører som involveres i planleggingen av skogbrukstiltak informeres om tidligere vurderinger av miljøverdier og påvirkning.

6.3 Organisasjonen skal identifisere og gjennomføre effektive tiltak for å forhindre negative påvirkninger av skogbrukstiltak på miljøverdiene, og for å redusere og reparere negativ påvirkning som oppstår i forhold til påvirkningens omfang, intensitet og risiko.

6.3.1 Skogbruksaktiviteter planlegges og gjennomføres slik at negative påvirkninger på relevante miljøverdier forhindres, og miljøverdiene bevares.

6.3.2 Dersom det oppstår skader på miljøverdier iverksettes tiltak for å redusere og/eller utbedre skaden, samt for å forhindre videre skade og gjentakelse.

6.4 Organisasjonen skal verne sjeldne og trua arter og deres habitater innenfor forvaltningsenheten gjennom bevaringssoner, verneområder, korridorer og/eller (når nødvendig) andre konkrete tiltak som angår artenes overlevelse og levedyktighet. Tiltakene skal tilpasses skogsdriftens omfang, intensitet, risiko, og artenes bevaringsstatus og økologiske krav. Ved fastsetting av tiltak innenfor forvaltningsenheten skal organisasjonen også ta hensyn til de sjeldne og trua artenes utbredelse og økologiske krav utover forvaltningsenhetens grenser.

6.4.1 Den beste tilgjengelige informasjonen benyttes til å identifisere rødlistearter og deres livsmiljøer som finnes, eller mest sannsynligvis finnes, innenfor og i områder som grenser til forvaltningsenheten.

Veiledning 6.4.1: Den beste tilgjengelige informasjonen om rødlistearter og deres livsmiljøer finnes normalt i kartdatabasene Artskart, Naturbase og Kilden. Når den beste tilgjengelige informasjonen ikke finnes i disse databasene, innhentes den fra interessenter som besitter slik informasjon (dette kan gjelde informasjon om reirlokaliteter for rovfugl eller sårbare orkidélokaliteter).

6.4.2 Mulige påvirkninger av skogbruksaktiviteter på rødlistearter og deres bevaringsstatus og livsmiljøer er identifisert, og forvaltningstiltak, eller forvaltningsplanen er justert for å sikre disse artene.

6.4.3 En heldekkende registrering av mulige og eksisterende livsmiljøer for rødlistearter er gjennomført i forvaltningsenheten i henhold til nasjonalt anerkjente metoder, for å gi et grunnlag for vurdering av mulige negative påvirkninger for bevaringen av disse artene og deres livsmiljøer.

6.4.4 Bevaringstiltak for rødlistearter står i forhold til omfang, intensitet og risiko i forbindelse med skogbruksaktiviteter og artenes bevaringsstatus og økologiske krav.

6.4.5 Rødlistearter identifiseres, og nøkkelbiotoper kartfestes og etableres basert på miljøregistreringen og vurderingen av denne, eller andre tiltak dersom nødvendig (jf. 6.5 og 6.6).

6.4.6 Nøkkelbiotoper bevares urørt, eller om nødvendig, er det beskrevet skjøtselstiltak for å bevare eller forbedre de aktuelle livsmiljøene for rødlisteartene.

6.4.7 Obligatoriske registreringer og vurderinger i henhold til 6.4.3-6.4.6 er utført, og kartfestingen av nøkkelbiotoper er ferdigstilt.

6.4.8 Erstatning av nøkkelbiotoper med andre nøkkelbiotoper skjer bare dersom det er dokumentert tilsvarende eller høyere biologiske verdier innenfor erstatningsarealet, og at dette er vurdert av skogbiolog godkjent av organisasjonen.

6.4.9 Kjente og nye nøkkelbiotoper dokumenteres skriftlig, gjøres tilgjengelig for relevante myndigheter og sendes inn til databasen Kilden.

6.4.10 Der skogbruksaktiviteter kan berøre lokaliteter som ikke er vurdert som del av bevaringsnettverket og som inneholder truete arter, truete naturtyper, eller naturtyper med verdi A eller B, konsulteres skogbiolog om behovet for å etablere nye nøkkelbiotoper.

Veiledning 6.4.10: Indikatoren gjelder forekomster av truete arter og naturtyper som er negativt påvirket av skogbruk i henhold til Artsdatabankens nasjonale rødlister for arter og naturtyper. Naturtyper med verdiene A og B finnes i Naturbase (Miljødirektoratet). En ny kartleggingsmetode (NiN) med et liknende verdisettings-system er under utvikling. Denne indikatoren gjelder nylig kartlagte forekomster som ikke tidligere har blitt tatt inn i biomangfold-vurderinger på grunn av supplerende kartlegginger, eller endringer i rødlistene.

6.4.11 Bevaringsområder (som nøkkelbiotoper, verneområder og andre hensynsområder) og den økologiske sammenhengen mellom dem etableres, og mål og eventuelle skjøtselstiltak utvikles og dokumenteres i samråd med skogbiolog.

6.4.12 Jakt, fiske, fangst og sanking skjer i henhold til norsk lov, som forbyr all jakt med mindre det er spesifiserte unntak, og skjer på en måte som sikrer populasjonenes overlevelse, evt. ved å innføre ytterligere lokale restriksjoner bestemt av forvaltningsenheten.

6.4.13 Forvaltningsenheter med over 10.000 dekar produktiv skog beskriver hvordan et representativt og naturlig hjemmehørende biologisk mangfold bevares og sikres.

6.5 Organisasjonen skal identifisere og beskytte et representativt utvalg av stedegne økosystemer og/eller restaurere dem til mer naturlige tilstander. Der representative områder ikke finnes, eller disse er utilstrekkelige, skal organisasjonen restaurere en andel av skogeiendommen til mer naturlige tilstander. Størrelsen på områdene, og tiltakene som utføres for deres beskyttelse eller rest-

aurering, inkludert i treplantasjer, skal stå i forhold til økosystemenes bevaringsstatus og deres verdi på landskapsnivå, samt skogsdriftens omfang, intensitet og risiko.

6.5.1 Den beste tilgjengelige informasjonen brukes for å identifisere stedegne naturtyper som finnes eller vil finnes under naturlige forhold innenfor forvaltningsenheten.

Veiledning 6.5.1: Den beste tilgjengelige informasjonen om representative og stedegne naturtyper finnes i databasene Naturbase og Kilden. Beste tilgjengelige informasjonen som ikke er tilgjengelig i disse databasene innhentes fra lokale eller regionale interessenter som kan gi slik informasjon.

6.5.2 Representative eksempler på stedegne naturtyper er beskyttet som en del av bevaringsnettverket.

6.5.3 Når arealer med representative naturtyper ikke finnes, eller eksisterende arealer kvalitetsmessig ikke er tilstrekkelig for å sikre stedegne naturtyper, restaureres arealer til mer naturlige forhold som en del av bevaringsnettverket.

6.5.4 Størrelsen på de representative naturtypene og/eller restaureringsarealene er proporsjonale med bevaringsstatus og verdien til naturtypene på landskapsnivå, forvaltningsenhetens størrelse og omfanget av skogbruksaktivitet.

6.5.5 De representative naturtypene i kombinasjon med andre komponenter i bevaringsnettverket omfatter minst 10 % av hele forvaltningsenhetens areal.

6.5.6 Minst 10 % av det produktive skogarealet i forvaltningsenheten inngår som en del av bevaringsnettverket i henhold til indikatorene 6.5.7 og 6.5.9.

Veiledning 6.5.6: For å oppnå en optimal arrondering kan inntil 25 % av hvert beskytta område bestå av innblandet ungskog og uproduktive skogområder.

6.5.7 Bevaringsnettverket består av alle nøkkelbiotopene, alle HCV-områder i kategoriene HCV 1-3 (inkludert intakte skoglandskap, jf. 9.2.4) og andre områder som er viktige for langsiktig beskyttelse av miljøverdier, og som utgjør kontinuitet og representativitet av stedegen natur innenfor forvaltningsenheten og i landskapet.

6.5.8 Kartlegging og valg av områder som inkluderes i bevaringsnettverket (jf. 6.5.7) gjøres i samarbeid med skogbiolog.

6.5.9 Innenfor den produktive skogen velges det, i tillegg til kategorier nevnt i 6.5.7, områder i bevaringsnettverket fra følgende kategorier:

a) biologisk gammel skog som ikke er kategorisert som HCV 3 i henhold til 9.1.1 og vedlegg E

b) skog i hogstklasse 5 som ikke er sterkt kulturpreget

c) brannpåvirket skog

d) kalkskog med gammelskogspreg

e) myrskog og sumpskog

f) kystgranskog/kystfuruskog med gammelskogspreg

g) hagemarkskog

h) eldre lauvdominert skog som ikke er sterkt kulturpåvirket

i) all edellauvskog på Østlandet, i Trøndelag og Nordland

j) hekkelokaliteter for rovfugler og ugler

k) registrerte naturtyper etter *DN Håndbok 13* eller etter miljødirektoratets instruks (NiN)

l) økologisk funksjonsområde til prioriterte arter etter naturmangfoldloven

m) utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven

n) restaureringsområder for naturtyper som mangler i landskapet inkluderes i henhold til 6.6.1 (f.eks. rikmyr og sumpskog).

6.5.10 Minst 50 % av bevaringsnettverket i produktiv skog er sikret mot skogbruksaktivitet.

6.5.11 Dersom det utføres forvaltningstiltak i den gjenværende delen av bevaringsnettverket (jf. 6.5.7, 6.5.9 og 6.5.10), tilpasses disse restaurering, bevaring eller forbedring av naturverdiene i bevaringsnettverket, og dette dokumenteres i samråd med skogbiolog godkjent av organisasjonen.

6.5.12 Kart og korte beskrivelser, inkludert skogskjøtsel av områdene i bevaringsnettverket, er tilgjengelig på forespørsel.

6.5.13 Skogområder som inngår i bevaringsnettverket konverteres ikke til annen arealbruk med mindre de er en del av en offentlig og åpent tilgjengelig reguleringsplan gjennomført av relevant myndighet som krever dette, og i samsvar med 6.9.1.

6.5.14 Produktiv skog som er vernet i henhold til naturmangfoldloven, eller som er i prosess for å bli vernet innen revidert FSC standard er godkjent, kan inkluderes i bevaringsnettverket.

6.5.15 Bevaringsnettverket revideres når ny kunnskap gjør dette relevant.

6.5.16 Områder i bevaringsnettverket kan erstattes med andre områder dersom disse har lik eller høyere biologiske verdier enn naturverdiene i det etablerte bevaringsnettverket, og erstatningsområdene vurderes av skogbiolog godkjent av organisasjonen.

6.5.17 Bevaringsnettverket revideres minst hvert 10. år.

6.5.18 Endringer i bevaringsnettverket godkjennes av sertifikatholder og dokumenteres.

6.6 Organisasjonen skal på en effektiv måte sikre fremtidig forekomst av hjemmehørende arter og genetisk mangfold, samt forhindre tap av naturmangfold, spesielt gjennom skjøtsel av habitater i forvaltningsenheten. Organisasjonen skal vise at effektive tiltak er innført for å styre og kontrollere jakt, fiske, fangst og sanking.

6.6.1 Vegetasjonstyper og skogstrukturer som finnes naturlig, eller har vært naturlig til stede i stedegne naturtyper opprettholdes, forbedres eller re-etableres gjennom skogbruksaktiviteter som begunstiger de artene som er en naturlig del av disse vegetasjonstypene og strukturene og deres mangfold (inkludert genetisk diversitet).

6.6.2 Gjeldende lovgiving angående ordinær jakt, troféjakt, fiske, fangst og sanking (og, om nødvendig, strengere tiltak) følges for å sikre at naturlig hjemmehørende arter, og deres mangfold innen arten og deres naturlige utbredelse opprettholdes.

Veiledning 6.6.2: Nødvendige tiltak kan for eksempel være strengere *bag limits* eller kortere jaktperioder, eller ved at det utvikles og iverksettes strengere reguleringer enn i lovverket for å opprettholde bærekraftige populasjoner av gjeldende arter.

6.6.3 I forbindelse med hogst:

a) settes det igjen minst 10 livsløpstrær per hektar avvirket areal.

b) Stormsterke livsløpstrær spares enkeltvis eller i grupper i driftsområdet på en slik måte at det bidrar til stabilitet.

c) Antall livsløpstrær gjelder som gjennomsnitt for det avvirkede området, og kan omfatte flere skogbestand.

d) Livsløpstrær som dør forblir i skogen.

6.6.4 Ingen utenlandske treslag eller dårlig tilpassete provenienser settes igjen som livsløpstrær.

6.6.5 Livsløpstrær velges blant de eldste trærne med høyest verdi for naturmangfoldet, og etter følgende tilleggskriterier:

a) Både dominerende og eventuelt sjeldne/uvanlige treslag er representert blant livsløpstrærne, og

b) minst to av livsløpstrærne velges blant dominerende treslag.

Veiledning 6.6.5: For å finne stormsterke grantrær som kan fungere som livsløpstrær, kan også trær med stor barmasse og en stammediameter ned til 20 cm velges. Der det er fare for stormfelling kan inntil

halvparten av livsløpstrærne av levende gran og osp kuttes til høgstubber (kappet minst 3 meter over bakken). Summen av stående død gran og høgstubber kan ikke utgjøre mer enn halvparten av antall livsløpstrær. Der det er en klar fare for at livsløpstrær kan forårsake ødeleggelse av bygninger eller infrastruktur, eller skaper hindringer på mye brukte stier og veier, kan disse felles og legges til side.

6.6.6 Utover disse (jf. 6.6.5) skal følgende trær prioriteres:

a) spesielt grove/gamle trær, hule trær og grove trær med utpreget vid, grovkvistet og/eller flat krone

b) grove/gamle trær med tydelige eldre kulturspor som hagemarkstrær, styvingstrær og beitetrær

c) trær med hakkespetthull og reirfunksjon for rovfugler

d) rødlista treslag som ask, alm, barlind, villeple, og ulike asalarter

e) treformet selje, rogn, lønn, lind, hegg og kirsebær

f) edelløvtrær i skoglandskapet innen boreal sone

g) grov osp, hassel, einer og kristtorn

h) levende trær med brannspor

6.6.7 I driftsområder med flere enn 10 trær/ha som er listet i 6.6.6 spares alle de prioriterte trærne.

6.6.8 Enkeltstående og grupper av livsløpstrær markeres på kart og dokumenteres.

6.6.9 Lauvtrær og furutrær som har vært døde i mer enn ett år, og gran som har vært død i mer enn 5 år forblir i skogen.

6.6.10 Trær kan fjernes I henhold til skriftlig vedtak fra kommunen angående tiltak etter skogskader i henhold til bestemmelsene i skogbruksloven.

6.6.11 Før skogsdrifter sjekkes alle relevante kilder for å innhente informasjon om tiurleiker og reirplasser for ugler og rovfugler.

6.6.12 Hekkeplasser for ugler og rovfugler som listet i tabell 4 har en urørt buffersone hvor det ikke gjennomføres flatehogst eller frøtrestillingshogst.

Veiledning 6.6.12: Det er krav om en urørt buffersone og en hensynssone rundt reirplasser for ugler og rovfugler, se tabell 4. Hekkeplasser omfatter naturlige hekkeplasser, samt fuglekasser, kunstige reir og reirplattformer som er etablert i samråd med forvaltningsenheten.

6.6.13 I hekkesesongen gjennomføres det ingen skogbruksaktivitet i hensynssonen rundt reirplassene til ugler og rovfugler (jf. tabell 4).

6.6.14 Unntak fra kravene som er listet i tabell 4 bestemmes i samråd med skogbiolog.

Tabell 4. Oversikt over hensynsregler i hekkelokaliteter for rovfugler og ugler (hensynsområder, hensynstid, buffersone og hensynsperiode, jf. indikatorene 6.6.12-6.6.15).

Art	Hensynsområde og hensynstid	Buffersone og hensynsperiode
Artsgruppe 1: **Kongeørn** **Havørn** **Hubro**	• Flatt og kupert terreng: *minst 100 meter i radius rundt hekkeplassen.* • Bergvegg og terreng brattere enn 60 grader: *minst 100 meter til hver side og 50 meter fra foten av bergvegg eller det bratte terrenget.* • *Hensyn tas uavhengig av når det sist var observert hekking på reirplassen.*	• *Minst 400 meter i radius rundt hekkeplassen.* • Hensynsperiode: *1. januar til 31. juli.*
Artsgruppe 2: **Fiskeørn** **Vepsevåk** **Fjellvåk** **Vandrefalk** **Hønsehauk**	• Flatt og kupert terreng: *minst 50 meter i radius rundt hekkeplassen.* • Bergvegg og terreng brattere enn 60 grader: *minst 50 meter til hver side og 25 meter fra foten av bergvegg eller det bratte terrenget.*	• *Minst 200 meter i radius rundt hekkeplassen.* • Hensynsperiode: *1. mars til 31. juli.*

Slagugle **Lappugle**	• *Hensyn tas i 5 år etter siste hekking eller tydelig pynting av reir. Fravær av hekking dokumenteres.*	
Artsgruppe 3: **Musvåk** **Lerkefalk**	• Flatt og kupert terreng: *minst 25 meter i radius rundt hekkeplassen.* • *Hensyn tas i 5 år etter siste hekking eller tydelig pynting av reir. Fravær av hekking dokumenteres.*	• *Minst 100 meter i radius rundt hekkeplassen.* • Hensynsperiode: *1. april til 31. juli.*

6.6.15 Tiurleiker og hekkeplasser for ugler og rovfugler settes ikke igjen som «øyer» i landskapet, og det gjøres en innsats for å lage naturlige avgrensninger.

6.6.16 Uavhengig av forvaltningsenhetens størrelse og grenser forvaltes tiurleiker slik at de opprettholder leikfunksjonen lengst mulig.

Veiledning 6.6.16: En tiurleik har minst to spillende tiurer.

6.6.17 Hogst i tiurleiker gjennomføres kun når det ikke svekker leiken, og i samråd med engasjert skogbiolog eller annen kvalifisert person.

Veiledning 6.6.17: Avhengig av skogtypen er hogst i tiurleiker tillatt, med disse føringene:

a) Hogst bør normalt ikke utføres i glissen furu- eller barblandingsskog på lav bonitet.

b) Hogst som forbedrer forholdene, kan utføres i furu- eller barblandingsskog på middels bonitet der skogen har vokst seg tett og skygger ut buskvegetasjon (som gir skjul).

c) Hogst kan gjennomføres der det kan brukes lukket hogstform i granskog på middels og høy bonitet hvor skogen har vokst seg tett og skygger ut buskvegetasjon (som gir skjul). I skog hvor det ikke kan brukes lukkede hogstform overholdes skogen inntil den får svekket helse eller tiurene slutter å bruke leiken.

6.6.18 Der tynning av skog har ført til etablering av en ny tiurleik av tilsvarende størrelse, og storfugl tar det nye området i bruk, er det mulig å hogge det forlatte leikområdet etter å ha dokumentert prosessen.

6.6.19 Under hekketiden tilpasses skogbruksaktivitetene i områder med kjente forekomster av revirhevdende fuglearter med små populasjoner for å redusere risiko for negative effekter.

6.6.20 Hensyn (jf. 6.6.19) rettes spesifikt til hekkeplasser, eller til viktige og/eller relevante hekkebiotoper, for følgende territorielle fuglearter med små populasjoner:

a) hvitryggspett

b) dvergspurv

c) vierspurv

d) hortulan

e) lappsanger

f) trelerke

6.6.21 Skogbruksaktivitet i viktige hekkebiotoper for andre fuglearter enn de som er nevnt i 6.6.20 tilpasses slik at risiko for negative påvirkninger i hekkesesongen reduseres, og det tas særlig hensyn til følgende biotoper:

a) gjengrodde områder som tidligere var åpne landskaper, dyrket mark eller beiteområder

b) kantsoner mot kulturlandskap, vannstrenger og våtmarksområder

c) myrskog og sumpskog

d) løvskog

6.6.22 Det utføres ikke hogst i flersjiktet, løvtredominert skog under fuglenes hekkeperiode.

6.6.23 Når skogbranner er mindre enn 5 dekar, bevares hele det berørte området i eldre skog urørt i 10 år.

6.6.24 Der mer enn 5 dekar med eldre skog påvirkes av skogbrann, sikres det i samråd med skogbiolog at 5 dekar av den biologisk mest verdifulle brannpåvirka skogen settes igjen urørt i 10 år.

6.6.25 Under 10-årsperioden etter en skogbrann vurderes det avsatte brannpåvirka området til langsiktig bevaring, samt inkludering i bevaringsnettverket.

6.6.26 Eksterne initiativ for bevaring av kulturlandskapselementer som styvingstrær, steingjerder og mindre arealer med semi-naturlige enger imøtekommes.

6.6.27 Gjennom ungskogpleie og tynning sikres det et tilfredsstillende antall lauvtrær (i henhold til naturgitte forutsetninger) i forvaltningsenheten, som:

a) Egne lauvtrebestand,

b) lauvtrær i grupper, og/eller

c) enkelttrær.

Disse inkluderer store og gamle løvtrær.

6.7 Organisasjonen skal beskytte eller restaurere naturlige vassdrag, vann, kantsoner og forbindelsene mellom disse. Organisasjonen skal unngå negative påvirkninger på vannkvalitet og -kvantitet, samt redusere og rette opp de skadene som oppstår.

6.7.1 Det gjennomføres tiltak for å beskytte naturlige vann, vassdrag, kantsoner og forbindelsen mellom disse, inkludert vannmengde og vannkvalitet.

6.7.2 Der gjennomførte tiltak ikke har gitt ønsket resultat med hensyn til bevaring av vann, vassdrag, myrer, kantsoner og sammenhengen mellom disse, inkludert vannkvalitet og -mengde, gjennomføres restaureringstiltak.

Veiledning 6.7.2: Standarden omtaler den trebevokste overgangssonen mellom vannløp og produksjonsskog som kantsone. Den økologiske funksjonen for kantsonen inkluderer blant annet:

a) danne habitater, ly, beskyttelse og korridorer for arter i vannmiljøene og kantsonen

b) bidra med mattilgang i form av nedfall av løv og insekter til vannlevende organismer

c) bidra til temperaturregulering av vassdrag

d) tilføre død ved til skoglandskapet og vannmiljøene

e) forhindre avrenning og erosjon, og bidra til flomregulering

f) bevare viktige jordkjemiske prosesser, vannkvaliteten og vann-nivået

6.7.3 Langs vann, elver og bekker bredere enn en meter bevares eller utvikles en flersjiktet kantsone.

6.7.4 Kantsonen er brei nok til å sikre stabilitet og økologisk funksjon, og bredden er tilpasset og varierer i forhold til vegetasjonstypen, topografi og andre forhold i skogen.

6.7.5 Med utgangspunkt i en standard kantsonebredde på 10-15 meter langs vann og vassdrag, justeres bredden for:

a) vegetasjonstypene edelløvskog, høgstaudeskog, storbregneskog og sumpskog – vesentlig breiere kantsoner (25-30 meter)

b) tørre vegetasjonstyper eller bratt terreng – ned mot 5 meter

c) ensjiktet furuskog – ned mot 5 meter

d) langs 1-2 meter breie bekker – ned mot 5 meter.

6.7.6 Periodevis oversvømte arealer inngår normalt i kantsonen for å fange opp de spesielle økologiske forholdene som oppstår i slike områder.

6.7.7 Langs bekker smalere enn 1 meter spares buskvegetasjon og mindre trær for å ivareta et vegetasjonsbelte.

Veiledning 6.7.7: Kravet gjelder bekker som har årssikker vannføring, som definert i vannressursloven, dvs. vannføring som ved middeltemperatur over frysepunktet ikke tørker ut av naturlige årsaker oftere enn hvert tiende år i gjennomsnitt.

6.7.8 Ved hogst og skogbehandling bevares eller utvikles en flersjiktet og stabil kantsone langs myrer som er større enn 2 dekar. Kantsona står hovedsakelig på fastmark.

6.7.9 Bredden på kantsona langs myr er tilpasset og varierer i henhold til vegetasjonstypen, topografi og andre forhold i skogen.

6.7.10 Med utgangspunkt i en standard kantsonebredde på 10-15 meter langs myrer (jf. 6.7.8), justeres bredden for:

a) vegetasjonstypene edelløvskog, høgstaudeskog, storbregneskog og sumpskog – vesentlig breiere kantsoner (25-30 meter)

b) tørre vegetasjonstyper eller bratt terreng – ned mot 5 meter

c) ensjiktet furuskog – ned mot 5 meter

d) langs mindre myrer – ned mot 5 meter

6.7.11 Kantsoner bevares normal urørt.

6.7.12 Eventuell hogst i kantsoner styrker stabilitet, sjiktning og naturlig treslagsblanding; utenlandske treslag fjernes mens lauvtrær og stabile bartrær spares.

Veiledning 6.7.12: Ensjiktet, ustabil granskog i kantsoner kan hogges med sikte på å etablere stabilitet, sjiktning og naturlig treslagsblanding. Stabile trær spares, og det tas særlig hensyn til viktige gytebekker. Kantsoner kan fjernes på bestemte steder av hensyn til friluftsliv, viktige kulturlandskap, trafikksikkerhet eller av driftsteknisk nødvendighet.

6.7.13 Hogst i kantsoner er dokumentert og begrunnet,

6.7.14 Nygrøfting av myrskog og sumpskog forekommer ikke.

6.7.15 Rensking eller justering av grøfter forekommer ikke der:

a) de drenerer arealer som ikke var berørt av det opprinnelige grøftesystemet

b) områdene avsettes til restaurering i eiendommens bevaringsnettverk

c) det er en utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven eller der myndighetene vil finansiere restaurering av våtmark

d) det er rødlista naturtyper med rimelig intakte naturverdier

e) hydrologien i bevaringsnettverket og verneområder endres

Veiledning 6.7.15: Rensk og restaurering av eksisterende grøftesystem i tidligere myrskog og sumpskog som ikke nevnes i punktene a-e over, kan utføres der grøfting har resultert i produktiv skog.

6.7.16 Vurderingene som gjøres i henhold til 6.7.15 dokumenteres.

6.7.17 Vann fra grøfter føres ikke direkte ut i bekker, elver eller andre vannmiljøer.

6.7.18 Der avrenning fra grøfter har negativ påvirkning på vannmiljøet gjennomføres tiltak for å redusere eller forhindre videre skade.

6.8 Organisasjonen skal forvalte landskapet i forvaltningsenheten for å beholde og/eller restaurere en variert mosaikk av arter, størrelser, aldersklasser, romlig fordeling, og suksesjonsstadier tilpasset de regionale landskapsverdiene, og for å styrke skogens miljømessige og økonomiske robusthet.

6.8.1 En variert mosaikk av treslag, størrelser, aldersklasser, romlig fordeling og suksesjonsstadier holdes vedlike, og er tilpasset landskapet.

6.8.2 Tiltakene som er beskrevet i 6.8.1 dokumenteres for forvaltningsenheter med mer enn 10.000 dekar produktiv skog.

6.8.3 Særskilte økologiske hensyn tas i større, sammenhengende skogområder med liten grad av tekniske inngrep.

6.8.4 Forvaltningsenheter med mer enn 10.000 dekar produktiv skog er forvaltet på en måte som sikrer minst 2 % biologisk gammel skog.

6.8.5 Mosaikken av treslag, størrelser, aldersklasser, romlig fordeling og suksesjonsstadier restaureres der dette ikke er bevart i henhold til landskapet.

6.9 Organisasjonen skal ikke konvertere naturlig skog til treplantasjer, heller ikke naturlig skog eller treplantasjer på steder som er direkte konvertert fra naturlig skog, til areal som ikke er skog, unntatt når konverteringen:

a) påvirker en veldig begrenset andel av forvaltningsenheten, og

b) fører til klare, betydelige, ytterligere, sikre langsiktige bevaringsfordeler i forvaltningsenheten, og

c) ikke skader eller truer høye bevaringsverdier (HCV), heller ikke noen områder eller ressurser som er nødvendige for å opprettholde eller forbedre disse høye bevaringsverdiene.

6.9.1 Normalskog og naturskog konverteres ikke til treplantasjer, og arealer med slik skog eller treplantasjer som er direkte konvertert fra normalskog eller naturskog konverteres heller ikke til annen arealbruk, unntatt når:

a) Konvertert areal ikke overstiger 5 % av det produktive skogarealet innenfor forvaltningsenheten, og

b) årlig konvertert areal ikke overstiger 0,5 % av det produktive skogarealet innenfor forvaltningsenheten, og

c) konverteringen fører til klare, betydelige, ytterligere, sikre og langsiktige bevaringsfordeler i forvaltningsenheten, og

d) konverteringen ikke ødelegger eller truer høye bevaringsverdier (HCV) eller andre steder eller ressurser som er nødvendige for å opprettholde eller forbedre disse høye bevaringsverdiene (jf. 9.1.1), og

e) konvertering av naturskog skjer i henhold til indikator 6.9.2.

Veiledning 6.9.1: Følgende eksempler av konvertering kan gjennomføres uten avbøtende tiltak siden de enten kan regnes som en del av skogforvaltningen, eller fordi de vanligvis skjer i liten skala:

a) Områder som er del av skogbrukets infrastruktur og har direkte med skogbruksaktivitet å gjøre, som skogsveger, lagringsplasser for tømmer, rundkjøringer, mindre massetak til bruk for vedlikehold av skogsveger i forvaltningsenheten, skogshusvære, osv.,

b) etablering av frøplantasjer for vitenskapelig produksjon av frø,

c) kulturminnevern,

d) Utbygging på enkelttomter, og

e) etablering av mobilmaster.

Veiledning 6.9.1 (forts.): FSCs Policy angående utskilling av arealer fra sertifisering (jf. *FSC-POL-20-003 2004*) gjelder for konvertering av skog til andre formål av en mer permanent karakter. Eksempler på slik arealbruk omfatter endringer på forvaltningsenheten som er utenfor organisasjonens fulle kontroll, som ekspropriasjon for gruvevirksomhet, infrastruktur, og energiproduksjon.

6.9.2 Naturskog konverteres til annen arealbruk dersom det ikke finnes noen andre praktiske mulige løsninger ved etablering av skogsveg, og konvertering av mer enn ett dekar er kompensert med et tilsvarende areal som restaureres (eller utvikles) til naturskogstilstand.

6.9.3 All konvertering (jf. 6.9.1 og 6.9.2) dokumenteres.

6.10 Forvaltningsenheter som inneholder treplantasjer som er konvertert fra naturlig skog etter november 1994, skal ikke kvalifisere for sertifisering, unntatt når:

a) Det finnes tydelige og tilstrekkelige beviser på at organisasjonen ikke var direkte eller indirekte ansvarlig for konverteringen, eller

b) Konverteringen har påvirket en svært begrenset andel av forvaltningsenhetens areal og fører til opplagte, betydelige, ytterligere, sikre langsiktige bevaringsfordeler i forvaltningsenheten.

6.10.1 Det finnes en tilgjengelig oversikt over alle konverteringer gjennomført i forvaltningsenheten siden 1994, basert på den beste tilgjengelige informasjonen.

6.10.2 Forvaltningsenheter med treplantasjer som er konvertert fra normalskog eller naturskog etter november 1994 sertifiseres ikke, unntatt når:

a) Det finnes tydelige og tilstrekkelig dokumentasjon for at organisasjonen ikke var direkte eller indirekte ansvarlig for konverteringen, eller

b) konverteringen fører til klare, betydelige, ytterligere, sikre og langsiktige bevaringsfordeler i forvaltningsenheten, og

c) samlet areal av treplantasjer som er etablert ved konvertering av normalskog eller naturskog etter 1994 er mindre enn 5 % av det produktive skogarealet i forvaltningsenheten.

Prinsipp 7: Planlegging

Organisasjonen skal ha en forvaltning som er i samsvar med dens polycier og mål og som er tilpasset omfang, intensitet og risikoer av de skogbruksrelaterte aktivitetene. Forvaltningsplanen skal iverksettes og oppdateres med grunnlag i overvåkningsdata med mål om å gjennomføre tilpasset skogforvaltning. Planleggingen og dokumentasjonen som er beskrevet I prosedyrer skal være tilstrekkelig for å veilede mannskap, informere berørte og interesserte personer og for å begrunne driftsmessige beslutninger.

7.1 Organisasjonen skal, tilpasset driftens omfang, intensitet og risiko, vedta policyer (visjoner og verdier) og mål for forvaltningen som tar hensyn til miljø, sosiale forhold og som er økonomisk levedyktige. Sammendrag av policyene og målene skal inngå i forvaltningsplanen, og er offentlig tilgjengelig.

7.1.1 Det er formulert policy- og forvaltningsmål (inkludert operasjonelle mål) som bidrar til å oppfylle de sosiale, miljømessige og økonomiske kravene i denne standarden.

7.1.2 Offentlig tilgjengelige sammendrag av policy og mål (jf. 7.1.1) er innarbeidet i forvaltningsplanen.

7.2 Organisasjonen skal ha og implementere en forvaltningsplan for skogeiendommen som er i fullt samsvar med policyene og forvaltningsmålene som er etablert, jf. kriterium 7.1. Forvaltningsplanen skal beskrive naturressursene som finnes i forvaltningsenheten og forklare hvordan planen oppfyller FSCs sertifiseringskrav. Forvaltningsplanen skal omfatte planlegging av skogsdrift og planlegging av sosiale tiltak tilpasset de planlagte skogbruksaktivitetenes omfang, intensitet og risiko.

7.2.1 Organisasjonen har en forvaltningsplan med planer og rutiner som er nødvendige for å oppfylle virksomhetens mål (jf. 7.1.1), samt kravene i denne standarden.

Veiledning 7.2.1: Forvaltningsplanen er den fullstendige samlingen av dokumentasjon i henhold til kravene i de enkelte indikatorene i denne standarden. Dette inkluderer policyer, forvaltningsmål, analyser, evalueringer og overvåkningsresultater, bevarings- og forvaltningstiltak, planer, retningslinjer og rutiner.

Dokumentasjonen er tilpasset organisasjonens behov for å kunne vise at bestemmelser i denne standarden overholdes og at forvaltningsmålene for organisasjonen nås. Dokumentasjonen tilpasses omfang, intensitet og risiko.

For hurtig analyse av den viktigste informasjonen som behøves i det daglige skogbruket bør organisasjonen ha en generell strategisk plan med oversikt over følgende nøkkelelementer:

a) policy og mål (jf. 7.1.1)

b) kart som viser eiendomsgrenser, topografi, skogsveinett, bonitet og treslag

c) informasjon om alder og stående volum

d) langsiktig økonomisk bærekraftig hogstvolum (jf. 5.2.1)

e) muligheten for bruk av lukket hogst (jf. 10.5.3)

f) kart som viser turstier, skiløypenett, og andre viktige friluftslivsverdier

g) kart som viser kulturminner (jf. 4.7) og steder med særskilt kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning for reindriftssamene (jf. 3.5.1)

h) områder med særskilte offentlige restriksjoner (vernskog, prioriterte arter, utvalgte naturtyper, naturreservater, drikkevann, osv.)

i) kart som viser HCV-områder, nøkkelbiotoper og andre arealer i bevaringsnettverket (cf. 6.5.5–6.5.14, 9.1.1)

j) kart som viser forekomster av rødlistearter og rødlista økosystemer og naturtyper

k) informasjon om kjente tiurleiker og hekkeplasser for ugler og rovfugler (cf. 6.6.11)

l) informasjon og kart som viser vassdrag, inkludert informasjon om gytebekker

m) forekomster av edelkreps og elvemusling

Kart og oversikter over elementene som er listet i a–l er hovedsakelig tilgjengelig i offentlige databaser og digitale kart (Kilden, Artskart, Naturbase).

7.2.2 Planer og rutiner i henhold til indikator 7.2.1 dokumenteres og følges.

7.3 Forvaltningsplanen skal inneholde kontrollerbare mål som kan brukes til å vurdere fremdriften i forhold til de fastsatte forvaltningsmålene.

7.3.1 Kontrollerbare mål, og med hvilken hyppighet disse evalueres, etableres for overvåkning av fremdriften mot hvert forvaltningsmål.

7.4 Organisasjonen skal jevnlig oppdatere og revidere planer og rutiner for å innarbeide resultater fra overvåkning og dokumentasjon av rutiner, kartlegging, evaluering, dialog med interessenter og ny faglig eller teknisk kunnskap. Oppdateringen skal også sikre at endringer i miljømessige, samfunnsmessige og økonomiske forhold fanges opp og fulgt opp.

7.4.1 Planer og rutiner revideres og oppdateres fortløpende som følge av:

a) resultater fra intern- og eksternrevisjoner
b) betydelige endringer i skogsituasjonen
c) resultater fra dialog med interessenter og andre
d) ny informasjon i offentlig tilgjengelige databaser

7.4.2 Planer og rutiner revideres med valgte intervaller, men minst hvert tiende år, basert på:

a) evaluering av hvordan planer og rutiner har bidratt til å oppfylle målene til forvaltningsenheten (jf. 8.1)
b) ny vitenskapelig og teknologisk kunnskap
c) endringer i miljømessige, sosiale eller økonomiske forhold
d) analyse av bevaringsnettverket (jf. 6.5.15-6.5.18)

7.5 Organisasjonen skal lage et gratis, offentlig tilgjengelig sammendrag av forvaltningsplanen. Med unntak av konfidensiell informasjon, skal annen relevant informasjon i forvaltningsplanen være tilgjengelig for alle på forespørsel, mot dekning av kopierings- og håndteringskostnader.

7.5.1 Med unntak av konfidensiell informasjon, er et enkelt forståelig sammendrag av forvaltningsplanen, som inkluderer kart, åpent og kostnadsfritt tilgjengelig for allmennheten.

7.5.2 Med unntak av konfidensiell informasjon, er relevante deler av forvaltningsplanen tilgjengelig for berørte interessenter til selvkost for reproduksjon og håndtering.

7.5.3 I henhold til miljøinformasjonsloven gis forespurt miljøinformasjon kostnadsfritt til interessenter, og denne informasjonen utleveres snarest mulig og senest innen en måned etter at kravet er mottatt.

7.6 Organisasjonen skal proaktivt og åpent inkludere berørte interessenter i sine planleggings- og overvåkningsprosesser, samt andre interessenter ved forespørsel. Omfanget av medvirkning og inkludering skal tilpasses virksomhetens omfang, intensitet og risiko.

7.6.1 Det lages en prosedyre for inkluderende medvirkning fra relevante interessenter i samsvar med indikator 4.2.3, som tilpasses tiltakenes omfang, intensitet og risiko. Prosedyren er tilgjengelig på forespørsel.

Prinsipp 8: Overvåkning og evaluering

Organisasjonen skal vise at fremskritt mot å nå forvaltningsmålene, virkningene av skogbruksaktiviteter og tilstanden i forvaltningsenheten, overvåkes og evalueres tilpasset omfanget, intensiteten og risikoen av skogbruksaktiviteter, for å kunne gjennomføre tilpasset forvaltning.

8.1 Organisasjonen skal overvåke gjennomføringen av forvaltningsplanen, inkludert dens policyer og forvaltningsmål, utviklingen av planlagte tiltak og oppfyllelse av dens kontrollerbare mål.

8.1.1 Med utgangspunkt i forvaltningsplanens policy og forvaltningsmål, verifiserbare delmål og påfølgende måloppnåelser blir overvåket og evaluert i henhold til dokumenterte prosedyrer.

8.2 Organisasjonen skal overvåke og evaluere de miljømessige og sosiale konsekvensene av de gjennomførte tiltakene på eiendommen, samt endringene i miljøtilstanden.

8.2.1 Periodevis etter valgte intervaller, men minimum hvert 10. år, gjøres en evaluering av miljøtilstanden i forvaltningsenheten, herunder å kartlegge i hvilket omfang ekstern påvirkning eller egne aktiviteter har påvirket miljøtilstanden.

8.2.2 Periodevis etter valgte intervaller tilpasset størrelse, intensitet og risiko av forvaltningsaktivitetene, gjøres en evaluering av de sosiale konsekvensene av forvaltningsaktivitetene, inkludert arbeidsforhold, friluftslivsinteresser og urfolksinteresser.

8.3 Organisasjonen skal analysere overvåknings- og evalueringsresultatene og bruke resultatene fra analysen i den videre planleggingsprosessen.

8.3.1 Resultatene fra overvåkningen og evalueringen blir periodisk analysert.

8.3.2 Analysene blir brukt til å revidere forvaltningsplanen og instrukser i henhold til 7.4.

8.4 Organisasjonen skal lage et gratis, offentlig tilgjengelig sammendrag av overvåkingsresultatene, med unntak av konfidensiell informasjon.

8.4.1 Med unntak for konfidensiell informasjon, skal et enkelt forståelig sammendrag av overvåknings- og evalueringsresultatene, som inkluderer kart, være åpent, kostnadsfritt og lett tilgjengelig for allmennheten.

8.5 Organisasjonen skal ha og bruke et system for sporbarhet, tilpasset omfang, intensitet og risiko av skogbruksrelaterte aktiviteter, for å dokumentere opprinnelsen og volum i forhold til planlagt produksjon og uttak for hvert år av alle produkter fra eiendommen som markedsføres som FSC-sertifiserte.

8.5.1 Det er iverksatt et system for å spore og følge alle produkter som er markedsført som FSC-sertifiserte. Som en del av dette:

a) Transaksjonsbekreftelse ved omsetning av tømmer gis i form av FSC-transaksjonsdata, som forespurt av sertifiseringsorganet.

b) Fibertesting støttes ved innlevering av prøver og eksempler av materialer og informasjon om treslagssammensetning for verifisering, som forespurt av sertifiseringsorganet.

8.5.2 Salgsdokumentasjon og følgende informasjon om alle solgte produkter er samlet, dokumentert og lagret i minst 5 år:

a) navn og adresse til selger og kjøper

b) måledato

c) informasjon for å kunne spore materialet tilbake til tømmerets opprinnelse i skogen

d) tømmersortiment og solgte treslag etter volum

e) FSC sertifiseringskoden til forvaltningsenheten

f) FSC-merket «FSC 100 %» som identifiserer produkter solgt som FSC-sertifisert (relevant bare for FSC-sertifiserte produkter fra forvaltningsenheten)

På forespørsel gis informasjon om hogstdato, og produkter produsert i skogen som er solgt som FSC-sertifiserte.

Prinsipp 9: Høye bevaringsverdier (HCV)

Organisasjonen skal opprettholde og/eller forbedre de høye bevaringsverdiene i forvaltningsenheten ved å anvende føre var-prinsippet.

9.1 Organisasjonen skal gjennom involvering av berørte parter og andre interessenter, samt andre virkemidler og kilder, vurdere og registrere forekomster og status til de følgende høye bevaringsverdiene (HCV) i forvaltningsenheten i forhold til omfang, intensitet og risiko fra påvirkningene av skogbruks- aktiviteter, og sannsynligheten for forekomster av høye bevaringsverdier:

HCV 1 – Artsmangfold. Globalt, regionalt eller nasjonalt betydningsfulle konsentrasjoner av biologisk mangfold, inkludert endemiske arter og sjeldne eller trua arter.

HCV 2 – Økosystemer på landskapsnivå. Intakte skoglandskap (IFL) og store økosystem på landskapsnivå og økosystem-mosaikker som er betydningsfulle på globalt, regionalt og nasjonalt nivå og som inneholder levedyktige populasjoner av i hovedsak naturlig hjemmehørende arter i naturlig utbredelsesmønster og omfang.

HCV 3 – Økosystemer og habitater. Sjeldne eller trua økosystem, habitater (leveområder) eller refugier.

HCV 4 – Kritiske økosystemtjenester. Grunnleggende økosystemtjenester i kritiske situasjoner, inkludert beskyttelse av vannkilder og kontroll over erosjonsfare for utsatte jordarter og skråninger.

HCV 5 – Samfunnsbehov. Lokaliteter og ressurser som er fundamentale for å sikre grunnleggende behov for lokalsamfunn eller urfolk (for levebrød, helse, ernæring, vann, osv.), identifisert i samråd med disse samfunnene eller urfolkene.

HCV 6 – Kulturverdier. Lokaliteter, ressurser, habitater og landskap som har kulturell, arkeologisk eller historisk betydning på globalt eller nasjonalt nivå, og/eller som har kritisk kulturell, økologisk, økonomisk eller religiøs/hellig viktighet for tradisjonelle kulturer av lokalsamfunn eller urfolk, identifisert i samråd med disse lokalsamfunnene eller urfolkene.

9.1.1 Forekomst og status for områder med de følgende høye bevaringsverdiene (HCV) identifiseres, vurderes, kartfestes og dokumenteres ved å benytte den beste tilgjengelige informasjonen i henhold til vedlegg E.

a) skogområder av internasjonal eller nasjonal verneverdi som følge av høy konsentrasjon av viktige habitater, som nøkkelbiotoper,

og/eller registrerte rødlistearter, inkludert prioriterte arter, ansvarsarter, og endemiske arter (HCV 1, HCV 3)

b) større sammenhengende (> 50 km^2) skogområder som har en mer naturlig og urørt utforming enn de fleste andre skogområder, inkludert skogområder som omfatter identifiserte intakte skoglandskaper (IFL) (HCV 2)

c) nasjonalt og internasjonalt viktige våtmarksområder (HCV 1, HCV 2, HCV 3)

d) nasjonalparker og naturreservater (HCV 1, HCV 2, HCV 3)

e) landskapsvernområder (HCV 6)

f) naturtyper og habitater av internasjonal eller nasjonal verdi, inkludert utvalgte naturtyper (HCV 3)

g) skog med spesielt høy alder på trærne og stor grad av økologisk kontinuitet (HCV 3)

h) skog som er viktig for å forhindre eller redusere risiko for ras eller snøskred, eller forurensning av drikkevannskilder (HCV 4)

i) fjellskog med mye hengelav tilgjengelig for reinbeiting i reinbeitedistriktene (HCV 5)

j) lokaliteter med automatisk verna kulturminner og kulturmiljøer (HCV 6)

9.2 *Organisasjonen skal i samråd med berørte parter, andre interessenter og eksperter utvikle effektive strategier for å ivareta og/eller fremme de identifiserte høye bevaringsverdiene.*

9.2.1 Trusler mot høye bevaringsverdier er identifisert ved å benytte den beste tilgjengelige informasjonen.

9.2.2 I samarbeid med eksperter, samt vurdering av innspill fra relevante interessenter, utvikles effektive strategier og retningslinjer for hvordan bevare og/eller forbedre de relevante verdiene i områder med høye bevaringsverdier (HCV) før eventuelle skogbrukstiltak.

9.2.3 I forvaltningsenheter med over 10.000 dekar produktiv skog utvikles strategiene og retningslinjene angitt i 9.2.2, og i tillegg gjennom innhenting av kunnskap og synspunkter fra relevante interessenter.

9.2.4 Intakte skoglandskap (IFL), inkludert IFL kjerneområder, beskyttes som en del av bevaringsnettverket i forvaltningsenheten (jf. 6.5.7) og bevares urørt eller i henhold til skjøtselstiltak (jf. 6.5.11).

9.2.5 For å unngå fragmentering er hoveddelen av hvert enkelt intakte skoglandskap (IFL) kategorisert som kjerneområder og er skjøttet eller beskyttet som en del av bevaringsnettverket i alle berørte forvaltningsenheter (jf. 6.5).

9.3 Organisasjonen skal iverksette strategier og tiltak som bevarer og/eller forbedrer de indentifiserte høye bevaringsverdiene. Disse strategiene og tiltakene skal implementere føre-var prinsippet og tilpasses driftens størrelse, intensitet og risiko.

9.3.1 Retningslinjer som er utviklet i samsvar med 9.2 er effektivt gjennomført i skogforvaltningen.

9.3.2 Strategier og retningslinjer forhindrer opplagt eller sannsynlig skade, og unngår risikoer for skade på de identifiserte høye bevaringsverdier (HCV).

9.3.3 Dersom det oppdages aktivitet som skader høye bevaringsverdier (HCV) avsluttes aktiviteten umiddelbart og tiltak for å beskytte de relevante verdiene iverksettes. Der det er mulig repareres skaden.

9.3.4 Verneområder og utvalgte naturtyper forvaltes i henhold til naturmangfoldloven og relevante forskrifter, og i kontakt med ansvarlig forvaltningsmyndighet.

9.4 Organisasjonen skal dokumentere at HCV overvåkes periodisk for å fange opp tilstandsendringer, og retningslinjer skal tilpasses slik at bevaringsverdiene sikres effektiv beskyttelse. Overvåkningen skal tilpasses driftens størrelse, intensitet og risiko, og skal inkludere samråd med berørte parter, andre interessenter og eksperter.

9.4.1 En tilstrekkelig detaljert overvåkningsplan for å oppdage endringer i de høye bevaringsverdiene (HCV) og områder med høye bevaringsverdier er utviklet, og tilpasset skala, intensitet og risiko av forvaltningstiltak, med søkelys på:

a) endringer i forhold som et resultat av strategier/retningslinjer

b) brudd på forvaltningsstrategier

c) opprettholdelse og/eller forbedring av høye bevaringsverdier

d) tilpasning av forvaltningsstrategiene dersom ny informasjon angående høye bevaringsverdier (HCV) blir kjent

9.4.2 Overvåkningsprogrammet inkluderer samarbeid med berørte rettighetshavere, parter, interessenter og eksperter.

9.4.3 Der områder med høye bevaringsverdier er formelt vernet i henhold til lovverk og hvor Statens Naturoppsyn eller annen offentlig myndighet er ansvarlig for forvaltning og oppsyn er overvåkningen tilpasset den overvåkningen som utføres av disse myndighetene.

9.4.4 Informasjon fra overvåkningen (jf. 9.4.1 og 9.4.2) brukes i revisjonen og oppfølgingen av retningslinjene for forvaltning og overvåkning av høye bevaringsverdier og områder med høye bevaringsverdier.

Prinsipp 10: Gjennomføring av skogsdrift

Skogbruksaktiviteter i forvaltningsenheten som gjennomføres av eller for organisasjonen, skal velges ut og gjennomføres i henhold til skogeiers økonomiske, miljømessige og sosiale policyer og strategier og i overensstemmelse med FSCs prinsipper og kriterier.

10.1 Etter avvirkning eller i samsvar med forvaltningsplanen skal organisasjonen benytte naturlig foryngelse eller planting for å forynge skogen innen rimelig tid, enten mot tilstanden før avvirkning eller mot mer naturlige forhold.

10.1.1 Før hogst vurderes og dokumenteres valg av metode for å oppnå tilfredsstillende foryngelse innen rimelig tid, inkludert hogstform og mulighet for naturlig foryngelse, samt behov for markberedning.

10.1.2 På arealer der en har planlagt naturlig foryngelse etter hogst, hogges det på en slik måte at foryngelse kan etableres raskest mulig.

10.1.3 Suppleringsplanting eller andre skogkulturtiltak utføres for å oppfylle foryngelseskravene dersom naturlig foryngelse mislykkes.

10.1.4 Der det er planlagt planting eller såing etter hogst gjennomføres dette tiltaket på riktig måte og seinest innen fristene som er gitt i § 6 i skogbruksloven.

10.2 Organisasjonen skal ved foryngelse bruke arter som er økologisk godt tilpasset stedet og til skogbruksformålet. Organisasjonen skal bruke stedegne arter og lokale genotyper i foryngelsen, med mindre det finnes klare og overbevisende begrunnelser for bruk av andre.

10.2.1 Ved foryngelse benyttes treslag og provenienser som er godt tilpasset voksestedet, og treslagenes naturlige genetiske variasjon ivaretas.

10.2.2 Stedegne treslag benyttes til foryngelse av skog.

10.2.3 Minst 30 % av skogarealet i forvaltningsenheten består av skog dominert av naturlig stedegne treslag som finnes på stedet.

10.2.4 Når andelen av naturlig stedegne treslag er lavere enn beskrevet i 10.2.3 lages det en plan og gjennomføres tiltak for å oppnå den nødvendige andelen.

10.2.5 Treslagsskifte overstiger ikke 70 % av skogarealet i forvaltningsenheten og utføres bare i områder hvor det tidligere har vært gjennomført et systematisk og økonomisk drivverdig treslagsskifte, tilknyttet etablert vegnett eller planer i henhold til *Hovedplan Veg.*

10.2.6 Treslagsskifte gjennomføres ikke i følgende områder:

a) områder med høye bevaringsverdier (HCV), eller andre områder hvor det er dokumentert at tiltaket kan skade eller true høye bevaringsverdier

b) furumyrskog på Vestlandet

c) sumpskog

d) edellauvskog (bortsett fra unntaksvis i blåbær-eikeskog, jf. veiledning til 10.5.10)

e) flomskogsmark

f) rik og fuktig høgstaudebjørkeskog med tilnærmet heldekkende undervegetasjon av høye urter og bregner (nord for Saltfjellet)

g) storbregneskog og istervierkratt i Nord-Norge

h) kalkskog

i) kantsoner mot vassdrag

j) gjengroende kulturmark med særlige naturverdier

k) trua naturtyper etter norsk rødliste for naturtyper (i tillegg til de som er nevnt i punkt a-m i denne lista)

l) der det skader livsmiljøet til kjente forekomster av trua arter

m) i bevaringsnettverket

10.2.7 Utforming av plantefeltene tilpasses landskapet, og det legges vekt på å skape myke overganger mot områdene rundt.

10.2.8 For forvaltningsenheter på Vestlandet og i Nord-Norge nord for Saltfjellet hvor norsk gran ikke er å regne som hjemmehørende utarbeides det en plan for å fjerne forekomster av norsk gran som ikke regnes som økonomisk drivverdig i forvaltningsenheten (jf. 10.2.5). Fjerning av gran prioriteres i bestand med risiko for spredning til områder med høye bevaringsverdier (HCV).

10.3 Organisasjonen skal bare bruke fremmede arter når kunnskap og/eller erfaring har vist at enhver påvirkning fra ukontrollert spredning kan kontrolleres og når effektive bekjempelsestiltak er på plass.

10.3.1 Utenlandske treslag brukes ikke til foryngelse.

10.3.2 For forvaltningsenheter hvor det er plantet utenlandske treslag utarbeides det en plan og gjennomføres tiltak for å redusere og fjerne disse treslagene. Treslag og bestand med stor spredningsfare samt risiko for spredning til HCV-områder prioriteres.

10.3.3 Ved foryngelse etter hogst av utenlandske treslag bekjempes naturlig foryngelse fra forrige bestand, og trær fjernes før de setter frø.

10.3.4 Spredning av invaderende fremmede arter som organisasjonen er ansvarlig for å ha introdusert i forvaltningsenheten kontrolleres og bekjempes.

Veiledning 10.3.4: Invaderende fremmede arter i indikator 10.3.4 og 10.3.5 kan f.eks. gjelde kjempespringfrø, rødhyll, platanlønn eller andre arter som ikke er produksjonstrær. Produksjonstrær av fremmede treslag er behandlet i 10.2.4 og 10.3.2.

10.3.5 Der organisasjonen ikke selv er ansvarlig for å ha introdusert invaderende fremmede arter i forvaltningsenheten, eller der spredning skjer inn på naboeiendom, varsles kommunen og/eller andre relevante instanser og det legges til rette for overvåkning og gjennomføring av bekjempelsestiltak.

10.4 Organisasjonen skal ikke benytte genmodifiserte organismer i forvaltningsenheten.

10.4.1 Genmodifiserte plantemateriale eller andre organismer (GMO) brukes ikke.

10.5 Organisasjonen skal praktisere en skogskjøtsel som er økologisk tilpasset vegetasjonstype, treslag, sted og forvaltningsmålene.

10.5.1 Størrelse og arrondering av hogster tilpasses landskapets former og linjer.

10.5.2 Ved ungskogpleie og tynning legges det vekt på å utnytte arealenes muligheter for kvalitetsproduksjon, bygge opp stabile bestand, og skape grunnlag for variasjon i avvirknings- og foryngelsesmetoder.

10.5.3 Forvaltningsplanen beskriver mulige måter å oppnå en høyere andel lukkede hogster i relevant tekst og/eller på kart.

Veiledning 10.5.3: Økt andel lukket hogst kan for eksempel oppnås gjennom planlegging av tynning og avstandsregulering, ved å identifisere godt egna områder med redusert risiko for vindfelling.

10.5.4 Dersom det finnes vernskog i forvaltningsenheten, eller andre områder med egne forskrifter eller reguleringsbestemmelser, gjennomføres alle skogbrukstiltak i henhold til gjeldende bestemmelser.

10.5.5 I fjellskog legges det vekt på å forbedre og opprettholde gammelskogpreget.

10.5.6 For å oppnå formålet med indikator 10.5.5 benyttes det mest mulig lukkede hogstformer (fjellskogshogst) i grandominerte skoger, og småflatehogst eller småskala frøtrestillingshogst i furudominerte skoger.

10.5.7 I grandominert skog benyttes lukket hogst eller småflatehogst der forholdene økonomisk og biologisk ligger til rette for det.

Veiledning 10.5.7: Kravet om å benytte lukkede hogstformer i grandominert skog på fastmark er at det kan oppnås god stabilitet hos gjenstående trær, og at hogstformen gir grunnlag for en tilfredsstillende foryngelse slik forholdene er på voksestedet. Angående hogst i vegetasjonstypene myrskog og sumpskog, og i overgangssonen mot fastmark, se indikator 10.5.8.

10.5.8 Så langt det er mulig av hensyn til stabilitet og foryngelse av tilstedeværende treslag, benyttes lukkede hogster i sumpskoger og myrskoger over 2 dekar, og i overgangssonen mot fastmark.

Veiledning 10.5.8: Dersom lukket hogst ikke er mulig kan småflatehogst benyttes. Ved skogbehandling legges det vekt på å ivareta de økologiske funksjonene til alle myrer og sumpskoger, uavhengig av størrelse. Buskvegetasjonen er særlig viktig.

10.5.9 Furuskog forynges normalt ved hjelp av frøtrestillingshogst eller andre hogstformer som legger forholdene til rette for naturlig foryngelse.

Veiledning 10.5.9: Dersom det kan oppnås en vesentlig produksjonsgevinst, kan det plantes eller såes.

10.5.10 I edellauvskog benyttes lukket hogstform.

Veiledning 10.5.10: I blåbær-eikeskog på lav og middels bonitet kan skogbrukstiltak gjennomføres for å fremelske furu der dette gir økt produksjon.

10.5.11 Alle stedegne, mindre trær som ikke er av økonomisk interesse spares ved tynning og annen hogst, så lenge de ikke er i veien for å kunne gjennomføre driften eller hemmer fremtidig produksjon.

10.6 Organisasjonen skal minimere eller unngå bruken av skogsgjødsling. Om det gjødsles skal organisasjonen vise at dette er minst like fordelaktig miljømessig og økonomisk som gjødslingsfrie alternativer, og forhindre, redusere og/eller utbedre skader på miljøverdier, inklusive jordsmonn.

10.6.1 Gjødsling begrenses til områder hvor det kan dokumenteres at det vil gi vesentlige positive effekter på tilvekst og minimale negative effekter på naturmangfold og vannkvalitet, og gjennomføres bare på egnede arealer med blokkebærskog, bærlyngskog, blåbærskog, småbregneskog og storbregneskog, og tidligere grøfta arealer med etablert produktiv skog.

10.6.2 Bruk av gjødsel dokumenteres, inkludert type, mengde, dato, behandlet område og hyppighet.

10.6.3 Gjødsling påvirker ikke vann, bekker, elver, myrer eller bevaringsnettverket, og det er satt av en gjødslingsfri sone på 25 meter for å unngå avrenning.

Veiledning 10.6.3: Kravet angående bekker gjelder bekker med årssikker vannføring, som definert i vannressursloven, dvs. vannføring som ved middeltemperatur over frysepunktet ikke tørker ut av naturlige årsaker oftere enn hvert tiende år i gjennomsnitt.

10.6.4 Gjødsling utføres etter at snøsmeltingen er ferdig, men dersom dette ikke er gjennomførbart på grunn av ujevn eller sein snøsmelting tilpasses gjødslingen slik at risikoen for næringslekkasje reduseres.

10.6.5 Eventuell skade på miljøverdier som følge av gjødsling er minimalisert, og dersom mulig, reparert.

10.6.6 Det sikres at forvaltningsenheten drives slik at markas naturlige prosesser og langsiktige produksjonsevne opprettholdes; næringstap og næringslekkasje er minst mulig.

10.6.7 Spredning av aske i skog skjer etter de samme reglene som for gjødsling, se indikatorene 10.6.1–10.6.6.

Veiledning 10.6.7: Spredning av aske i egnede skogområder som tilbakeføring av næringsstoffer fra forbrenningsanlegg kan gjennomføres når lovverket tillater dette. Bare aske med godkjente verdier av tungmetaller kan spres i skogen.

10.6.8 Askespredning i yngleperioden unngås.

10.7 Organisasjonen skal bruke integrerte metoder for bekjempelse av skadegjørere og skogskjøtsel som unngår, eller tar sikte på ingen, bruk av kjemiske sprøytemidler. Organisasjonen skal ikke bruke kjemiske plantevernmidler som er forbudt i henhold til FSC policy. Når det anvendes plantevernmidler, skal organisasjonene forhindre, redusere og/eller utbedre skader på miljøverdier og folkehelse.

10.7.1 Integrerte bekjempelsesmetoder, inkludert valg av skogskjøtselsmetoder benyttes med mål om å unngå bruk, eller redusere hyppighet, omfang og mengde av påførte kjemiske bekjempningsmidler.

10.7.2 Sprøytemidler som er forbudt i henhold til dokumentet FSC-POL-30-001a og norsk lov, er ikke i bruk eller lagret i forvaltningsenheten.

10.7.3 Bruk av kjemiske bekjempelsesmidler dokumenteres i samsvar med påkrevet prosedyre som beskrevet i dokumentet FSC-POL-30-001 (inkludert kravene i kapittel 6.1 *Monitoring of the use of chemical pesticides and the impact of the FSC Pesticides Policy* og ESRA-rammeverket, og ved å bruke ESRA-skjema for policyen).

10.7.4 Bruk av plantevernmidler samsvarer med ILO-dokumentet *Safety in the use of chemicals at work* angående krav om transport, lagring, håndtering, bruk og nødsituasjons-prosedyrer for opprenskning som følge av utilsiktet søl.

Veiledning 10.7.4: Bruken av plantevernmidler samsvarer i tillegg med arbeidsmiljøloven og forskrift om plantevernmidler.

10.7.5 Sprøyting for å begrense vekst av gras-, urte- og lauv-vegetasjon som hindrer ønsket foryngelse, unngås eller reduseres der det er mulig.

Veiledning 10.7.5: Sprøyting kan benyttes for å begrense vekst av gras-, urte- og lauv-vegetasjon som hindrer ønsket foryngelse dersom dette er den eneste effektive, praktiske og økonomiske metoden. Ved å variere hogstformer og skogskjøtselsmetoder reduseres bruken av plantevernmidler.

10.7.6 Vegetasjon som er høyere enn 2 meter i gjennomsnitt sprøytes ikke, unntatt når invaderende fremmede arter bekjempes.

10.7.7 Sprøyting forekommer ikke nærmere enn 25 meter fra vann, bekker og elver, samt i andre kantsoner og i bevaringsnettverket.

10.7.8 Valgt sprøytemiddel, påføringsmetode og tidspunkt for påføring, minimerer risiko for skade på andre arter enn tiltenkt.

10.7.9 I mye brukte friluftslivsområder legges det vekt på å sikre at landskapskvaliteter og opplevelsesverdier knyttet til et mangfold av løvtrær ikke reduseres betydelig på grunn av sprøyting.

10.7.10 Brukere av kjemiske plantevernmidler innehar et personlig sprøytesertifikat.

Veiledning 10.7.10: Sprøytesertifikatet (autorisasjonsbevis) tildeles etter å ha gjennomført obligatorisk kurs i samsvar med forskrift om plantevernmidler, kapittel III. Kurset legger spesielt vekt på mulig skade på miljøverdier og helse som følge av bruk av sprøytemidler.

10.7.11 Skader på miljøverdier og folkehelse grunnet i bruk av kjemiske plantevernmidler, forhindres og reduseres eller repareres når skade skjer.

10.8 Organisasjonen skal minimere, overvåke og strengt kontrollere anvendelse av biologiske bekjempelsesmidler i overensstemmelse med internasjonalt anerkjente vitenskapelige protokoller. Når biologiske bekjempelsesmidler anvendes, skal organisasjonen forhindre, redusere og/eller utbedre skader på miljøverdier.

10.8.1 Bruken av biologiske bekjempelsesmidler minimeres.

Veiledning 10.8.1: Biologiske bekjempelsesmidler godkjennes av Mattilsynet i samsvar med forskrift om plantevernmidler, kapittel X. I skog-

bruket gjelder dette bare bruk av kjempebarksopp for å hindre etablering av granrotkjuke. Nye biologiske bekjempelsesmidler kan bare bli godkjent etter uavhengige vitenskapelige vurderinger av biologiske og økologiske konsekvenser og risikoer.

10.8.2 Bruk av biologiske bekjempelsesmidler samsvarer med internasjonalt aksepterte vitenskapelige protokoller.

Veiledning 10.8.2: De internasjonalt aksepterte vitenskapelige protokollene er også i samsvar med de respektive kravene til Mattilsynet.

10.8.3 Bruk av biologiske bekjempelsesmidler dokumenteres, inkludert type, mengde per arealenhet, tidsperiode, sted og årsak til bruk.

10.8.4 Skade på miljøverdier som følge av bruk av biologiske bekjempelsesmidler forebygges og minimeres eller repareres når skade oppstår.

10.9 Organisasjonen skal vurdere risikoer og gjennomføre tiltak som reduserer mulige negative påvirkninger av naturkatastrofer i forhold til omfang, intensitet og risiko.

10.9.1 Mulige negative konsekvenser av naturskader som skogbrann, erosjon, ras, flommer og stormskader vurderes.

10.9.2 Skogbruksaktiviteter er i samsvar med generelle forholdsregler angående skogbrann og krav som følger av lov om brann og eksplosjonsvern.

10.9.3 Hogst, valg av treslag og ungskogspleie er tilpasset vurdert risiko for snøbrekk, vindfelling, ras og andre naturskader.

10.10 Organisasjonen skal styre utviklingen av infrastruktur, og transport og skogskjøtsel, slik at vannressurser og jordsmonn beskyttes, og slik at forstyrrelse av og skader på sjeldne og trua arter, habitater, økosystemer og landskapsverdier forhindres, reduseres og/eller utbedres.

10,10.1 Ved planlegging og bygging av skogsveger vektlegges hensyn til friluftsliv, miljøverdier, og fare for flom, erosjon og ras, i tillegg til skogbruk og annen næringsmessig arealbruk.

10.10.2 Trasévalg og vegstandard planlegges slik at naturinngrepene blir minst mulig, at linjeføringen i størst mulig grad tilpasses landskapet, og vegen bygges lett i terrenget.

10.10.3 Det dannes ingen hindringer for naturlige vannløp og fiskevandring.

10.10.4 Enkle traktorveger, vinterbilveger og andre hensynsfulle transportmåter prioriteres i marginale skogområder med vesentlige miljø- og friluftslivsinteresser.

10.10.5 Ved planlegging av nye veianlegg dokumenteres det at veibygging i områder med spesielle miljøverdier unngås.

10.10.6 Nye veianlegg blir så langt som mulig unngått i større sammenhengende skogarealer med spesielle verdier for miljøvern eller friluftsliv, og med lite omfang av tekniske inngrep.

10.10.7 Terrengtransport gjennom bevaringsnettverket gjennomføres ikke, med mindre det klareres skriftlig med skogbiolog.

Veiledning 10.10.7: Forsiktig terrengtransport gjennom bevaringsnettverket er mulig dersom det er absolutt nødvendig for å gjennomføre skjøtselstiltak, i tilfeller der det ikke finnes noen annen praktisk kjørerute, eller for nyttekjøring tilknyttet andre formål.

10.10.8 Kjøring i kantsoner mot myr, vann, bekker og elver unngås dersom det finnes alternativ.

10.10.9 I forbindelse med terrengtransport legges det vekt på å unngå skjemmende kjøreskader, skader som vanskeliggjør allmenn ferdsel, eller som forårsaker avrenning og erosjon.

10.10.10 Ved kryssing av elver og bekker med skogsmaskiner legges det vekt på å unngå kjørespor som fører til erosjon.

Veiledning 10.10.10: Et eksempel på et forebyggende tiltak er å bygge en midlertidig bru.

10.10.11 Stier og skiløyper, samt veier av kulturhistorisk interesse benyttes ikke som kjøretrasé der det er praktisk mulig å unngå dette, og kjøreskader på stier søkes unngått.

Veiledning 10.10.11: Unntak kan gjøres dersom stier og skiløyper ligger i allerede eksisterende kjøretraséer, for å unngå dobbelt-traséer eller alternative kjøretraséer vil ha større negative konsekvenser for miljøverdier eller friluftsliv. Stier og skiløyper vises på kart i N50-serien og er merket eller klart synlig i terrenget.

10.10.12 I driftsområder med dårlig bæreevne og hvor faren for kjøreskader er stor i sommerhalvåret, skjer utdrift av tømmer fortrinnsvis på frossen eller godt snødekt mark.

10.10.13 Avbøtende tiltak eller stans av drift vurderes der vesentlige skader på terrenget står i fare for å forverres.

10.10.14 Hjulspor som forårsaker avrenning og erosjon, skade på stier og skiløyper, og andre vesentlige skader repareres så snart fuktighetsforholdene gjør dette praktisk mulig etter avsluttet bruk av kjøretraséen.

10.10.15 Det forekommer ingen maskinskader nærmere enn 5 meter fra ytterkanten av automatisk freda kulturminner og kulturmiljøer (jf. også 4.7.2).

10.10.16 Markberedning brukes bare der det kan dokumenteres vesentlig nytteverdi, og benyttes ikke på mer enn 70 % av driftsområdet.

10.10.17 Markberedning tilpasses område og landskap med den til enhver tid beste tilgjengelige metode og teknikk for å begrense skader på naturmiljø, reindrift og friluftsliv, samt å unngå økt avrenning, erosjon og endringer i dreneringsforhold.

10.10.18 Flekkmarkberedning foretrukkes, og dersom metoden ikke benyttes, overstiger ikke sammenhengende furer 6 meter og går normalt ikke dypere enn 20 cm.

10.10.19 Markberedning utføres ikke:

a) i myrskog, sumpskog og kildeskog

b) i kalkskog og lågurtskog på kalkrik grunn

c) i høgstaudeskog

d) på lavmark med humusdekke tynnere enn 3 cm og annen lavmark med betydning for reindriften

e) i kantsoner

f) nærmere enn 5 m fra bekker med årssikker vannføring, som definert i vannressursloven, dvs. vannføring som ved middeltemperatur over frysepunktet ikke tørker ut av naturlige årsaker oftere enn hvert tiende år i gjennomsnitt

g) nærmere enn 5 m fra ytterkanten av automatisk freda kulturminner og kulturmiljøer

h) innenfor automatisk freda kulturmiljøer

i) nærmere enn 2,5 m fra mye brukte stier

j) i bevaringsnettverket

k) i fuktige forsenkninger og biologisk viktige «småbiotoper»

Arealene i kategoriene a-k registreres og dokumenteres før markberedning iverksettes. Skade på grov død ved og tørrtrær unngås.

Veiledning 10.10.19: Kravet om å ikke skade død ved gjelder ikke greiner, topper og små stokker.

10.10.20 Stubbebryting gjennomføres bare med godkjennelse fra FSC Norge.

10.11 Organisasjonen skal gjennomføre hogst og uttak av tømmer og ikke tømmerrelaterte skogprodukter slik at miljøverdier blir bevart, minst mulig økonomisk nyttbart virke blir liggende igjen, og at skader på andre produkter og tjenester unngås.

10.11.1 Hogst utføres slik at bruken av skogprodukter og salgbare materialer optimaliseres.

10.11.2 Ved hogst og utkjøring av virke legges det vekt på å unngå skade på foryngelse, gjenstående skog, og andre *ikke tømmerbaserte skogprodukter*.

Veiledning 10.11.2: Eksempler på *ikke tømmerbaserte skogprodukter* i Norge er skogs- og utmarksbeite for husdyr og reinsdyr, lyngnektar (for honningproduksjon), spiselige bær og sopp, jaktbart vilt, torvmose (til bl.a. vinterlagring av spiselige planter og prydplanter, eller til væskeabsorbsjon), og kvitkrull (for dekorasjon).

10.11.3 Hogstavfall ryddes bort fra bekker, elver, vann, stier og skiløyper med mindre særskilte forhold tilsier noe annet; rydding foretas omgående etter avsluttet hogst.

10.11.4 Mens hogsten pågår ryddes det i stier og skiløyper så snart det er praktisk mulig for å unngå unødvendige hindringer for allmenn ferdsel.

10.12 Organisasjonen skal fjerne avfall på en miljømessig forsvarlig måte.

10.12.1 Det sikres at det oppstår så lite avfall og utslipp som mulig og at dette håndteres i henhold til forurensningsloven.

10.12.2 Alle typer avfall fra både manuelle og maskinelle skogbrukstiltak fjernes etter avsluttet arbeid.

10.12.3 Farlig avfall som oljer, kjemiske væsker, batterier, drivstoffbeholdere og lignende leveres til godkjent mottak, og personer som utfører arbeid i skogen har rutiner for å dokumentere dette.

10.12.4 Ved valg av utstyr og maskiner for gjennomføring av skogbrukstiltak foretrekkes beste tilgjengelige teknologi (BAT) med hensyn til risiko for forurensning og andre alvorlige miljøskader, og personer som utfører arbeid i skogen har rutiner for å dokumentere dette.

10.12.5 Oljelekkasjer stoppes og lekkasjer rapporteres i henhold til forurensningsloven, og opprydningskrav fra myndighetene følges.

10.12.6 Drivstoff lagres i riktig CE-merka (*Conformité Européenne*) og låsbare tanker.

10.12.7 Drivstoff lagres ikke nærmere enn 50 meter fra drikkevannskilder med mindre annet er spesifisert i lokal forskrift.

G Vedlegg til FSC-standarden

Tabell 5. Oversikt over vedlegg i den norske FSC-standarden.

Vedlegg A	Liste over gjeldende lover, forskrifter og nasjonalt ratifiserte internasjonale traktater, konvensjoner og avtaler
Vedlegg B	Opplæringskrav for arbeidstakere
Vedlegg C	Retningslinjer for fritt og informert forhåndssamtykke – et verktøy for god dialog (FPIC-metode)
Vedlegg D	Retningslinjer for behandling av uklarheter og interessekonflikter for FSC sertifiserte eiendommer i Norge
Vedlegg E	HCV-rammeverk for Norge
Vedlegg F	Begrepsordliste

Vedlegg A. Liste over gjeldende lover, forskrifter og nasjonalt ratifiserte internasjonale traktater, konvensjoner og avtaler.

Tabell 6. Liste over gjeldende lover, forskrifter og nasjonalt ratifiserte internasjonale traktater, konvensjoner og avtaler.

1. Lovlige rettigheter til å høste	
1.1 Eiendoms-, bruks- og sedvane rettigheter.	• Lov om eigedomsregistrering (Matrikkellova) LOV-2005-06-17-101. • Lov om reindrift (reindriftsloven) LOV-2007-06-15-40. • Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Lov om bygdealmenninger (bygdealmenningsloven) LOV-1992-06-19-59. • Lov um særlege råderettar over framand eigedom (servituttlova) LOV-1968-11-29. • Lov om ymse beitespørsmål (beitelova) LOV-1961-06-16-12. • Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven) LOV-2005-06-17-85. • Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eigedom m.m. (jordskiftelova) LOV-2013-06-21-100. • Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) LOV-2003-11-28-98. • Forskrift om konsesjonsfrihet for visse erverv av fast eiendom, egenerklæring ved konsesjonsfrihet, fulldyrket jord og beløpsgrense ved priskontroll (forskrift om konsesjonsfrihet mv.) FOR-2003-12-08-1434. • Lov om odelsretten og åseteretten (odelslova) LOV-1974-06-28-58. • Lov om jord (jordlova) LOV-1995-05-12-23. • Lov om vassdragene (vassdragsloven) LOV-1940-03-15-3. • Lov om regulering og kraftutbygging I vassdrag (vassdragsreguleringsloven) LOV-1917-12-14-17. • Lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) LOV-1990-06-29-50. • Lov om erverv og utvinning av mineralressurser (mineralloven) LOV-2009-06-19-101. • Lov om registrering av foretak (foretaksregisterloven) LOV-1985-06-21-78. • Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) LOV-1999-03-26-14.
1.2 Konsesjons-lisenser	N/A
1.3 Planlegging av hogst og skogskjøtsel	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (idem) FOR-2006-06-07-593. • Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer (forskr. om skogbruksplanlegging med miljøreg.) FOR-2004-02-04-449.
1.4 Hogst-tillatelser	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (forskrift om berekraftig skogbruk) FOR-2006-06-07-593.

	• Forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar, Asker, Bærum, Lier, Hole, Ringerike, Jevnaker, Lunner, Nittedal, Nannestad, Gjerdrum, Lillestrøm, Lørenskog, Rælingen, Enebakk, Nordre Follo og Indre Østfold kommuner, Oslo og Viken (forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar) FOR-2021-09-10-2698.
2. Skatter og avgifter	
2.1 Betaling av godtgjørelser og avgifter i forbindelse med hogst.	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om skogfond o.a. (idem) FOR-2006-07-03-881.
2.2 Merverdiavgift og andre skatter på salg.	• Lov om merverdiavgift (merverdiavgiftsloven) LOV-2009-06-19-58.
2.3 Inntekts- og overskuddsskatt.	• Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) LOV-1999-03-26-14. • Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) LOV-1998-07-17-56.
3. Hogstaktiviteter	
3.1 Regelverk angående tømmerhogst	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (idem) FOR-2006-06-07-593. • Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) LOV-2008-06-27-71. • Forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier (idem) FOR-2015-05-28-550. • Forskrift om konsekvensutredninger (idem) FOR-2017-06-21-854. • Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (forskrift om miljøtiltak i skogbruket mv.) FOR-2004-02-04-447.
3.2 Verna steder og arter.	• Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) LOV-2009-06-19-100. • Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven (idem) FOR-2011-05-13-512. • Forskrift om fredning av truede arter (idem) FOR-2001-12-21-1525. • Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven) LOV-2009-06-05-35. • Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) LOV-1981-05-29-38. • Lov om statlig naturoppsyn (naturoppsynsloven) LOV-1996-06-21-38. • Forskrift om forvaltning av rovvilt (rovviltforskriften) FOR-2005-03-18-242. • Forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst (idem) FOR-2002-03-22-313. • Forskrifter om hvert enkelt verneområde i henhold til naturmangfoldloven (ca. 3.000 verneområder).

	• Forskrift om hver enkelt prioritert art i henhold til naturmangfoldloven (14 arter). • Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (idem) FOR-2006-06-07-593. • Konvensjon om biologisk mangfold (05-06-1992 nr 1 Multilateral). • Konvensjon om våtmarksområder av internasjonal betydning, særlig som tilholdssted for vannfugler (02-02-1971 nr 1 Multilateral). • Konvensjon vedrørende vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder ETS nr. 104 (19-09-1979 nr 1 Multilateral).
3.3 Miljøkrav	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (idem) FOR-2006-06-07-593. • Forskrift om skogfrø og skogplanter (idem) FOR-1996-03-01-291. • Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) LOV-2009-06-19-100. • Forskrift om fremmede organismer (idem) FOR-2015-06-19-716. • Forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål (forskrift om utsetting av utenlandske treslag) FOR-2012-05-25-460. • Lov om rett til miljøinformasjon og deltagelse i offentlige beslutningsprosesser av betydning for miljøet (miljøinformasjonsloven) LOV-2003-05-09-31. • Forskrift om Klagenemnda for miljøinformasjon (idem) FOR-2003-12-14-1572. • Lov om kulturminner (kulturminneloven) LOV-1978-06-09-50. • Lov om framstilling og bruk av genmodifiserte organismer m.m. (genteknologiloven) LOV-1993-04-02-38. • Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven) LOV-1992-05-15-47. • Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag (idem) FOR-2004-11-15-1468. • Lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester (produktkontrolloven) LOV-1976-06-11-79. • Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) LOV-1981-03-13-6. • Forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften) FOR-2004-06-01-930. • Forskrift om varsling av akutt forurensning eller fare for akutt forurensning (forskrift om varsling av akutt forurensning mv) FOR-1992-07-09-1269. • Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften) FOR-2004-06-01-931. • Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav (forskrift om organisk gjødsel) FOR-2003-07-04-951. • Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) LOV-2003-12-19-124. • Forskrift om plantevernmidler (idem) FOR-2015-05-06-455. • Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften) FOR-2016-12-22-1868. • Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) LOV-2000-11-24-82.

	• Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften) FOR-2006-12-15-1446. • Forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg (damsikkerhetsforskriften) FOR-2009-12-18-1600. • Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven) LOV-2002-06-14-20. • Forskrift om håndtering av brannfarligreaksjonsfarlig og trykksattstoff samt utstyr og anlegg som benyttes ved håndteringen (forskrift om håndtering av farlig stoff) FOR-2009-06-08-602. • Forskrift om brannforebygging (idem) FOR-2015-12-17-1710. • Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) LOV-1977-06-10-82. • Lov om friluftslivet (friluftsloven) LOV-1957-06-28-16.
3.4 Helse og sikkerhet	• Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) LOV-2005-06-17-62. • Lov om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforsikringsloven) LOV-1989-06-16-65. • Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) FOR-1996-12-06-1127. • Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning (idem) FOR-2011-12-06-1355. • Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) FOR-2011-12-06-1356. • Forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid) FOR-2011-12-06-1357. • Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) LOV-2003-12-19-124. • Forskrift om plantevernmidler (idem) FOR-2015-05-06-455. • Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften) FOR-2016-12-22-1868.
3.5 Lovlig arbeid	• Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) LOV-2005-06-17-62. • Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) LOV-2017-06-16-51. • Lov om individuell pensjonsordning (idem) LOV-2008-06-27-62. • Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) LOV-2008-05-15-35. • Lov om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforsikringsloven) LOV-1989-06-16-65. • Lov om folketrygd (folketrygdloven) LOV-1997-02-28-19. • Lov om aksjeselskaper (aksjeloven) LOV-1997-06-13-44. • ILO-erklæringen om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet. • Konvensjon om foreningsfrihet og beskyttelse av organisasjonsretten – nr. 87, 1948. **ILOs kjernekonvensjoner:**

	• Konvensjon nr. 98 om retten til å organisere seg til å føre kollektive forhandlinger (1951). • Konvensjon nr. 29 om tvangsarbeid (2016). • Konvensjon nr. 105 om avskaffelse av tvangsarbeid (1959). • Konvensjon nr. 138 om minstealder for adgang til sysselsetting (1976). • Konvensjon nr. 182 om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid (2002). • Konvensjon nr. 100 om lik lønn for mannlige og kvinnelige arbeidere for arbeid av lik verdi (1953). • Konvensjon nr. 111 om diskriminering i sysselsetting og yrke (1960).
4. Tredjeparts rettigheter	
4.1 Sedvaneretter	• Lov om reindrift (reindriftsloven) LOV-2007-06-15-40. • Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om berekraftig skogbruk (idem) FOR-2006-06-07-593. • Lov om friluftslivet (friluftsloven) LOV-1957-06-28-16. • Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven) LOV-2005-06-17-85. • Lov um serlege råderettar over framand eigedom (servituttlova) LOV-1968-11-29. • Lov om bygdealmenninger (bygdealmenningsloven) LOV-1992-06-19-59. • Lov om ymse beitespørsmål (beitelova) LOV-1961-06-16-12.
4.2 Fritt og forhåndsinformert samtykke (FPIC)	• Konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk I selvstendige stater (1991). • Forente Nasjoners erklæring om urfolks rettigheter – UNDRIP (2007).
4.3 Urfolks rettigheter	• Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) LOV-2008-06-27-71. • Lov om sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) LOV-1987-06-12-56. • Lov om kulturminner (kulturminneloven) LOV-1978-06-09-50. • Lov om reindrift (reindriftsloven) LOV-2007-06-15-40. • Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) LOV-2009-06-19-100. • Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven) LOV-2005-06-17-85. • Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) LOV-1999-05-21-30. • Konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk I selvstendige stater (1991). • Forente Nasjoners erklæring om urfolks rettigheter – UNDRIP (2007).
5. Handel og transport Kommentar: Denne delen dekker krav til skogbruksrelaterte aktiviteter så vel som foredling og handel.	

5.1 Klassifisering av treslag, kvantiteter og kvaliteter.	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om skogfond o.a. (idem) FOR-2006-07-03-881.
5.2 Handel og transport	• Forskrift om bruk av kjøretøy (idem) FOR-1990-01-25-92. • Forskrift om bruksklasse, tillatt totalvekt og tillatt vogntoglengde for normaltransport på riksveg (veglister riksveger normaltransport) FOR-2021-10-06-2970. • Forskrift om bruksklasse, tillatt vogntoglengde og veggruppe for spesialtransport på riksveg (vegliste spesialtransport riksveger) FOR-2021-10-06-2960. • Lov om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv. (EØS-konkurranseloven) LOV-2004-03-05-11. • Lov om konkurranse mellom foretak og kontroll av foretakssammenslutninger (konkurranseloven) LOV-2004-03-05-12.
5.3 Offshore handel og overgangsprising.	• Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) LOV-1999-03-26-14. • Lov om innførsle- og utførsleregulering (innførsle- og utførsleregulerings-lova) LOV-1997-06-06-32. • Lov om gjennomføring I Norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde EØS mv. (EØS-loven) LOV-1992-11-27-109. • Lov om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv. (EØS-konkurranseloven) LOV-2004-03-05-11. • Forskrift om omsetning av tømmer og treprodukter med opprinnelse i Norge (forskrift om omsetning av tømmer mv. opprinnelse i Norge) FOR-2015-04-24-403.
5.4 Tollkrav	• Lov om toll og vareførsel (tolloven) LOV-2007-12-21-119.
5.5 CITES	• Forskrift om innførsel, utførsel, besittelse mv. av truede arter av vill flora og fauna (CITES-forskriften) FOR-2018-06-15.
6. Due diligence / due care	
6.1 Due diligence / due care prosedyrer	• Lov om skogbruk (skogbrukslova) LOV-2005-05-27-31. • Forskrift om omsetning av tømmer og treprodukter med opprinnelse i Norge (forskrift om omsetning av tømmer mv. opprinnelse i Norge) FOR-2015-04-24-403. • EUs tømmerforordning – EUTR (2015).
7. Økosystemtjenester	
	• Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) LOV-2000-11-24-82. • Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften) FOR-2016-12-22-1868. • Forskrifter om vernskog i hvert fylke eller kommune.

Vedlegg B. Opplæringskrav for arbeidstakere.

Lista over opplæringskrav i dette vedlegget er ment for arbeidstakere som har spesifikt ansvar i forbindelse med implementering av den nasjonale FSC-standarden.

Arbeidstakerne skal kunne å:

- implementere skogbruksrelaterte aktiviteter i henhold til gjeldende lovkrav (kriterium 1.5)
- forstå innholdet, meningen, og gyldigheten av de åtte ILO-kjernekonvensjonene (kriterium 2.1)
- gjenkjenne og rapportere angående hendelser av seksuell trakassering og kjønnsdiskriminering (kriterium 2.2)
- sikkert håndtere farlige stoffer slik at det forsikres at bruk ikke fører til helserisiko (kriterium 2.3)
- ivareta sitt ansvar for spesielt farlig arbeid eller arbeid som medfører annet spesielt ansvar (kriterium 2.5)
- kjenne til hvor urfolk har legale og sedvanlige rettigheter i forhold til skogbruksrelaterte aktiviteter (kriterium 3.2)
- kjenne til og implementere gjeldende deler av UNDRIP og ILO-konvensjon 169 (kriterium 3.4)
- kjenne til steder med spesiell kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller spirituell betydning for reindriftssamer, og implementere nødvendige tiltak for å verne stedene før skogbrukstiltak iverksettes for å hindre negative påvirkninger (kriterium 3.5 og 4.7);
- kjenne til hvor lokalsamfunn har juridiske eller sedvanlige rettigheter i forhold til skogbruksrelaterte aktiviteter (kriterium 4.2)
- utføre sosiale, økonomiske og miljømessige miljøkonsekvensvurderinger og utvikle passelige dempende tiltak (kriterium 4.5)
- iverksette tiltak for å opprettholde og/eller forbedre økosystemtjenester (kriterium 5.1)
- håndtere, påføre og lagre plantevernmidler (kriterium 10.7), og
- iverksette prosedyrer for å renske opp søl av avfallsstoffer (kriterium 10.12).

Vedlegg C. Retningslinjer for fritt og informert forhåndssamtykke – et verktøy for god dialog (FPIC-metode).

FSCs prinsipp 3, som omhandler urfolks rettigheter, skal sikre at disse overholdes i henhold til FSCs retningslinjer for FPIC[3], nasjonalt lovverk og internasjonale konvensjoner og erklæringer[4]. Denne veilederen er laget i henhold til krav i FSCs generiske indikatorer[5] som er rammeverket for FSC-standarden[6]. Fritt og informert forhåndssamtykke (*Free, Prior and Informed Consent* – FPIC) er ytterligere forklart under *Utdypende forklaringer angående FSC-prinsippet*.

Veilederen er laget for å hjelpe organisasjonen å tilpasse reindriftssamenes rett til fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC). Implementeringen av FPIC innebærer også at organisasjonen tilpasser seg til FSCs politikk og prosedyrer.

FPIC håndterer bl.a. likestilte rettigheter til næringsutøvelse på de samme arealene, som her avgrenses til skogbruk og samisk reindriftsnæring. *Partene avtaler selv i hvilket omfang veilederen benyttes*, noe som hjelpes av gode relasjoner mellom partene. Metoden, slik den er beskrevet under, kan oppfattes som omfattende, men en viktig del er knyttet til innledende dialog og datainnsamling. Senere elementer kan justeres i forhold til behov, og partene må sammen finne rasjonelle arbeidsformer. FPIC er obligatorisk i reinbeitedistriktene (figur 2), og veilederen er et hjelpemiddel. Organisasjonen kan nedfelle og tilpasse FPIC i egne rutiner på en hensiktsmessig måte innenfor rammen av FSC-standarden.

Siden FPIC er et nytt tema i norsk skogbruk, der partene mangler praktisk erfaring, er det besluttet at veilederen skal evalueres og eventuelt korrigeres innen 2 år etter at den er tatt i bruk.

Fritt og informert forhåndssamtykke på FSC-sertifiserte eiendommer i Norge.

I praksis krever FPIC-metoden at organisasjonen inviterer til en formell og regelmessig dialog med reindriftssamene på eiendommen. Dialogen skal være saksorientert og fagbasert, hvor målet er å åpent diskutere skogbrukstiltak og finne gode løsninger for rettighetshaverne for å forebygge mulig konflikt.

[3] FSC-GUI-30-003 V1-0 EN FPIC, *FSC guidelines for the right to free, prior and informed consent (FPIC)*.
[4] Gjelder spesielt FNs urfolksdeklarasjon (UNDRIP) som Norge stemte for 13. september 2017 og ILO-konvensjon 169 om urfolks rettigheter, internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs konvensjon om eliminering av alle former for rasediskriminering. Norge har ratifisert disse konvensjonene.
[5] FSC-STD-60-004 V2-0 EN, *International generic indicators*.
[6] Se utkast til den norske FSC-standarden, prinsipp 3 og forklaring av FPIC i standardens ordliste.

Det skal åpent diskuteres hvilken påvirkning skogbruket vil kunne få på reindriften og vice versa, og det skal inngås avtaler angående tiltak man blir enige om. I dialog kan alternative løsninger eller avbøtende tiltak velges i sårbare områder (jf. boks 1). I siste instans kan reinbeitebrukeren med en grundig, faglig begrunnelse velge å ikke gi sitt samtykke til planlagte skogbrukstiltak. Dette bør dreie seg om tiltak som har opplagt langvarig og negativ påvirkning på reindriften. Dersom partene ikke kommer til enighet innenfor rammene gitt i FPIC, trer en konfliktløsningsmekanisme inn, som er beskrevet i egen veileder i vedlegg D i FSC-standarden.

Skogbrukstiltak på omdiskuterte arealer kan ikke skje før partene har kommet til enighet.

FPIC er et prinsipp, en rettighet og en metode som skal sikre at samene på forhånd blir informert om, og fritt får delta som en likestilt part i bestemmelsesprosesser angående tiltak som kan påvirke bruk og tilgang på ressurser og arealer, samt levevis og kultur (jf. figur 1). FPIC krever respekt og forståelse for identifiserte rettigheter. Metoden skal bidra til å sikre felles bruk og utnyttelse av arealer og ressurser i et landskapsperspektiv.

Det er ikke foreløpig etablert et nasjonalt nivå for å ivareta opplæring i og forvaltning av FPIC- metodikk.

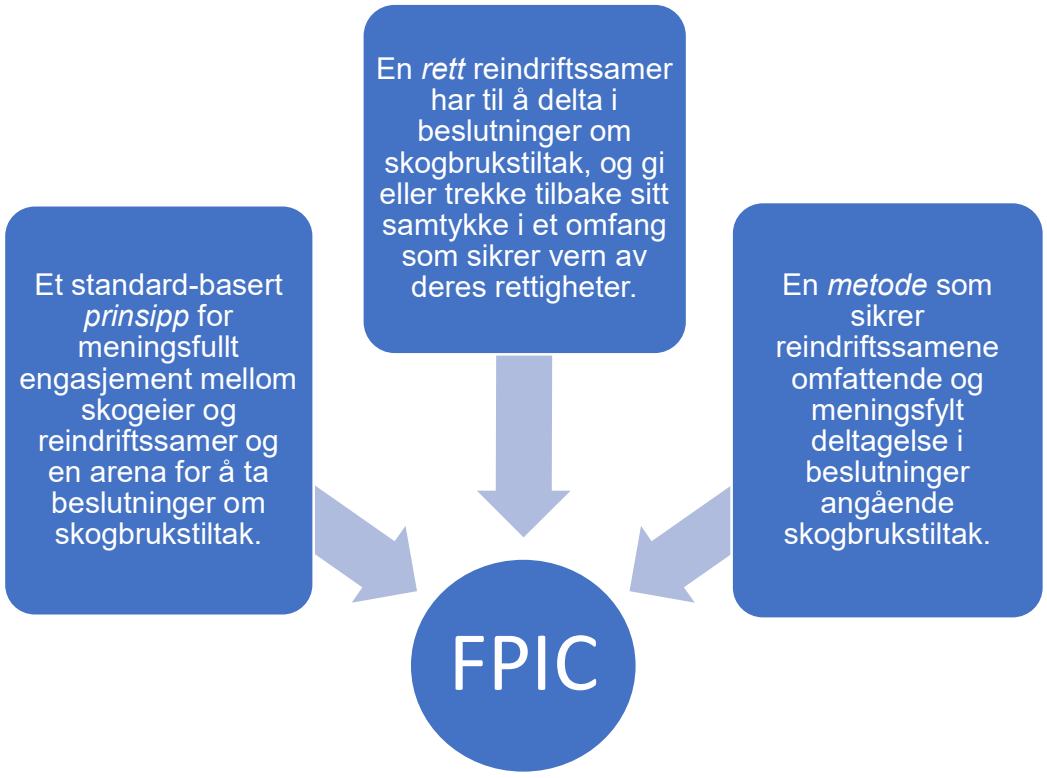

Figur 1. Skjema som illustrerer FPIC-prinsippene.

Boks 1. Krav fra standarden med særlig betydning for innhenting av forhåndssamtykke.

Skogbrukstiltak som det må innhentes et forhåndssamtykke (FPIC) før gjennomføring (indikator 3.2.3):

- avvirkning av flater over 30 dekar i skog med vesentlige forekomster av hengelav i beitehøyde
- avvirkning av flater over 100 dekar på lavrik mark (vegetasjonstypen lavskog)
- andre større flatehogster over 100 dekar som berører områder som er listet i indikator 3.5.1
- gjødsling på lavrik mark (vegetasjonstypen lavskog)

Angående nye veianlegg (indikator 3.2.4):

I forbindelse med søknad om nyanlegg av skogsbilvei får representanten for reinbeiteinteressene en kopi av veisøknaden. Dersom reinbeiteinteressene har innvendinger til søknaden (jf. indikator 3.5.1), kan det kreves en FPIC-prosess. Kravet må være fremmet senest 3 uker etter at kopi av søknad er mottatt fra forvaltningsenheten.

Steder som skal beskyttes mot negativ påvirkning (jf. indikator 3.5.1 og 3.5.2):

- automatisk freda samiske kulturminner fra 1917 eller eldre (jf. kulturminneloven).
- trekk- og flytteleder for reinsdyr
- oppsamlingsområder for reinsdyr
- vanskelige passasjer for trekkende reinsdyr
- viktige områder for hengelav
- beitehager
- kalvingsland
- samiske hellige steder, offerplasser, gravplasser, kulturelt viktige stier og andre steder av særskilt kulturhistorisk betydning.

Eksempel på FPIC-rutiner

Veilederen viser hvordan FPIC-rutiner for skogbruket i reinbeitedistrikt kan se ut som en guide for utarbeidelse av rutiner, forutsatt at alle elementer i metodikken beholdes.

Veilederen er delt inn i seks ulike hovedpunkter som dekker hele FPIC- prosessen fra opprettelse av dialog og frem til avtaleinngåelse. Det kan ha liten hensikt å alltid gå gjennom alle delpunktene i forbindelse med møter. Delpunkter må settes på agenda i henhold til avtale, behov og aktualitet. For eksempel er de første punktene knyttet til

første gjennomgang og avtaler om videre kontakt og dialog. Det kan ofte være lite hensiktsmessig å praktisere delpunktene i beskrevet rekkefølge. Partene må i fellesskap bestemme hvor hyppig hvert element skal revideres[7].

Punkt 1. Forberedende arbeid

Før organisasjonen kontakter reindriftssamene med beiterett på skogeiendommen bør følgende punkter gjennomgås:

Delpunkt (kryss av når utført/klarlagt):

- ❑ Skogeiendommen ligger innenfor et reinbeitedistrikt.
- ❑ Reindriftssamer som kan påvirkes av skogbruket på eiendommen er identifisert via deres reinbeitedistrikt (jf. indikator 3.1.1).

Følgende datagrunnlag er sammenstilt:

- ❑ Skogressurser på eiendommen.
- ❑ Reindriftskart med oversikt over registrerte områder med spesiell betydning (jf. indikator 3.5.1, se boks 1).
- ❑ Eventuell forekomst av IFL/ICL[8] på eiendommen (jf. indikator 3.1.2).
- ❑ Det er tenkt igjennom hvilke skogbrukstiltak som krever en FPIC-prosess, og hvordan disse tiltakene vil kunne berøre samiske rettigheter (jf. indikator 3.5.1, se boks 1).

Punkt 2: Kontakt

Møtet med samenes representant avtales i god tid, og nødvendig informasjon skal foreligge. Det er viktig at begge parter i møtet har mandat til å ta beslutninger på vegne av rettighetshaverne.

Delpunkt (kryss av når utført/klarlagt):

[7] Større revisjoner bør gjennomføres ved endrete forutsetninger som f.eks. administrative endringer (grensejusteringer, eiendomsoverdragelser etc.), større tekniske inngrep, eller i forbindelse med nye standarder eller rutiner som krever ny gjennomgang. Se også punkt 6.

[8] IFL /ICL (Intakte skoglandskap (*Intact Forest Landscapes*), Urfolks kulturlandskap (*Indigenous Cultural Landscapes*)): se begrepsordliste bak i standarden.

- ❑ Reinbeitedistriktet er kontaktet og det er undersøkt hvem som er rett kontakt-person og representant for rettighetshaverne for den videre dialogen.
- ❑ Samenes representant er kontaktet, det er avtalt et møte som passer for begge parter, og formålet med møtet er avklart.

I god tid før møtet er følgende informasjon delt på avtalt måte:

- ❑ Forklaring på hva FSC og FPIC er,
- ❑ innsamlet datagrunnlag (jf. indikator 3.5.1, se boks 1),
- ❑ entydig beskrivelse av skogbrukstiltak som krever en FPIC-prosess og hvordan tiltakene vil kunne berøre samiske rettigheter (jf. indikator 3.2.3, se boks 1).

Ved justering eller fornyelse av tidligere inngått avtale, bør følgende informasjon være delt i henhold til avtalt måte:

- ❑ En oppsummering av gjennomførte skogbrukstiltak siden forrige møte,
- ❑ en beskrivelse av hvordan avtalte tiltak og hensyn er fulgt opp og dokumentert,
- ❑ endringer i datagrunnlaget (jf. indikator 3.5.1, boks 1).

Punkt 3: Samhandling – oppstart og fastsetting av rammene for videre dialog

Under det første møtet, som avtales på et hensiktsmessig sted for partene, settes rammene for videre dialog og kontakt, samt hvordan prosessen og inngåtte avtaler skal dokumenteres[9].

Følgende punkter er gjennomgått og forstått av reinbeitedistriktet:

- ❑ Hva er FSC og FPIC?
- ❑ Grunn og hensikt med kontakt og videre dialog.
- ❑ Eventuelle videre informasjonsbehov.
- ❑ Mulighet for partene å delta videre i prosessen med hensyn til valg av mø-tested, tid, fremdrift osv.
- ❑ Det er bestemt hvor ofte (eventuelt i hvilke tilfeller) det er behov for møter, og hvordan fremtidige møter og videre kontakt bør gjennomføres.
- ❑ Det er avtalt hvordan informasjon bør utveksles (jf. indikator 3.2.1).

[9] Det er viktig å ha forståelse for hverandres arbeidsmetoder og finne løsninger angående hvordan FPIC-prosessen best mulig kan gjennomføres.

- ❑ Det er bestemt hvordan møter, avtaler og innspill bør dokumenteres og følges opp.
- ❑ Det er enighet om hvordan eventuelle tvister håndteres (jf. indikator 3.1.2 punkt d).
- ❑ Rettighetshaverne er enige om å fortsette dialogen og samarbeidet.

Punkt 4: Samhandling – kartlegging og skogbrukstiltak

Forhåndsinnsendt datagrunnlag og beskrivelsen av planlagte eller mulig fremtidige skogbrukstiltak bør gjennomgås i fellesskap for å kartlegge og få en felles oversikt over situasjonen på eiendommen. Samtykke til skogbrukstiltak kan variere fra generelt på eiendommen til spesifikke skogbrukstiltak. Det kan for eksempel gis samtykke til all skogsdrift, alle presenterte tiltak, spesifikke tiltak, avgrensede skogområder, tilpassede tiltak eller ved gjennomføring av ekstra hensyn.

Følgende punkter er gjennomgått og forstått:

- ❑ Datagrunnlag og eventuelle endringer siden forrige møte (jf. indikator 3.5.1, se boks 1),
- ❑ beskrivelse av skogbrukstiltak som krever en FPIC-prosess (jf. indikator 3.2.3, se boks 1) og hvordan tiltakene kan berøre samiske rettigheter (jf. indikator 3.5.1, se boks 1),
- ❑ gjennomførte skogbrukstiltak i henhold til tidligere diskuterte saker på tidligere møter.
- ❑ Hvordan avtalte tiltak og hensyn er fulgt opp og dokumentert.
- ❑ Skogeier er oppdatert på hvordan de ulike arealene verdsettes i reindriften basert på opplysninger fra samene (jf. indikator 3.2.2).
- ❑ Kartdata er oppdatert i forhold til innspill om unøyaktig eller mangelfull kartlegging.
- ❑ Oversikt over eventuelle områder hvor reindriftssamenes rettigheter er omstridte (jf. indikator 3.1.2 punkt c).
- ❑ Mulige konsekvenser av skogbrukstiltak på samisk virksomhet er drøftet og eventuelle innspill er innhentet.
- ❑ Det er vurdert og diskutert om forrige avtale er fulgt opp, og om det trengs justeringer før fornyelse.
- ❑ Enighet rundt skogbrukstiltak er dokumentert og eventuelt kartfestet.
- ❑ Uenighet rundt skogbrukstiltak er dokumentert og eventuelt kartfestet.

Punkt 5: Skriftlig avtale

Det skal inngås en skriftlig avtale, evt. et omforent referat om partene aksepterer dette som tilstrekkelig, som inneholder en entydig oversikt over de skogbrukstiltakene partene er enige eller uenige om i henhold til punkt 4.

Delpunkt (kryss av når utført/klarlagt):

- ❑ Det er inngått en skriftlig og bindende avtale etter bestemmelsene som er satt gjennom dialogen.

Om ikke annet er bestemt bør avtalen inneholde (jf. indikator 3.3.1 og 3.3.2):

- ❑ Avtalens varighet og vilkår for reforhandling, fornyelse og opphør,
- ❑ rutiner for videre kommunikasjon, informasjonsutveksling og møteaktivitet,
- ❑ oversikt over innspill, og inngåtte bestemmelser og avtaler,
- ❑ økonomiske forhold (gjelder kompensasjon for avbøtende tiltak) og eventuelle ytterligere vilkår,
- ❑ begge parters godkjenning/underskrift.

Punkt 6: Justering og fornyelse av avtale

Skogbrukstiltak som krever FPIC-prosess kan kun gjennomføres i henhold til inngått avtale mellom rettighetshaverne (jf. boks 1). Ved justering av planlagte tiltak, eller planlegging av tiltak det ikke allerede er innhentet forhåndssamtykke til, må ny avtale inngås, eller eksisterende avtale må justeres. Ved justering eller fornyelse av avtaler bør man følge gangen i FPIC-prosessen. Man kan begrense FPIC-prosessen til de stegene som er relevante i forhold til hensikten med dialogen, dersom rammene for den videre dialogen er bestemt.

I tillegg til innhenting av forhåndssamtykke til nye skogbrukstiltak er det flere ulike grunner for at inngåtte avtale må fornyes eller justeres. For eksempel må avtalen fornyes eller forlenges når den eksisterende avtalen utløper. Det er også nødvendig å fornye eller justere avtalen dersom det finnes et velbegrunnet ønske fra rettighetshavere, ved avtalebrudd, om det finnes ny kunnskap som må vurderes (jf. indikator 3.5.3), eller ved oppdatering eller endring av FSC-regelverk, lover, forskrifter eller offentlige vedtak som kan påvirke avtalen.

Utdypende forklaringer angående FPIC-prinsippet.

Innledning – forklaring av FPIC i et internasjonalt perspektiv.

Retten til *fritt og informert forhåndssamtykke* (FPIC) er et av hovedprinsippene i den internasjonale menneskerettslovgivingen og urfolksretten. Det er godt forklart i studien fra 2018 til FNs ekspertmekanisme for urfolks rettighter (*Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples*, EMRIP) i dokumentet *Free, prior and informed consent: a human rights-based approach* (A/HRC/39/62). FPIC er menneskerettighetsnormer som er grunnlagt på

de grunnleggende rettighetene til selvbestemmelse fri for diskriminering, som er garantert i den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, FNs konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, og FNs konvensjon om eliminering av alle former for rasediskriminering. Norge har ratifisert disse konvensjonene og de er dermed bindende. I menneskerettsloven § 3 slås det fast at «Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning*».* Den er ment å beskytte urfolks juridiske og legitime rettigheter og å forhindre ytterligere ødeleggelse av deres liv, kultur og ressurser.

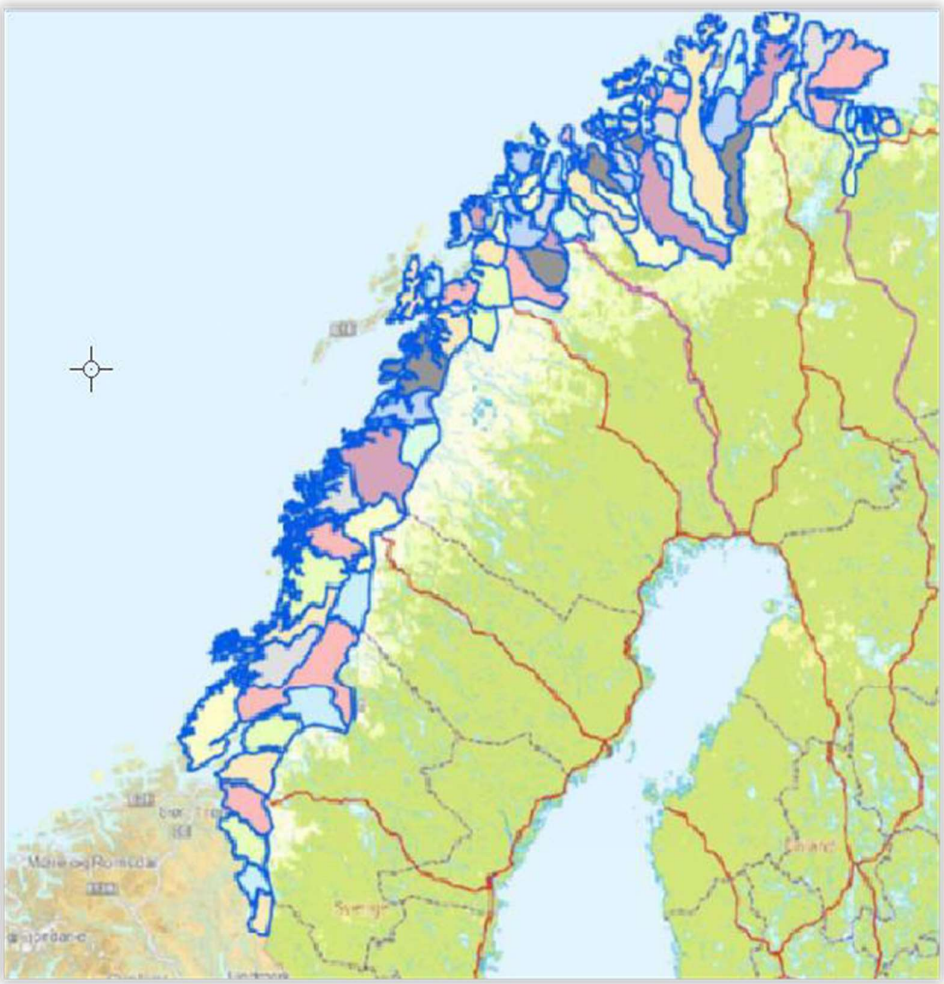

Figur 2. Kartet viser de 82 samiske reinbeitedistriktene i Norge.

I stadig større grad ses også FPIC på som en prosessrettet metode som gjør det mulig for lokalsamfunn å beskytte seg mot vesentlige negative effekter på deres ressurser og land-områder. Å innhente samtykke fra berørte urfolk før man gjennomfører skogbrukstiltak i områder som de eier, eller med rettighet bruker, er derfor et viktig krav i *Forest Stewardship*

Council sine prinsipper og kriterier for skogbruk. I Norge er det reindriftssamene i de definerte reinbeitedistriktene (figur 2) som påvirkes av disse reglene og hvor grunnleggende rettigheter og rett til FPIC må respekteres i forbindelse med FSC-sertifisering.

Hva er fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC)?

FSC definerer FPIC (*Free, Prior and Informed Consent*) slik: *A legal condition whereby a person or community can be said to have given consent to an action prior to its commencement, based upon a clear appreciation and understanding of the facts, implications and future consequences of that action, and the possession of all relevant facts at the time when consent is given. Free, prior and informed consent includes the right to grant, modify, withhold or withdraw approval* (FSC-STD-60-004 V1-1 EN).

Sedvanerettigheter (*custumary rights*) defineres av FSC som: *Rights which result from a long series of habitual or customary actions, constantly repeated, which have, by such repetition and by uninterrupted acquiescence, acquired the force of a law within a geographical or sociological unit* (FSC-STD-60-004 V1-1 EN).

FSCs definisjon av FPIC kan male frem bilder som virker både fremmede og selvfølgelige på norsk jord. Situasjonen i mange land er på langt nær så fredelig som i Norge. FSC sin politikk skal gjelde for alle som tar i bruk standarden uavhengig av politisk klima eller gjengse holdninger. I norsk sammenheng har det vært svært få uoverensstemmelser mellom reindriftssamer og skogbruk, og FPIC-metoden må derfor ha som prioritert mål å videreføre, utvikle og dokumentere de gode relasjonene på en smidig måte.

FPIC innebærer at reindriftssamer med støtte i sine sedvanerettigheter skal kunne si ja eller nei til et skogbrukstiltak etter grundige fagvurderinger. FPIC baseres på gode relasjoner og respekt for hverandres næringer. Et nei eller ja fra reindriftssamene skal være sterkt begrunnet og kunnskapsbasert. FPIC er et verktøy for å unngå eventuelle fremtidige konflikter.

Det er den FSC-sertifiserte virksomheten, ofte representert ved sertifikatholder, som er ansvarlig initiativtaker i FPIC-prosessen. Prosessen gjennomføres i henhold til en metode som implementeres i sertifikatholders sertifiseringssystem.

Punktvis beskrivelse av FPIC-prinsippet (Free, Prior, and Informed Consent)[10]

Free innebærer at organisasjonen legger til rette for at reindriftssamene kan delta fritt i prosesser i forbindelse med skogbrukstiltak. Med ”fritt” menes at det i forbindelse med prosessen ikke finnes:

- tvang, trusler eller manipulasjon
- diskriminering

[10] Se også dokumentet *Guidelines for the Implementation of the Right to Free, Prior and Informed Consent* (FSC-GUI-30-003 V2.0 EN).

- mangel på kapasitet til å delta i FPIC prosessen
- møter med reindriftssamene skjer på omforent sted

Prior innebærer at organisasjonen sørger for:

- tidlig delaktighet (på forhånd) fra reinbeitedistriktet/rettighetshaverne
    - før alle beslutninger tas
    - før de aktuelle skogbrukstiltak i henhold til FSC-standarden starter
- tidlig overenskomst angående prosesshåndteringen

Informed innebærer at tilstrekkelig informasjon foreligger fra organisasjonen angående det planlagte skogbrukstiltaket slik at de samiske rettighetshaverne skal kunne fatte egne informerte vedtak. Informasjonen skal være kulturelt tilpasset, dvs inneholde:

- kart og beskrivelser som viser hvor planlagt tiltak skal gjennomføres
- hensyn til tradisjonell kunnskap
- respekt for sosiale verdier
- tilpasset forståelig språk dersom det er påkrevet
- beskrivelse av negative og positive effekter av skogbrukstiltaket – økonomisk, sosialt, miljømessig og kulturelt

Consent innebærer at organisasjonen legger til rette for:

- samtykke fra de samiske rettighetshaverne – ja eller nei eller modifisert bestemmelse
- samtykke reguleres i en bindende avtale
- retten til å si ja eller nei er ikke evig - ved endra forhold kan samtykket endres

Samtykke er ikke det samme som samråd/konsultasjon.

Selv om ikke FPIC alltid er anmodet, finnes det flere situasjoner hvor FPIC er relevant. FPIC finnes først og fremst innenfor prinsipp 3 (indikatorene 3.1.2, 3.1.3, 3.2.1, 3.2.3, 3.2.4, 3.2.6, 3.2.7, 3.3.1, 3.3.2, 3.5.1, 3.5.2, 3.6.1), men er også beskrevet i andre indikatorer og kriterier.

Vedlegg D. Veileder. Behandling av uklarheter og interessekonflikter for FSC sertifiserte forvaltningsenheter i Norge.

Kategorier av konflikter og hvordan organisere klageprosessene.

I FSCs internasjonale generiske indikatorer (IGI) nevnes tvister og hvordan disse håndteres innenfor prinsipp 1 (Overholdelse av lovverk), 3 (Urfolks rettigheter) og 4 (Forhold til lokalsamfunn), og i indikatorer under kriteriene 1.6, 2.6, 3.1, 3.2 og 4.6 i den norske FSC-standarden.

I drift og forvaltning av skog vil det kunne oppstå både uklarheter i forståelse av regelverk og tvister mellom ulike parter og rettighetshavere. Før det oppstår tvister og interessekonflikter er det viktig å ha omforente rutiner og systemer for å kunne løse disse kostnadseffektivt, og på en måte som er i samsvar med FSCs krav.

Dersom det er behov for å løse tvister relatert til tolkningen av FSCs internasjonale normative rammeverk, kan det søkes veiledning fra FSCs *Performance and Standards Unit* (PSU).

Tvister som handler om tolkningen av den norske FSC-standarden skal først behandles på nasjonalt nivå, og koordineres av FSC Norge. Dersom denne organisasjonen ikke er i stand til å ta beslutninger, er siste instans for vedtak i tvistesaker FSCs *Director General* (FSC-PRO-01-008 v2-0).

Tvister vil spesielt kunne oppstå der andre enn grunneier har rettigheter til næringsmessig bruk av et areal. Dette har en typisk ved beiterettigheter og herunder reindriftssamers rettigheter til å drive sin lovlige næring på arealer som de ikke har formell eiendomsrett til.

Tvister kan deles i 2 hovedkategorier

1. Formelle rettigheter:
   - uenighet i forståelse av juridiske rettigheter gitt i lovverk, internasjonal rett eller eiendomsdokumentasjon
   - grensetvister

2. Interessekonflikter:
   - uenighet om hvor mye hensyn den ene part skal ta til den andres interesser
   - ulik tolkning av krav i FSC-standarden og forpliktelser som følger av disse

Generelt skal alle tvister forsøkes løst på så lavt nivå som mulig. Når en tvist avdekkes, skal den følges opp. Første trinn vil, uansett kategori, være at tvisten skal forsøkes løst gjennom kommunikasjon mellom partene gjennom aktiv dialog, og der det er aktuelt i en FPIC-prosess (jf. vedlegg C).

Lykkes det ikke å løse tvisten på lavest mulig nivå, gjelder følgende prosedyrer:

Tvister relatert til *kategori 1* (formelle rettigheter) løses i rettsapparatet, enten gjennom ordinær domstol eller jordskifteretten. Denne type tvister påvirker ikke FSC-sertifiseringen. De juridiske rettighetene knyttet til eiendom eller reindrift regulerer sertifiseringskravene.

Urfolks rettigheter er sterkt vektlagt innenfor FSC. De reglene som finnes i ILO 169 og UNDRIP skal vektlegges selv om dette ikke fullt ut et implementert i det nasjonale lovverket. I den grad dette er tilfelle og domstolene ikke har jurisdiksjon til å avgjøre saken må spørsmålet følges opp som en interessekonflikt (*kategori 2*).

Løsning av tvister i *kategori 2* kan, i motsetning til tvister i *kategori 1*, bli påvirket av sertifiseringskrav. Her kan ofte tvistespørsmålet være hvordan sertifiseringskravene skal tolkes sett i forhold til en konkret problemstilling. Neste skritt i tvisteløsningen for denne kategorien vil være å avklare spørsmålet med den sertifiserte organisasjonen.

Løses ikke saken med å involvere den sertifiserte organisasjonen vil neste nivå være å involvere organisasjonens FSC-revisor, som kan gi assistanse angående tolkning av de aktuelle FSC-kravene.

Noen tvister kan ha sterkere preg av motstridende interesser, og hvor en i løsningen må finne ut hva som er en rimelig balansering av interessene i den aktuelle situasjon, mer enn korrekt tolkning av sertifiseringskrav. I slike saker, og i saker som ikke er løst med involvering av FSC-revisor, kan saken klages videre i henhold til to alternativer (1 og 2 under).

Klagealternativ 1. Prinsipielle tvister

Tvister av mer generell og prinsipiell art kan klages videre til en tvistenemnd (som etableres og organiseres av FSC Norge). I tvistenemden skal de tre kamrene være representert. Vedtak i tvistenemden utstedes spesifikt og bygger på enighet mellom kamrene i den gjeldende saken. Den norske FSC-standarden, FSCs internasjonale generiske indikatorer (IGI) og andre policyer brukes som grunnlag for vedtak. Tvistenemndens vedtak skjer i henhold til FSCs konfliktløsningsprosedyrer og andre relevante og gjeldende styringsdokument fra FSC.[11]

Klagealternativ 2. Konflikter knyttet til prinsipp 3

I den norske FSC-standarden, prinsipp 3, er reindriftssamenes rett til å delta i en prosess med formål å gi samtykke til det planlagte skogbrukstiltaket (FPIC) innført (se vedlegg C). Uten dette samtykket kan ikke det planlagte tiltaket gjennomføres uten å bryte med krav i standarden. For saker knyttet til prinsipp 3, vil det ofte være mest hensiktsmessig for alle berørte parter med en enklere saksbehandling og raskere avklaring. For slike saker, som særlig vil være knyttet til

[11] Det norske systemet for tvisteløsning kan ikke dekke vedtak som er i strid med den offisielle konfliktløsningsmekanismen som er beskrevet i *FSC Dispute Resolution System* (FSC-PRO-01-009, FSC-PRO-01-008 och FSC-PRO-01-005).

Trøndelag og Nord-Norge, etableres en meklingsfunksjon, med en oppnevnt mekler. Mekleren/meklerne oppnevnes av FSC Norge etter samråd med Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL). Mekleren som oppnevnes må være kjent med både skogbruk og reindrift. Meklerfunksjonen skal være permanent i den forstand at den ikke opprettes særskilt for hver sak. Mekleren skal kunne behandle en klagesak i løpet av 3 uker fra den er mottatt.

Der mekling ikke har ført fram til omforent resultat, kan saken bringes videre inn til tvistenemnden nedsatt av FSC Norge.

Kostander til klageprosessen dekkes av hver av partene på en slik måte av hver part dekker sine egne direkte kostander. Kostnadene for mekleren dekkes av FSC Norge.

Nærmere om meklingsprosessen

1. Meklerens stilling etc.

Mekleren skal være upartisk og uavhengig. Det anbefales at en kammerbasert gruppe, koordinert av FSC Norge, velger en eller flere meklere. Det er nødvendig at mekler har ekspertise innen både skogbruk og reindrift. Partene har som ansvar å kurse mekleren/meklerne innen disse fagområdene.

2. Meklerens opplysningsplikt

Den som er forespurt om å påta seg oppdrag som mekler skal opplyse om forhold som kan bidra til å redusere meklerens troverdighet eller upartiskhet.

Mekler som blir oppmerksomme på forholdet nevnt i første ledd, skal straks informere partene skriftlig.

3. Forpliktelse til å ivareta konfidensialitet.

Med mindre partene har bestemt annet seg imellom, skal mekleren og partene, samt andre personer som deltar i tvistesaken, ta hensyn til fortrolighet om meklingen og hva som har skjedd i saken. Behovet for konfidensialitet skal tas i betraktning.

En part kan ikke, verken i rettssak eller voldgift, bruke mekleren som vitne eller sakkyndig i tvisten, dersom høringen gjelder forhold som følger av mekling, og en part kan ikke gjenbruke noen opplysninger eller forslag fra meklingsprosessen som bevis i en rettssak eller voldgift.

4. Begjæring om mekling

Begjæring om mekling kan rettes til FSC Norge. Deretter skal kamrene i den nedsatte gruppa (jf. punkt 1) eller annet omforent forvaltningsorgan, sørge for at mekling initieres i samsvar med den nasjonale standardens bestemmelser.

5. Valg av mekler

En mekler skal velges og mekleren skal være en av de kandidatene som ble valgt i henhold til punkt 1. Dersom partene ikke enes om en mekler trekkes det lodd mellom de aktuelle kandidatene som foreligger.

6. Oppsigelse av mekler
Er mekleren forhindret fra å fullføre oppdraget eller mislykkes i å ferdigstille oppdraget må partene avskjedige mekleren, samt utpeke ny mekler i henhold til punkt 5.

7. Bileggelse av tvist
Mekleren skal beslutte om prosedyren (som beskrevet i denne veiledningen) tar hensyn til partenes ønsker, og skal bidra til at tvisten får en rask og effektiv løsning.

Partene skal alltid få anledning til å fremlegge saken i den grad det er nødvendig. Under pågående mekling skal ikke planlagte skogbrukstiltak som berører den gjeldende tvisten gjennomføres.

8. Avslutning
Dersom ikke partene har bestemt annet, skal meklingen avsluttes innen to måneder etter at tvisten ble fremlagt for mekleren i henhold til punkt 4. Dersom partene er enige om det, kan tiden forlenges.

Meklingen avsluttes:
1. Gjennom forlik mellom partene;
2. Ved at mekleren gir beskjed til partene om at ytterligere mekling ikke vurderes som meningsfylt, eller
3. At to måneder har gått siden tvisten ble henvist til mekling, eller
4. Håndtering av tvistesaken mellom partene videreføres gjennom en FPIC-prosess.

Vedlegg E. Nasjonalt HCV-rammeverk for Norge

Det nasjonale HCV-rammeverket (tabell 7) er en støtte for organisasjonen for å kunne identifisere høye bevaringsverdier (HCV) og områder med høye bevaringsverdier i forvaltningsenheten i henhold til prinsipp 9. Rammeverket indikerer også kilder for informasjon og interessenter hvor organisasjonen kan henvende seg for å evaluere forekomster og status til høye bevaringsverdier i forvaltningsenheten. Tiltak for beskyttelse, opprettholdelse, forbedring og overvåkning av HCV inkluderes også i rammeverket.

Tabell 7: Det nasjonale HCV-rammeverket for Norge.

HCV KATEGORI 1 – Artsmangfold. Globalt, regionalt eller nasjonalt betydningsfulle konsentrasjoner av biologisk mangfold, inklusive endemiske arter og rødlistearter.		
IDENTIFISERING AV HCV 1	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentar**
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 1:	Beste tilgjengelige informasjon for å identifisere HCV 1: • Gjeldende rødliste for arter (Artsdatabanken) • Prioriterte arter (Naturmangfoldloven) • Ansvarsarter • Endemiske arter • Verneområder (Naturmangfoldloven) • Nøkkelbiotoper • Nasjonalt og internasjonalt viktige våtmarksområder (inkludert RAMSAR-områder).	En pågående skogvern-satsing er basert på frivillighet fra skogeiere, med fordelaktige og skattefrie erstatninger for vernet skog.
2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Berørte lokale interessenter • Sabima-organisasjoner • Naturvernforbundet inkludert lokallag • WWF Norge • Lokale eksperter • Interesserte lokale folk • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Artsdatabanken • Norsk institutt for bioøkonomi - NIBIO • Statsforvalterens avdelinger for miljø og klima / landbruk og mat • Kommuner	

3. Beskrivelse av kulturelt tilpasset engasjement for å identifisere HCV 1 i Norge:	De fleste HCV1-områdene er allment og kostnadsfritt tilgjengelige på internett (digitale kart). Data fra interessenter blir delt på interaktive flater som er allment tilgjengelige, f.eks. artsobservasjoner, registrerte kulturminner, og andre viktige opplysninger som er relevant for FSC-standarden. Interessenter som har spesielle kunnskaper om HCV-områder kontaktes av den sertifiserte organisasjonen. Den sertifiserte organisasjonen er forpliktet til å dele informasjon om HCV1 på forespørsel.	
4. Eksempler på HCV1-arter i Norge:	Konsentrasjoner av forekomster av rødlistearter, og beskytta arter i henhold til forskrifter under naturmangfoldloven. Konsentrasjoner av nøkkelbiotoper (indikerer forekomster av rødlistearter).	
5. Geografiske områder hvor HCV1 sannsynligvis finnes i Norge:	HCV1-områder i alle kategorier finnes I hele Norge.	
6. Kart over HCV1-områder i Norge:	Kartressurser: • Artsdatabanken/Artskart (https://artskart.artsdatabanken.no) • Naturbase (https://kart.naturbase.no/) • Kilden (https://kilden.nibio.no) • Kart over forvaltningsenheten (som i hovedsak er digitale)	Artsdatabanken/Artskart gir oversikt over kjente forekomster av rødlistearter. Kilden gir bl.a. en oversikt over nøkkelbiotoper og rødlistearter.
7. Trusler mot HCV1-områder i Norge:	Tap av habitat, fragmentering eller degradering, hovedsakelig på grunn av ressursutnyttelse, konvertering av natur eller klimaendringer.	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV 1	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentar**
1) Kantsoner, skjøtselsbeskrivelser, og/eller andre strategier for å beskytte rødlistearter, endemiske arter eller andre konsentrasjoner av biologisk mangfold og naturtyper som disse artene er avhengige av, og som er tilstrekkelig til å forebygge reduksjon i naturtypenes omfang, betydning, kvalitet og levedyktighet, samt artsforekomster.	Alle HCV1-områdene inkluderes i bevaringsnettverket i forvaltningsenheten og forvaltespåen slik måte at de biologiske verdiene bevares eller forbedres. Når områdene blir forvaltet for å bevare eller øke miljøverdiene (i henhold til analyser med bruk av beste tilgjengelige informasjon), gjelder to hovedstrategier. Strategi 1: Områdene får strengt vern (urørt). Dette er hovedstrategien og ofte den beste strategien i boreale økosystemer.	Omlag 97 % av de norske skogene er PEFC-sertifisert. Forskriften om bærekraftig skogbruk viser til krav i PEFC-standarden angående registrering og skjøtsel av nøkkelbiotoper. Disse bestemmelsene er også inkludert i

	Strategi 2: Områdene skjøttes fordi forholdene for arter og naturtyper det gjelder blir forbedret, og utviklingen av naturtypen vil favorisere sterkere og mer reproduktive populasjoner for disse artene. Skjøtselsplaner blir alltid utviklet i samråd med skogbiolog.	PEFC-standarden.
2) Der forbedring er identifisert som målet , er tiltak for å utvikle, utvide og/eller gjenopprette habitater for slike arter på plass.	Alle verneområder har en forvaltningsplan for å bevare eller øke verdiene for biologisk mangfold ved skjøtselstiltak eller ikke. Den sertifiserte organisasjonen beskriver behov for skjøtsel i bestemte HCV1-områder. Områder I HCV 1-kategorien restaureres eller reetableres i samsvar med indikatorene 6.5.3 og 6.5.4 (områder med representative naturtyper), 6.5.7 (naturtyper), 6.6.1 (plantesamfunn), 6.7.2 og 6.7.15 (vannmiljø), og 6.9.1 (konvertering av naturskog).	Tilskudd kan tildeles for å restaurere og reparere naturenger, vassdrag og utvalgte naturtyper. Tilskudd gis også for å bekjempe fremmede arter og for å forbedre naturtyper for leveområder for prioriterte arter.

OVERVÅKNING HCV1	Alle verneområder og viktige våtmarker overvåkes i felt flere ganger i året av Statens Naturoppsyn i henhold til naturoppsynsloven. De har også nasjonalt ansvar for overvåking av arter. Svært detaljerte internett-kilder (med flybilder som oppdateres regelmessig hvert 5.-10. år) blir benyttet til overvåkning av nøkkelbiotoper og arter. Databasen Kilden sammenstiller alle relevante data om arter, lokaliteter, nøkkelbiotoper og naturtyper, og database oppdateres i alle fall ukentlig. Kilden benyttes regelmessig av sertifiserte organisasjoner for overvåkning av HCV 1 i forvaltningsenhetene. Rødlista for arter og rødlista for naturtyper blir oppdatert hvert 5.-6. år (eksperter som engasjeres av Artsdatabanken). 4957 arter er inkludert i den norske rødlista (2021). Overvåkning av arter i felt er organisert av en lang rekke prosjekter, mest i regi av Miljødirektoratet og underliggende avdelinger (statsforvalteren). Frivillige organisasjoner, spesielt Sabima-foreninger, er aktive i feltovervåkninger av arter i overvåkningsprogrammer i samarbeid med Miljødirektoratet, Artsdatabanken, Statens Naturoppsyn, skogeiere, og andre. Den interaktive og daglig oppdaterte internettkilden Artskart blir benyttet til å kontinuerlig visualisere og overvåke informasjon, og i statlig finansierte undersøkelser og programmer er det påkrevet å lagre data om arter I Artskart. Overvåkning av mange arter krever ekspertise og målretta virkemidler gjeldende artenes økologi og tilgang på ressurser. Derfor varierer omfanget av overvåkningen mellom artene.

HCV KATEGORI 2 – Økosystemer på landskapsnivå og mosaikker. Intakte skoglandskap (IFL) og store økosystem på landskapsnivå og økosystem-mosaikker som er betydningsfulle på globalt, regionalt og nasjonalt nivå og som inneholder levedyktige populasjoner av i hovedsak naturlig hjemmehørende arter i naturlig utbredelsesmønster og omfang.		
IDENTIFISERING AV HCV 2	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentar**
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 2:	Den beste tilgjengelige informasjonen for identifisering av HCV2: • Verneområder • Intakte skoglandskap (Intact Forest Landscapes, IFL) • Konsentrasjoner av nøkkelbiotoper • Nasjonalt og internasjonalt viktige våtmarksområder (inkludert RAMSAR-områder).	Det finnes ingen nasjonal oversikt unntatt de områdene som er vernet som nasjonalparker eller naturreservater. Verneområder som er større enn 50.000 dekar er publisert i Naturbase.
2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Berørte lokale interessenter • Sabima-organisasjoner • Naturvernforbundet • WWF Norge • Lokale eksperter • Interesserte lokale folk • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Norsk institutt for bioøkonomi - NIBIO • Statsforvalterens avdelinger for miljø og klima / landbruk og mat • Kommuner	
3. Eksempler på HCV2-områder i Norge:	Eksempler er alle IFL-områdene i Norge: • Pasvik (Finnmark) • Øvre Anárjohka (Finnmark) • Hestkjølen (Trøndelag) • Kvisleflået-Smoldalen (Innlandet)	
4. Geografiske områder hvor HCV2 sannsynligvis finnes i Norge:	Intakte skoglandskaper (IFL): se listen over Andre HCV2-områder finnes i alle fylker i Norge.	
5. Kart over HCV2-områder i Norge:	Kartkilder: • Naturbase (https://kart.naturbase.no/) • Global Forest Watch (https://www.globalforestwatch.org/map)	

6. Trusler mot HCV2-områder i Norge:	Tap av habitat, fragmentering eller degradering, hovedsakelig på grunn av ressursutnyttelse, konvertering av natur eller klimaendringer.	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV 2	Nasjonal beskrivelse	SDG kommentar
1) Strategier som opprettholder utbredelse og uberørthet for skogøkosystemene og levedyktighet for deres konsentrasjoner av biologisk mangfold, inkludert indikatorarter av planter og dyr, nøkkelarter, og/eller fordeler assosiert med store intakte, naturlige skogøkosystemer.	Alle HCV2-områder inkluderes i bevaringsnettverket i forvaltningsenheten og er forvaltet for å bevare eller forbedre de biomangfold-verdiene. Når områdene blir forvaltet for å bevare eller øke miljøverdiene (i henhold til analyser med bruk av beste tilgjengelige informasjon), gjelder to hovedstrategier. Strategi 1: Områdene får strengt vern (urørt). Dette er hovedstrategien og ofte den beste strategien i boreale økosystemer. Strategi 2: Områdene skjøttes fordi forholdene for arter og naturtyper det gjelder blir forbedret, og utviklingen av naturtypen vil favorisere sterkere og mer reproduktive populasjoner for disse artene. Skjøtselsplaner blir alltid utviklet i samråd med skogbiolog.	Mange av HCV2-områdene (inkludert IFL) er strent vernet i naturreservater og nasjonalparker. Skog i verneområdene er eid av staten og derfor også skjøttet av staten. Hovedstrategien er fri utvikling av skogen, med et fåtall unntak.
2) Eksempler omfatter kantsoner og avsatte områder, hvor all kommersiell aktivitet i områder som ikke er avsatt er begrenset til lavintensitets-tiltak som til enhver tid opprettholder skogstruktur, sammensetning, foryngelse og forstyrrelsesmøstre.	Eksempler kan være: • Beskyttelsessoner langs grensene til HCV2-områder. • Skjøtselshogst for å forvalte biologisk mangfold i mellomliggende områder i konsentrasjoner av nøkkelbiotoper.	
3) Der forbedring er identifisert som formålet, tiltak er på plass for å restaurere og binde sammen skogøkosystemer, deres naturlige tilstand, og naturtyper som bidrar til naturlig biologisk mangfold.	Alle verneområder har en forvaltningsplan for å bevare eller øke verdiene for biologisk mangfold ved skjøtselstiltak eller ikke. Miljømyndighetene er ansvarlige for å planlegge og gjennomføre skjøtsel. Den sertifiserte organisasjonen identifiserer behov for å forvalte HCV2-områder i henhold til landskapsøkologiske vurderinger, inkludert restaurering.	
4) Kjerneområdene i hvert enkelt intakte skoglandskap (IFL) innenfor forvaltningsenheten er vernet, og består av 100 % av de intakte skoglandskapene (IFL) innenfor forvaltningsenheten.	Denne nasjonale standarden krever at 100 % av de intakte skoglandskapene (IFL) defineres som kjerneområder og at områdene også inkluderes i bevaringsnettverket for de gjeldende FSC-sertifiserte forvaltningsenhetene.	

OVERVÅKNING HCV 2	Se overvåkning for HCV1, som også gjelder for overvåkning av HCV2. IFL (Intact Forest Landscapes – intakte skoglandskap) og /ICL (Indigenous Cultural Landscapes) overvåkes av Global Forest Watch. Flybilder blir oppdatert hvert 5.-10. år og blir presentert som et kartlag i Kilden. Forvaltningsplaner for forvaltningsenhetene brukes til overvåkning av HCV2.

HCV KATEGORI 3 – Økosystemer og livsmiljøer. Sjeldne, trua eller sårbare økosystem, livsmiljø eller refugier.		
IDENTIFIKASJON AV HCV 3	**National Beskrivelse**	**SDG kommentar**
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 3:	Beste tilgjengelige informasjon for å identifisere HCV 3: • Nasjonalt og internasjonalt viktige våtmarksområder (inkludert RAMSAR-områder). • Naturtyper av nasjonal eller internasjonal verdi. • Narin kjerneområder • Utvalgte naturtyper (Naturmangfoldloven) • Gjeldende rødliste for økosystem og naturtyper (Artsdatabanken) • Gammel skog med høye verneverdier. • Rødlistearter Prioriterte arter (Naturmangfoldloven) • Ansvarsarter • Endemiske arter • Verneområder (Naturmangfoldloven) • Nøkkelbiotoper • Skog med høye verneverdier pga. spesielt høy alder.	I utgangspunktet er det bare naturtyper med A-verdi som har nasjonalverdi, men siden klassifiseringen kan ha usikkerheter bør naturtyper med B-verdi også tas i betraktning. «Narin kjerneområder» er ikke et synonym til IFL kjerneområder (jf. HCV2). De er kategorisert sammen med naturtyper. Skog med høye verneverdier på grunn av spesielt høy alder er ofte allerede kartlagt som naturtyper / livsmiljø eller nøkkelbiotoper. Bestandsinformasjon i forvaltningsplanen eller Kilden er en mulig kilde der disse skogene ikke er dekket av disse registreringene. Forvaltningsplanen indikerer gjennomsnittsalder for hvert skogbestand. Et startpunkt for videre analyse av bestand i denne kategorien kan være lik 2 ganger anbefalt hogstmodenhetsalder for gjeldende bonitet.

2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Berørte lokale interessenter • Sabima-organisasjoner • Naturvernforbundet • WWF Norge • Lokale eksperter • Interesserte lokale folk • Artsdatabanken • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) • Statsforvalterens avdelinger for miljø og klima / landbruk og mat • Kommuner	
3. Eksempler på HCV3 -økosystemer og livsmiljøer i Norge:	Områder som ikke er verneområder kartlegges som HCV3-områder etter å ha blitt vurdert i henhold til offisielt aksepterte metoder og beskrevet som naturtyper av høy verdi (inkludert Narin kjerneområder. Ofte overlapper disse områdene også med skog med spesielt høy alder.	
4. Geografiske områder hvor HCV3 sannsynligvis finnes i Norge:	HCV3-områder av alle kategorier finnes i hele Norge.	
5. Kart over HCV3-områder i Norge:	Kartkilder: • Naturbase (https://kart.naturbase.no/) • Narin database (www.borch-bio.no/narin) • Kilden (https://kilden.nibio.no)	
6. Trusler mot HCV3-områder i Norge:	Tap av habitat, fragmentering eller degradering, hovedsakelig på grunn av ressursutnyttelse, konvertering av natur eller klimaendringer.	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV3	**National Description**	**Additional SDG comment if any**
1) Strategier som opprettholder omfanget av og særpreget til sjeldne eller truete økosystemer, livsmiljøer eller refugier.	Et nasjonalt mål er å verne 10 % av skogen I Norge i naturreservater eller nasjonalparker. En strategi kan være å støtte dette målet ved å tilby livsmiljøer og økosystemer til frivillig vern. Alle HCV3-områder er betraktet som en del av bevaringsnettverket.	Utredninger fra Miljødirektoratet konkluderer med at det er stort behov for skogreservater på høyere boniteter i lavlandet.

	Når områdene blir forvaltet for å bevare eller øke miljøverdiene (i henhold til analyser med bruk av beste tilgjengelige informasjon), gjelder to hovedstrategier. Strategi 1: Områdene får strengt vern (urørt). Dette er hovedstrategien og ofte den beste strategien i boreale økosystemer. Strategi 2: Områdene skjøttes fordi forholdene for arter og naturtyper det gjelder blir forbedret, og utviklingen av naturtypen vil favorisere sterkere og mer reproduktive populasjoner for disse artene. Skjøtselsplaner blir alltid utviklet i samråd med skogbiolog.	
2) Der en forbedring er identifisert som et mål, tiltak er på plass for å restaurere og/eller-utvikle sjeldne eller truete økosystemer, livsmiljøer eller refugier.	Det viktigste forbedringspotensialet for livsmiljøer i skog er strengt vern (urørt) mot inngrep. Noen områder har, på den andre siden, behov for skjøtselstiltak for å bevare og utvikle viktige egenskaper, inkludert restaurering.	

OVERVÅKNING HCV 3	Se overvåkning for HCV1, som også gjelder for overvåkning av HCV3. Flybilder blir oppdatert hvert 5.-10. år og blir presentert som et kartlag i Kilden. Forvaltningsplaner for forvaltningsenhetene brukes til overvåkning av HCV3.

HCV KATEGORI 4 –Kritiske økosystemtjenester. Grunnleggende økosystemtjenester i kritiske situasjoner, inkludert beskyttelse av vannkilder og kontroll over erosjonsfare for utsatte jordarter og skråninger.		
IDENTIFISERING AV HCV 4	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentar**
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 4:	Beste tilgjengelige informasjon for å identifisere HCV 4: • NVE faresonekart • Kart som viser drikkevannskilder • Detaljerte landkart og nye flybilder	

2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Berørte lokale interessenter • Naturvernforbundet • WWF Norge • Interesserte lokale interessenter • Lokale eksperter • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Statsforvalterens avdelinger for miljø og klima / landbruk og mat • Kommuner • Norges vassdrags og energidirektorat (NVE) • Mattilsynet • Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) • Norges geotekniske institutt (NGI)	
3. Eksempler på HCV 4 - kritiske økosystemtjenester i Norge:	Drikkevann, skog som binder løsmasser i bratt områder med risiko for skred eller snøras.	
4. Geografiske områder hvor HCV4 sannsynligvis finnes i Norge:	Risiko- og faresoner finnes i hele Norge, men mest i kystområder med høy nedbør og bratt terreng, eller i kvikkleireområder under marin grense. Drikkevannskilder finnes over hele landet.	
5. Kart over HCV 4-områder i Norge:	Kartkilder: • NVE faresonekart (https://temakart.nve.no/link/?link=faresoner) • Kilden (https://kilden.nibio.no)	
6. Trusler mot HCV 4-områder i Norge:	Feil skogskjøtsel og hogst, jordbruk, utvikling av infrastruktur, klimaendringer og erosjon.	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV 4	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentarer**
1) Strategier for å verne viktige vannkilder for lokalsamfunn som er lokalisert innenfor eller nedstrøms for forvaltningsenheten, og områder innenfor forvaltningsenheten som er spesielt ustabile eller utsatt for erosjon.	Hensynsfulle skogbruksaktiviteter i faresoner for ras eller snøskred i henhold til lovverk og den nasjonale FSC-standarden. God planlegging for å alltid unngå forurensning av drikkevannskilder, inkludert vurdering og overvåkning av erosjon i slike områder.	

2) Eksempler kan være kantsoner, hogstinstrukser, restriksjoner på bruk av kjemikalier, og/eller god planlegging av veibygging og vedlikehold, samt å beskytte vannkilder inkludert oppstrøms, og bratte områder.	Eksempler omfatter: • Kantsoner langs vassdrag og myr • Hogst på bæresvak mark i tørre perioder • Strenge krav angående gjødsling og sprøyting nær vannkilder. • Unngå grøfting som fører til avrenning av skittent vann til elver og bekker • Forsiktig kjøring med maskiner i bratt eller på annet vis sårbart terreng for å unngå skred og erosjon.	
3) Der det er målsetning om forbedringstiltak iverksettes tiltak for å restaurere vannkvalitet og -kvantitet.	Eksempler på reviderte og strengere lokale krav for drikkevannskilder for å øke vannkvaliteten er tilgjengelige i lokale forskrifter.	
4) Der identifiserte HCV4 økosystemtjenester inkluderer klimaregulering, strategier for å opprettholde og øke karbonfangt og -lagring er etablert.	Vernskogen er det øverste skogbeltet nedenfor fjellområder. En forsiktig skjøtsel av vernskog er krevet i henhold til skogbruksloven for å beskytte nedenforliggende skog mot skader på grunn av hardt vinterklima (lav temperatur og vind). Stortinget har initiert et program for karbonfangst, dvs. planting av skog på nye arealer som klimatiltak i nedlagte eller degraderte landbruksområder, spesielt i høyproduktive områder langs kysten.	

OVERVÅKNING HCV 4	Lokale skogbruksmyndigheter overvåker vernskogen ved å involvere seg i planlegging og godkjenning av hogsttiltak. NVE overvåker grunnvann og vannkilder i et nettverk av målestasjoner, og kontinuerlig overvåkning av kritiske områder med digitale måleinstrumenter. De har ansvaret for overvåkning av områder med høy risiko for ras (inkludert fjellras og kvikkleireras). Drikkevann er kontinuerlig overvåket av hver kommune og mattilsynet.

HCV KATEGORI 5 – Samfunnsbehov. Lokaliteter og ressurser som er fundamentale for å sikre grunnleggende behov for lokalsamfunn eller urfolk (for levebrød, helse, ernæring, vann, osv.), identifisert i samråd med disse samfunnene eller urfolkene.		
IDENTIFISERING AV HCV 5	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentar**
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 5:	Beste tilgjengelige informasjon for å identifisere HCV 5: • Eldre fjellskog i de samiske reinbeitedistriktene. • Nøkkelbiotoper	

2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Lokale reindriftssamer • Andre berørte lokale interessenter • Samenes organisasjoner • Friluftslivsorganisasjonene • Interesserte lokale folk • Lokale eksperter • Reinbeitedistriktene • Sametinget • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Statsforvalterens avdelinger for miljø og klima / landbruk og mat • Kommuner • Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)	
3. Eksempler på HCV 5-steder og grunnleggende ressurser for lokalsamfunn og urfolk i Norge:	Reinbeiteområder i skog med betydelige forekomster av hengelav.	Det finnes ingen nasjonal oversikt over skog med mye hengelav på trær. Identifisering er basert på informasjon i forvaltningsplan, lokalkunnskap og gjennom aktiv dialog (FPIC) med reindriftssamene.
4. Geografiske områder hvor HCV 5 sannsynligvis finnes i Norge:	Gjelder de samiske reinbeitedistriktene som omfatter den nordre delen av Norge (se kart i vedlegg 3).	
5. Kart over HCV 5-områder i Norge:	Kartkilder: • Kilden (https://kilden.nibio.no)	
6. Trusler mot HCV 5-områder i Norge:	Infrastruktur, kumulative effekter av tiltak i reinbeiteområder, skogbruk (i mindre grad).	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV 5	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentarer**
1) Strategier for å beskytte urfolks og lokalbefolkningens behov i relasjon til forvaltningsenheten blir utviklet i samarbeid med representanter og medlemmer av urfolket eller lokalbefolkningen.	Implementering av FPIC-metodikk som har blitt utviklet i den nasjonale FSC-standarden med hensyn til prinsipp 3 (se vedlegg C).	

OVERVÅKNING HCV 5	Statens Naturoppsyn overvåker friluftslivsaktiviteter, inkludert fiske, jakt og motorisert ferdsel i utmark. Overvåkningen skjer i felt og er basert på lokale tips/varsler og stikkprøvekontroll. Statens Naturoppsyn overvåker i samarbeid med friluftsorganisasjonene (og samiske representanter i reinbeitedistrikt der dette gjelder) turaktivitet for å hindre menneskelig aktivitet i f.eks. sårbare kalvingsområder for reinsdyr. Statens Naturoppsyn overvåker og registrerer rovdyrdrepte reinsdyr, samt organiserer og gjennomfører tiltak mot fremmedarter. Sameorganisasjonene og sametinget overvåker reinbeiteområdene og påvirkning av tekniske inngrep og utvikling av infrastruktur.

HCV KATEGORI 6 – Kulturverdier. Lokaliteter, ressurser, naturtyper og landskap som har kulturell, arkeologisk eller historisk betydning på globalt eller nasjonalt nivå, og/eller som har kritisk kulturell, økologisk, økonomisk eller religiøs/hellig viktighet for tradisjonelle kulturer av lokalsamfunn eller urfolk.), identifisert i samråd med disse lokalsamfunnene eller urfolkene.

IDENTIFISERING AV HCV 6	Nasjonal beskrivelse	SDG kommentar
1. Beskrivelse av beste tilgjengelige informasjon i landet for å identifisere HCV 6:	Beste tilgjengelige informasjon for å identifisere HCV 6: • Alle verna kulturminner. • Landskapsvernområder • Andre viktige kulturminner	
2. Beskrivelse av relevante interessenter:	Relevante interessenter (inkludert myndigheter og forskningsinstitusjoner): • Berørte lokale interessenter • Fortidsminneforeningen • Lokale historielag • Samiske organisasjoner • Interesserte lokale folk • Lokale eksperter • Reinbeitedistriktene • Sametinget • Miljødirektoratet • Landbruksdirektoratet • Fylkeskommunens avdeling for kulturminner • Kommuner	
3. Eksempler på HCV 6 -kulturverdier av betydelig verdi i Norge:	Kulturminner og kulturmiljø eldre enn 1537 er automatisk fredet, likeså samiske kulturminner som er eldre enn 1917. Noen kulturminner er hellige og hemmelige steder for samene. Dette kan være informasjon som eventuelt innhentes i en tillitsrelasjon.	

4. Geografiske områder hvor HCV 6 sannsynligvis finnes i Norge:	HCV 6 finnes i hele Norway.	
5. Kart over HCV 6-områder i Norge:	Kartkilder: • Askeladden (https://askeladden.ra.no) • Kulturminnesøk (https://kulturminnesok.no/)	Databasene inneholder både freda kulturminner og andre viktige kulturminner.
6. Trusler mot HCV 6-områder i Norge:	Skogbruk, jordbruk, infrastruktur, konvertering og byggeaktiviteter	

STRATEGIER FOR Å OPPRETTHOLDE HCV 6	**Nasjonal beskrivelse**	**SDG kommentarer**
	Eksempler på strategier inkluderer: • God planlegging av skogbruksrelaterte aktiviteter ved å benytte forvaltningsplanen og andre påkrevde kilder (Kulturminnesøk og Kilden). • Planlegging I felt før skogbruksaktiviteter i samarbeid med Fylkeskommunens kulturminneavdeling. • Aktiv og god kommunikasjon med lokale interessenter for å innhente informasjon om bestemte kulturminner. • Forebyggende cursing av relevante personer og entreprenører for å unngå uheldig ødeleggelse av kullturminner og for å fullt ut forstå kulturminneloven og konsekvensene av å bryte denne.	The fees for breaking the Cultural heritage Act are very high.

OVERVÅKNING HCV 6	Statens Naturoppsyn overvåker kulturminner. Overvåkningen skjer i felt og er basert på lokale tips/varsler og stikkprøvekontroll. Fylkeskommunens avdeling for kulturminner har ansvar for å forvalte kulturminner I henhold til kulturminneloven, og overvåker kulturminner i ulike prosjekter. Dette gjøres også i samarbeid med kommuner og lokale lag og foreninger. Interessenter som overvåker lokale kulturminner deler informasjon om registreringer og overvåkning i den åpent tilgjengelige databasen/kartet Kulturminnesøk, som også inngår i Kilden. Immaterielle tradisjoner og håndverk tilhørende det samiske folket overvåkes av de samiske organisasjonene.

Vedlegg F. Begrepsordliste

Begrepsordlista inneholder internasjonalt aksepterte definisjoner der det er mulig. Disse kildene inkluderer f.eks. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), FNs konvensjon for biologisk mangfold (1992), *Millennium Ecosystem Assessment* (2005), samt definisjoner fra nettbaserte ordbøker som er publisert på nettsidene til verdens naturvernunion (IUCN), den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), og FNs konvensjon for biologisk mangfold, *Invasive Alien Species Programme*. Når kilder er brukt er de referert til.

Termen "basert på" betyr at en definisjon er tilpasset fra en eksisterende definisjon, slik den er gitt i en internasjonal kilde.

Ord som er brukt i de internasjonale generiske indikatorene (IGI) og som ikke er å finne i denne ordlista eller andre normative FSC-dokumenter, er brukt som definert i *Shorter Oxford English Dictionary* eller *Concise Oxford Dictionary*.

De viktigste særnorske ordene og begrepene som er benyttet i den norske FSC-standarden er lagt til i begrepsordlista. De engelske begrepene står i parentes før kolon for å vise sammenheng med den engelske versjonen av FSC-standarden.

Aktiv dialog (*Active dialogue*): *En kulturelt tilpasset og aktiv dialog* betyr at partene forstår språket og termene som partene benytter innen skogbruk og reindrift. Møtet skjer på et sted som føles komfortabelt for reinbeitedistriktet og som er praktisk for begge partene (3.2.1).

Allemannsretten (*Public right of access*): en gammel norsk sedvanerett – Allemannsretten – som inngår i friluftsloven. Det er generelt fri tilgang til alle utmarksområder uavhengig av eierskapet, inkludert all skog. (Kilde: https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/friluftsliv/innsiktsartikler-friluftsliv/allemannsretten/id2076300/)

Ansvarsart (*Responsibility species*): art med særlig høy forvaltningsinteresse fordi den norske bestanden av arten er viktig i internasjonal sammenheng. En norsk ansvarsart har i henhold til Artsdatabanken mer enn 25 % av den europeiske populasjonen av arten. (Kilde: https://artsdatabanken.no/rodlisteforarter2021/fordypning/ansvarsarterrodlistaieteuropeiskperspektiv).

Arbeidere (*Workers*): alle sysselsatte personer inkludert offentlig ansatte så vel som selvstendig næringsdrivende. Dette inkluderer deltidsansatte og sesongansatte i alle kategorier, inkludert arbeidere, tilretteleggere, arbeidsledere, andre ledere, entreprenøransatte samt selvstendig næringsdrivende entreprenører og underleverandører. (Kilde: ILO-konvensjonen C155 *Occupational Safety and Health Convention*, 1981).

Arbeidstakerorganisasjon (*Workers' organization*): enhver organisasjon av arbeidere for å fremme og forsvare arbeidernes interesser (tilpasset ILO-konvensjon 87, artikkel 10). Det er viktig å merke seg at regler og veiledning om sammensetning av arbeidstakerorganisasjoner varierer fra land til land, spesielt i forhold til hvem som anses som registrerte medlemmer, samt hvem som anses å ha mandat til "ansettelse og oppsigelse". Arbeiderorganisasjoner har en tendens til å skille mellom de som kan "ansette og si opp" og de som ikke kan. (Kilde: FSC-rapport om generiske kriterier og indikatorer basert på ILOs kjernekonvensjoner, 2017).

Arbeidsulykke (*Occupational accident*): en hendelse som oppstår som følge av, eller i løpet av, arbeid som resulterer i dødelig eller ikke-dødelig skade. (Kilde: ILO, *Bureau of Library and Information Services*. ILO Thesaurus som angitt på ILOs nettsted).

Automatisk fredet (*Automatically protected*): gjelder alle norske arkeologiske og arkitektoniske fornminner og lokaliteter, og kulturmiljøer i all sin variasjon og detalj skapt tidligere enn 1537 e.Kr. og samiske fornminner og steder eldre enn 1917, som er automatisk fredet etter kulturminneloven. En buffersone på 5 meter er også beskyttet mot handlinger som kan påvirke objektet.

Avfall (*Waste materials*): ubrukelige eller uønskede stoffer eller biprodukter, for eksempel:

- farlig avfall, inkludert kjemisk avfall og batterier
- beholdere
- motorolje og andre drivstoff og oljer
- søppel inkludert metaller, plast og papir
- forlatte bygninger, maskiner og utstyr

Barn (*Child*): personer under 18 år. (Kilde: ILO Konvensjon 182, Artikkel 2).

Berørt interessent (*Affected stakeholder*)**:** enhver person eller gruppe av personer som påvirkes eller sannsynligvis vil bli påvirket av driftsaktiviteter i forvaltningsenheten. Eksempler inkluderer, men er ikke avgrenset til:

- lokalsamfunn
  urfolk
- arbeidere
- naboer
- nedstrøms grunneiere
- lokale produsenter
- lokale virksomheter
  eiere og rettighetshavere, herunder grunneiere.
- organisasjoner som er godkjent eller kjent for å handle på vegne av berørte interessenter, f.eks. frivillige sosiale eller miljøorganisasjoner, fagforeninger etc.

(Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Berørt rettighetshaver (*Affected Rights Holder*): personer og grupper, inkludert urfolk, tradisjonelle folk og lokalsamfunn med juridiske eller sedvanerettigheter hvis fritt og informert forhåndssamtykke kreves for å avgjøre forvaltningsbeslutninger i henhold til den norske FSC-standarden.

Beste tilgjengelige informasjon (*Best Available Information*): data, fakta, dokumenter, ekspertuttalelser og resultater av feltundersøkelser eller konsultasjoner med interessenter som er mest troverdige, nøyaktige, fullstendige og/eller relevante og som kan oppnås gjennom rimelig innsats og kostnader, avhengig av omfanget og intensiteten av forvaltningsaktivitetene og førevar-tilnærmingen.

Beste tilgjengelige teknologi (*Best Available Technology, BAT*): den beste tilgjengelige teknologien for både å løse en bestemt oppgave og minimere påvirkningen på det ytre miljøet.

Beskyttelse (*Protection*): Se definisjon av «bevaring».

Beskytta område (*Protection Area*): Se definisjon av “bevaringsområde”. Se også definisjonen av “juridisk verna områder”.

Bevaring/beskyttelse (*Conservation/Protection*): Disse ordene brukes om hverandre når de refererer til forvaltningsaktiviteter med hensikt å opprettholde de identifiserte miljømessige eller kulturelle verdiene på lang sikt. Forvaltningstiltak kan variere fra ingen tiltak eller minimale tiltak til et spesifisert utvalg av passende tiltak og aktiviteter med mål å opprettholde, eller kompatible med å opprettholde, de identifiserte verdiene (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Bevaringsnettverk (*Conservation Areas Network*): de delene av forvaltningsenheten der bevaring er det primære, og i noen tilfeller det eksklusive målet. Slike områder inkluderer representative naturtyper, bevaringssoner og beskytta områder, habitatsammenheng og områder med høye bevaringsverdier (HCV).

Bevaringssoner og beskytta områder (*Conservation zones and protection areas*): definerte områder som er utpekt og forvaltet primært for å ivareta arter, habitater, økosystemer, naturtrekk eller andre stedsspesifikke verdier på grunn av deres naturlige miljø- eller kulturverdier, eller med formål om overvåking, evaluering eller forskning, som ikke nødvendigvis ekskluderer andre forvaltningsaktiviteter. For formålene med prinsippene og kriteriene brukes disse begrepene om hverandre, uten å antyde at det ene alltid har en høyere grad av bevaring eller beskyttelse enn det andre. Begrepet "verneområde" brukes ikke for disse områdene, fordi dette begrepet innebærer juridisk eller offisiell status, dekket av nasjonale forskrifter. I sammenheng med prinsippene og kriteriene bør forvaltningen av områdene involvere aktiv bevaring, ikke passiv beskyttelse (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Bindende avtale (*Binding Agreement*): en avtale eller pakt, skrevet eller ikke, som er obligatorisk for underskriverne og håndhevbar ved lov. Parter som er involvert i avtalen gjør det fritt og godtar den frivillig.

Biologisk mangfold (*Biological diversity*): diversiteten hos levende organismer av alt opphav, herunder bl.a. terrestriske, marine eller andre akvatiske økosystemer og de økologiske komplekser som de er en del av: Dette omfatter mangfold innenfor artene, på artsnivå og på økosystemnivå. (Kilde: FNs konvensjon for biologisk mangfold 1992, artikkel 2; Konvensjon om biologisk mangfold - Lovdata).

Biologisk gammel skog (*Biologically old forest*): definisjonen av biologisk gammel skog er basert på en bestandsalder vesentlig høyere enn hogstmodenhetsalder (hogstklasse V). Grensen for når skogen defineres som gammel er justert etter bonitet og treslag. Nedre grense for biologisk gammel skog ligger mellom 80 (lauvskog, høy bonitet) og 180 år (furuskog, lav bonitet). Inndelingen er basert på blant annet bakgrunnsarbeidet for Naturindeks 2010 og brukes i forbindelse med registreringer i Landsskogtakseringen (Skog og Landskap, Rapport 02/2012, Søgaard m.fl.).

Biologiske bekjempelsesmidler (*Biological control agents*): organismer som brukes til å eliminere eller regulere populasjonen av andre organismer (Kilde: Basert på FSC-STD-01-001 V4-0 og IUCN. Ordlistedefinisjoner som gitt på IUCNs nettsted).

Bruksretter (*Use rights*): rettigheter for bruk av ressurser i forvaltningsenheten som kan avgrenses av lokale sedvaner, gjensidige avtaler eller foreskrevet av andre enheter som har tilgangsrettigheter. Disse rettighetene kan begrense bruken av bestemte ressurser til bestemte nivåer eller spesielle hogstformer (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Den største andelen, norsk definisjon (*Vast majority*): 100 % av det totale arealet av Intakte skoglandskap (IFL) innenfor forvaltningsenheten per 1. januar 2017. "Den største andelen" oppfyller også eller overgår minimumsdefinisjonen av Intakt skoglandskap.

Diskriminering (*Discrimination*): inkluderer – a) enhver forskjell, ekskludering eller preferanse gjort på grunnlag av rase, hudfarge, kjønn, religion, politisk oppfatning, nasjonal andel, sosial opprinnelse, seksuell legning, som har den effekten å oppheve eller svekke like muligheter eller behandling i sysselsetting eller yrke – b) annen distinksjon, ekskludering eller preferanse som har den virkningen å oppheve eller svekke like muligheter eller behandling i arbeid eller yrke som kan bestemmes av det berørte individ etter samråd med representativ arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjon der slike eksisterer, og med andre passende organer (tilpasset ILO-konvensjon 111, artikkel 1). «Seksuell orientering» ble lagt til definisjonen gitt i konvensjon 111, da det har blitt identifisert som en ekstra type diskriminering som kan forekomme.

Eksotiske treslag (*Exotic tree species*): treslag som ikke forekommer naturlig i Norge.

Endemisk art (*Endemic species*)**:** arter med en geografisk utbredelse som er avgrenset til et bestemt område eller habitat (begrenset geografisk utbredelse). Svært få endemiske arter forekommer i Norge.

Engasjere / engasjement (*Engaging / engagement*): prosessen der organisasjonen kommuniserer, konsulterer og/eller sørger for deltakelse av interesserte og/eller berørte interessenter for å sikre at deres bekymringer, ønsker, forventninger, behov, rettigheter og muligheter vurderes ved etablering, implementering og oppdatering av forvaltningsplanen. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Farlig arbeid i sammenheng med barnearbeid (*Hazardous work in the context of child labour*): Ethvert arbeid som kan sette barns fysiske, mentale eller moralske helse i fare bør ikke utføres av noen under 18 år. Farlig barnearbeid er arbeid under farlige eller usunne forhold som kan føre til at et barn blir drept eller skadet/lemlestet (ofte permanent) og/eller gjort syk (ofte permanent) som følge av dårlige sikkerhets- og helsestandarder og arbeidsordninger. Ved fastsettelse av hvilken type farebarnearbeid det henvises til under artikkel 3d i ILO konvensjon nr. 182, og ved å identifisere hvor de finnes, bør det tas hensyn til bl.a.

- arbeid som utsetter barn for fysiske, psykiske eller seksuelle overgrep
- arbeid under bakken, under vann i farlige høyder eller i trange rom
- arbeid med farlig maskineri, utstyr og verktøy, eller som involverer manuell håndtering eller transport av tung last
- arbeid i usunne omgivelser som for eksempel kan utsette barn for farlige stoffer, midler eller prosesser, eller for temperaturer, støynivåer eller vibrasjoner som kan skade deres helse
- arbeid under spesielt vanskelige forhold som arbeid i lange timer eller om natten eller arbeid der barnet er urimelig begrenset til arbeidsgivers lokaler

(Kilde: ILO, 2011: IPEC Samordning av bekymringer om barnearbeid i utdanningssektorens planer og programmer, Genève, 2011 & ILO *Handbook on Hazardous child labour*, 2011).

Fjellskog (*Mountain forest*): karakterisert av korte somre (korte vekstperioder og lav bonitet), lave temperaturer og hard vind. Fjellskog er ofte åpne med relativt få unge trær og ofte mange ødelagte trær. Trærne er ofte rikt satt med lave greiner med mye hengelav. Fordampningen fra skogen er liten og bakken kan ofte være myraktig eller sumpete. Det er få treslag (dominert av gran, furu og/eller bjørk).

Forvaltningsmål (*Management objective*): spesifikke forvaltningsmål, praksiser, resultater og tilnærminger etablert for å etterleve kravene i FSC-standarden.

Forvaltningsplan (*Management plan*): samling av dokumenter, rapporter, registreringer og kart som beskriver, rettferdiggjør og regulerer aktivitetene utført av ledere, ansatte eller organisasjoner innenfor eller i forhold til forvaltningsenheten, inkludert erklæringer om mål og retningslinjer (Kilde: FSC-STD-01 -001 V5-2).

Forvaltningsenhet (*Management Unit*): Et eller flere områder sendt inn for FSC-sertifisering med klart definerte grenser, og hvert med unike matrikkelnummer, administrert i henhold til et sett med eksplisitte langsiktige forvaltningsmål som er uttrykt i en forvaltningsplan. Dette området eller disse områdene inkluderer:

- alle fasiliteter og områder innenfor eller ved siden av dette romlige området eller områder under juridisk tittel eller ledelseskontroll av, eller drevet av eller på vegne av organisasjonen, med det formål å bidra til forvaltningsmålene; og
- alle fasiliteter og område(r) utenfor, og ikke tilstøtende dette romlige området eller områdene og som drives av eller på vegne av organisasjonen, utelukkende med det formål å bidra til forvaltningsmålene, f.eks. veier og andre nødvendige konstruksjoner

(Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Fremmedart (*Alien species*): en art, underart eller lavere takson, introdusert utenfor sin naturlige tidligere eller nåværende utbredelse. Definisjonen inkluderer alle deler, kjønnsceller, frø, egg eller spredningsenheter av arter som kan overleve og deretter formere seg (Kilde: FNs konvensjon for biologisk mangfold 1992, *Invasive Alien Species Programme*. Ordliste, CBD-nettstedet).

Friluftsliv (*Outdoor recreation*): fritidsaktiviteter med mål om naturopplevelser og god trening. Vanlige friluftsaktiviteter er fotturer, ski, båtliv, fiske eller jakt. Barnehage- og skoleelever driver med friluftsliv som en viktig del av skolegangen. Mye brukte friområder presenteres som kartlag i den offentlige databasen Naturbase (http://kart.naturbase.no/).

Fritt og informert forhåndssamtykke – FPIC (*Free, Prior, and Informed Consent – FPIC*): en juridisk betingelse der en person eller et fellesskap sies å ha gitt samtykke til en handling før den ble iverksatt, basert på en klar verdsettelse og forståelse av fakta, implikasjoner og fremtidige konsekvenser av handlingen, og i besittelse av alle relevante fakta på det tidspunktet samtykke er gitt. Gratis fritt og informert forhåndssamtykke inkluderer retten til å gi, modifisere, tilbakeholde eller trekke tilbake godkjenning (Kilde: Basert på det foreløpige arbeidsdokumentet om prinsippet om urfolks frie og informerte forhåndssamtykke (E/CN.4/ Sub.2/AC.4/2004/4 8. juli 2004) av den 22. sesjon av FNs menneskerettighetskommisjon, underkommisjon for fremme og beskyttelse av menneskerettigheter, arbeidsgruppe for urbefolkninger, 19.–23. juli 2004).

Føre-var tilnærming (*Precautionary approach*): en tilnærming som krever at når den tilgjengelige informasjonen indikerer at forvaltningsaktiviteter utgjør en trussel om alvorlig eller irreversibel skade på miljøet eller en trussel mot menneskelig velferd, vil organisasjonen ta eksplisitte og effektive tiltak for å forhindre skaden og unngå risikoen for velferden, selv når den vitenskapelige informasjonen er ufullstendig eller ikke tilstrekkelig konkludert, og når sårbarheten og sensitiviteten til miljøverdier er usikre (Kilde: Basert på prinsipp 15 i Rio-erklæringen om miljø og utvikling, 1992, og *Wingspread*-erklæring om føre-var-prinsippet for *Wingspread*-konferansen, 23.–25. januar 1998).

Gammel skog (*Old forest*): skog i de norske hogstklassene 4 og 5, det vil si hogstmoden skog. Alderen avhenger av skogbestandets bonitet.

Genetisk modifisert organisme (*Genetically modified organism*): en organisme der arvestoffet er modifisert på en måte som ikke forekommer naturlig ved befruktning og/eller naturlig rekombinasjon (GMO). (Kilde: Basert på FSC-POL-30-602 FSC-tolkning om GMO).

Genotype (*Genotype*): den genetiske konstitusjonen til en organisme (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Gjeldende lovverk (*Applicable law*): betyr gjeldende for organisasjonen som en juridisk person eller forretningsforetak i eller til fordel for forvaltningsenheten og de lovene som påvirker implementeringen av FSC-prinsippene og -kriteriene. Dette inkluderer enhver kombinasjon av lover vedtatt i Stortinget og rettspraksis (rettsfortolkninger), subsidiære forskrifter, tilhørende administrative prosedyrer og den nasjonale grunnloven som alltid har rettslig forrang fremfor alle andre juridiske instrumenter (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Gjødsel (*Fertilizer*): mineralske eller organiske stoffer, oftest N, P2O5 og K20, som påføres jord for å øke planteveksten.

God tro (*Good faith*): en engasjementsprosess der partene gjør alt for å komme til enighet, gjennomføre reelle og konstruktive forhandlinger, unngå forsinkelser i forhandlinger, respektere avtaler som er inngått og under utvikling, og gi tilstrekkelig tid til å diskutere og avgjøre tvister (tilpasset fra *Motion* 40:2017).

Godtgjørelse (*Remuneration*): inkluderer ordinær, grunn- eller minstelønn eller lønn og eventuelle tilleggsgodtgjørelser som betales direkte eller indirekte, enten i kontanter eller naturalier, av arbeidsgiveren til arbeideren og som følger av arbeidernes ansettelse (ILO-konvensjon 100, artikkel 1a).

Habitat (*Habitat*): Leveområdet eller typen lokalitet der en organisme eller populasjon forekommer (Kilde: Basert på konvensjonen om biologisk mangfold, artikkel 2).

Habitatstrukturer (*Habitat features*): Skogens egenskaper og strukturer, inkludert, men ikke begrenset til:

- gamle kommersielle og ikke-kommersielle trær som har en alder som betydelig overstiger gjennomsnittsalderen i kronesjiktet
- trær med spesiell økologisk verdi
- vertikal og horisontal kompleksitet
- stående døde trær
- liggende død ved
- åpninger i skogen på grunn av naturlige forstyrrelser
- reirplasser;
- små fuktområder, myrer, sump
- dammer
- områder viktige for forplantning
- områder for beite og skjul, inkludert sesongvariasjoner pga. hekking
- trekkområder

- hi- og dvaleområder

Habitatsammenheng (*Connectivity*): et mål på hvor sammenkoblet eller romlig kontinuerlig en korridor, nettverk eller habitatkarakter er. Jo færre hull, desto bedre habitatsammenheng. Relatert til den strukturelle habitatsammenhengen – funksjonell eller atferdsmessig habitatsammenheng refererer til hvor økologisk sammenkoblet et område er, for eksempel et dyr som beveger seg gjennom ulike typer landskapselementer. Akvatisk tilkobling omhandler tilgjengelighet og transport av materialer og organismer, gjennom grunnvann og overflatevann, mellom ulike områder av akvatiske økosystemer av alle slag. (Kilde: Basert på R.T.T. Forman. 1995. Land Mosaics. *The Ecology of Landscapes and Regions*. Cambridge University Press).

Hjemmehørende/stedegne arter (*Native species*): arter, underarter eller lavere taksoner, som forekommer innenfor naturlige områder (fortid eller nåtid) og spredningspotensial (det vil si innenfor området hvor taksonet forekommer naturlig eller kunne vært etablert uten direkte eller indirekte introduksjon eller omsorg fra mennesker). (Kilde: Konvensjonen om biologisk mangfold. Programmet for invaderende fremmede arter. Ordliste som er gitt på CBD-nettstedet). Se også *Naturlige forhold / stedegne (hjemmehørende) økosystemer* i denne ordlista.

Hogstformer (*Harvesting methods*): avhengig av planlagt foryngelsesmetode, type skogbunnvegetasjon, treslag, skogstruktur og klima foretrekkes ulike hogstmetoder. Flatehogst og frøtrestillingshogst benyttes ofte i vanlig ensjiktet gran- og furuskog. Ved flatehogst fjernes alle trær bortsett fra livsløpstrærne, og foryngelsesmetoden er planting. Hogstformen for frøtrebestand er tilpasset naturlig regenerering av furu eller suppleres med planting. 30 – 150 modne frøtrær spares per hektar for å spre frø tilstrekkelig. I enkelte skogtyper er det anbefalt eller pålagt å bruke småskala flatehogst, f.eks. i fjellskogen (fjellskoghogst). Ulike typer lukket hogst skal vurderes før hogst, spesielt i sårbare vegetasjonstyper som sumpskog, flersjiktet skog og i fjellskogsområdene. Mindre åpne hogstmetoder skal også vurderes i områder som er viktige for friluftsliv, men tiltaket avhenger ofte av strukturen og motstandskraften til gjenværende skog etter hogst.

Hogstnivå (*Timber harvesting level*): det faktiske hogstkvantumet fra forvaltningsenheten, målt i enten volum (kubikkmeter) eller areal (f.eks. hektar eller dekar) for sammenligning med beregnede (maksimale) tillatte hogstkvantum.

Hovedplan Veg (*Hovedplan Veg*): Den norske nasjonale oversikten over eksisterende og planlagte skogsveier, tilgjengelig i den offentlig tilgjengelige databasen Kilden.

Høye bevaringsverdier (HCV) (*High Conservation Value*)**:** hvilken som helst av følgende verdier:

- HCV 1 – *Artsmangfold*. Globalt, regionalt eller nasjonalt betydningsfulle konsentrasjoner av biologisk mangfold, inkludert endemiske arter og sjeldne eller trua arter.
- HCV 2 – *Økosystemer på landskapsnivå og mosaikker.* Intakte skoglandskap (IFL) og store økosystem på landskapsnivå og økosystem-mosaikker som er betydningsfulle på globalt, regionalt og nasjonalt nivå og som inneholder levedyktige populasjoner av i hovedsak naturlig hjemmehørende arter i naturlig utbredelsesmønster og omfang.
- HCV 3 – *Økosystemer og naturtyper*. Sjeldne eller trua økosystem, naturtyper eller refugier.
- HCV 4 – *Kritiske økosystemtjenester*. Grunnleggende økosystemtjenester i kritiske situasjoner, inkludert beskyttelse av vannkilder og kontroll over erosjonsfare for utsatte jordarter og skråninger.

- HCV 5 – *Samfunnsbehov*. Lokaliteter og ressurser som er fundamentale for å sikre grunnleggende behov for lokalsamfunn eller urfolk (for levebrød, helse, ernæring, vann, osv.), identifisert i samråd med disse samfunnene eller urfolkene.
- HCV 6 – *Kulturverdier*. Lokaliteter, ressurser, naturtyper og landskap som har kulturell, arkeologisk eller historisk betydning på globalt eller nasjonalt nivå, og/eller som har kritisk kulturell, økologisk, økonomisk eller religiøs/hellig viktighet for tradisjonelle kulturer av lokalsamfunn eller urfolk.), identifisert i samråd med disse lokalsamfunnene eller urfolkene.

(Kilde: basert på FSC-STD-01-001 V5-2).

Ikke tømmerbaserte skogprodukter (NTFT) (*Non-timber forest products*): Alle andre produkter enn tømmer som kommer fra forvaltningsenheten (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

ILO kjernekonvensjoner (*ILO Core (Fundamental) Conventions*): Dette er arbeids-standarder som dekker grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet: organisasjonsfrihet og effektiv anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger eliminering av alle former for tvangsarbeid eller påtvunget arbeid, effektiv avskaffelse av barnearbeid, og eliminering av diskriminering med hensyn til arbeid og yrke. De åtte grunnleggende konvensjonene er:

- foreningsfrihet og beskyttelse av retten til å organisere konvensjonen, 1948 (nr. 87)
- rett til å organisere og tariffavtale, 1949 (nr. 98)
- tvangsarbeidskonvensjonen, 1930 (nr. 29)
- konvensjonen for avskaffelse av tvangsarbeid, 1957 (nr. 105)
- minimumsalderskonvensjonen, 1973 (nr. 138)
- verste former for barnearbeidskonvensjon, 1999 (nr. 182)
- konvensjon om likelønn, 1951 (nr. 100)
- diskrimineringskonvensjonen (sysselsetting og yrke), 1958 (nr. 111)

(Kilde: FSC-rapport om generiske kriterier og indikatorer basert på ILOs kjernekonvensjoner, 2017).

ILOs komité for organisasjonsfrihet (*ILO Committee on Freedom of Association*): en styringskomité opprettet i 1951, med det formål å undersøke klager på brudd på organisasjonsfriheten, enten det aktuelle landet hadde ratifisert de relevante konvensjonene eller ikke. Komitéen er sammensatt av en uavhengig styreleder og tre representanter hver for regjeringer, arbeidsgivere og arbeidere. Dersom den bestemmer seg for å motta saken, fastsetter den fakta i dialog med vedkommende regjering. Hvis den finner at det har vært et brudd på organisasjonsfrihetens standarder eller prinsipper, avgir den en rapport gjennom det styrende organet og gir anbefalinger om hvordan situasjonen kan rettes opp. Regjeringene blir deretter bedt om å rapportere om implementeringen av deres anbefalinger (Kilde: FSC-rapport om generiske kriterier og indikatorer basert på ILOs kjernekonvensjoner, 2017).

ILO-erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen og dens oppfølging, vedtatt av den internasjonale arbeidskonferansen på dens 86. sesjon, Genève, 18. juni 1998 (vedlegg revidert 15. juni 2010) (*ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Followup, adopted by the International Labour conference at its Eighty-sixth Session, Geneva, 18th June 1998 (Annex revised 15 June 2010)*): er en resolutt bekreftelse av ILOs prinsipper (art 2) som erklærer at alle medlemmer, selv om de ikke har ratifisert de aktuelle konvensjonene, har en forpliktelse, som oppstår fra selve faktumet av

medlemskap i organisasjonen, til å respektere, fremme og innse, i god tro og i samsvar med Grunnloven, prinsippene om de grunnleggende rettighetene som er gjenstand for disse konvensjonene, nemlig:

- organisasjonsfrihet og effektiv anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger
- eliminering av alle former for tvangs- eller tvangsarbeid
- effektiv avskaffelse av barnearbeid, og
- eliminering av diskriminering med hensyn til arbeid og yrke

Indikator (*Indicator*): en kvantitativ eller kvalitativ variabel som kan måles eller beskrives, og som gir et middel til å bedømme om en forvaltningsenhet oppfyller kravene til et FSC-kriterium. Indikatorer og tilhørende terskler definerer dermed kravene til ansvarlig skogforvaltning på nivået til forvaltningsenheten og er det primære grunnlaget for skogevaluering. (Kilde: FSC-STD-01-002 V1-0 FSC-ordliste (2009)).

Industriell aktivitet (*Industrial activity*): industriell aktivitet og forvaltnig av ressurser i skog, som veibygging, gruvedrift, demninger, byutvikling og tømmerhogst.

Infrastuktur (*Infrastructure*): i sammenheng med skogforvaltning – veier, broer, stikkrenner, tømmervelter, steinbrudd, oppdemninger, bygninger og andre strukturer som kreves i løpet av implementeringen av forvaltningsplanen.

Intakt skoglandskap (IFL) (*Intact Forest Landscape*): et territorium som innenfor dagens globale utstrekning av skogdekke inneholder skog- og ikke-skogsøkosystemer som er minimalt påvirket av menneskelig økonomisk aktivitet, med et areal på minst 500 km^2 (50.000 ha) og en minimal bredde på 10 km (målt som diameteren til en sirkel som er helt innskrevet innenfor territoriets grenser). (Kilde: Intact Forests / Global Forest Watch. Ordlistedefinisjon som gitt på Intact Forest-nettstedet. 2006-2014).

Intellektuell eiendom (*Intellectual property*): praksis så vel som kunnskap, innovasjoner og andre kreative uttrykk. (Kilde: Basert på konvensjonen om biologisk mangfold, artikkel 8j; og *World Intellectual Property Organization. What is Intellectual Property*? WIPO-publikasjon nr. 450 E).

Intensitet (*Intensity*): et mål på kraften, alvorlighetsgraden eller styrken til en forvaltningsaktivitet eller annen hendelse som påvirker arten av aktivitetens påvirkninger. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Interessent (*Stakeholder*): se definisjoner for «berørt interessent», «interessert interessent» og «relevant interessent».

Interessert interessent (*Interested stakeholder*): Enhver person, gruppe av personer eller enhet som har vist interesse, eller er kjent for å ha en interesse, i aktivitetene til en forvaltningsenhet. Følgende er eksempler på interesserte interessenter:

- naturvernorganisasjoner, for eksempel miljøorganisasjoner
- arbeider(rettighets)organisasjoner, for eksempel fagforeninger
- menneskerettighetsorganisasjoner, for eksempel sosiale NGOer
- lokale utviklingsprosjekter
- lokale myndigheter
- nasjonale myndighetsavdelinger som fungerer i regionen

- FSC, nasjonale kontorer
- eksperter på spesielle spørsmål, for eksempel høye verneverdier

(Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Internasjonalt akseptert vitenskapelig protokoll (*Internationally accepted scientific protocol*): en forhåndsdefinert vitenskapsbasert prosedyre som enten er publisert av et internasjonalt vitenskapelig nettverk eller fagforening, eller ofte referert til i internasjonal vitenskapelig litteratur. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Invaderende art (*Invasive species*): arter som raskt ekspanderer utenfor sitt hjemlige område. Invaderende arter kan endre økologiske forhold mellom hjemmehørende arter og kan påvirke økosystemfunksjon og menneskers helse (Kilde: Basert på IUCN. Ordlistedefinisjoner som gitt på IUCNs nettsted).

Juridisk status (*Legal status*): måten forvaltningsenheten er klassifisert på i henhold til loven. Når det gjelder eiendomsrett, betyr det eiendomskategorien, for eksempel felleseie eller leie eller selveier eller statlig grunn eller annen offentlig grunn, etc. Hvis forvaltningsenheten blir konvertert fra en kategori til en annen (for eksempel fra statlig grunn til urfolksland) er statusen den nåværende posisjonen i overgangsprosessen. Når det gjelder administrasjon, kan juridisk status bety at landet eies av nasjonen som helhet, administreres på vegne av nasjonen av en statlig avdeling og leies ut av et statlig departement til en privat sektoroperatør gjennom en konsesjon. (Kilde : FSC-STD-01-001 V5-2).

Juridisk kompetent (*Legally competent*): pålagt i lovtekst å utføre en bestemt funksjon (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Juridisk verna områder (*Legally protected areas*): områder som er vernet av staten som nasjonalpark, naturreservat eller landskapsvernområde. I Norge kjøper staten trærne ved vern av skog i naturreservater eller nasjonalparker, og staten har forvaltningsansvaret i verneområdene. Hvert verneområde har sin egen forskrift.

Kantsone (*Buffer zone* / *Riparian zone*): areal i grensen mellom land og en vannforekomst, og vegetasjonen knyttet til den.

Kilden (*Kilden*): offentlig tilgjengelig norsk internettkartdatabase administrert av Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). Kilden-databasen inneholder detaljerte kart (ned til hvert skogbestand) som viser informasjon om skogressurser, reindriftsressurser, HCV-områder og faresoner. Kilden er et sentralt informasjons-, planleggings- og overvåkingsverktøy som kreves for å oppfylle et stort antall av kravene i denne FSC-standarden. I tillegg til skogforskningens kart er kartlag fra flere andre karttjenester er slått sammen til Kilden internettkart, bl.a. Naturbase og Kulturminnesøk fra Miljødirektoratet, NVE faresoner, og Artskart fra Artsdatabanken.

Kjerneområde (*Core area*): den andelen av hvert intakt skoglandskap (IFL) som er utpekt til å inneholde de viktigste kulturelle og økologiske verdiene. Kjerneområder forvaltes for å ekskludere industriell aktivitet. Kjerneområder oppfyller eller overgår definisjonen av Intakt skoglandskap (IFL).

Kollektive forhandlinger (*Collective bargaining*): en frivillig forhandlingsprosess mellom arbeidsgivere eller arbeidsgiverorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner, med sikte på regulering av ansettelsesvilkår ved hjelp av tariffavtaler. (ILO-konvensjon 98, artikkel 4).

Konfidensiell informasjon (*Confidential information*): private fakta, data og innhold som, hvis det gjøres offentlig tilgjengelig, kan sette organisasjonen, dens forretningsinteresser eller dens forhold til interessenter, kunder og konkurrenter i fare.

Kriterium (*Criterion*): Et middel til å bedømme hvorvidt et prinsipp (om skogforvaltning) er oppfylt. (Kilde: FSC-STD-01-001 V4-0).

Kritisk (*Critical*): konseptet med kritikalitet eller fundamentalitet i prinsipp 9 og HCV relaterer seg til uerstattelighet og til tilfeller der tap eller større skade på denne HCV vil forårsake alvorlige skader eller lidelser for berørte interessenter. En økosystemtjeneste anses å være kritisk (HCV 4) der en forstyrrelse av tjenesten sannsynligvis vil forårsake, eller utgjøre en trussel mot, eller alvorlige negative innvirkninger på velferd, helse eller overlevelse til lokalsamfunn, på miljøet, på HCV, eller på funksjonen til viktig infrastruktur (veier, demninger, bygninger osv.). Forestillingen om kritikalitet refererer her til betydningen og risikoen for naturressurser og miljømessige og sosioøkonomiske verdier. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Kulturelt tilpasset (*Culturally appropriate*): midler/tilnærminger for å nå målgrupper som er i harmoni med skikker, verdier, sensitiviteter og levesett til målgruppen.

Kystregnskog (*Coastal rainforest*): tempererte til boreale regnskoger langs vest- til nordkysten av Norge. Regnskogene er dominert av furu eller gran, og blandet med løvtrearter. Gamle bestand med gammelskogskarakteristikker kan være habitater for sjeldne og truede kryptogamer. Regnskogene er truede naturtyper ifølge Artsdatabanken (Rødliste for naturtyper 2018).

Land og territorier (*Lands and territories*): for formålene med prinsippene og kriteriene er dette land eller territorier som urfolk eller lokalsamfunn tradisjonelt har eid, eller vanligvis har brukt eller besatt, og hvor tilgang til naturressurser er avgjørende for bærekraften til deres kulturer og levebrød. (Kilde: Basert på Verdensbankens beskyttelse OP 4.10 Urfolk, avsnitt 16 (a), juli 2005.).

Landskap (*Landscape*): en geografisk mosaikk sammensatt av samvirkende økosystemer som er et resultat av påvirkning av geologiske, topografiske, jord, klimatiske, biotiske og menneskelige interaksjoner i et gitt område. (Kilde: Basert på IUCN. Ordlistedefinisjoner som gitt på IUCNs nettsted).

Landskapsverdier (*Landscape values*): landskapsverdier kan visualiseres som lag av menneskelige oppfatninger lagt over det fysiske landskapet. Noen landskapsverdier, som økonomi, rekreasjon, livsoppholdsverdi eller visuell kvalitet er nært knyttet til fysiske landskapsattributter. Andre landskapsverdier som egenverdi eller åndelig verdi er mer symbolsk i karakter og påvirkes mer av individuell oppfatning eller sosial konstruksjon enn fysiske landskapsegenskaper. (Kilde: Basert på nettstedet til *Landscape Value Institute*).

Lovlig (*Legal*): samsvarer med primærlovgivning (nasjonalt eller lokalt lovverk) eller sekundærlovgivning (tilleggsbestemmelser, dekreter, pålegg, etc.). "Lovlig" inkluderer også regelbaserte avgjørelser tatt av juridisk kompetente institusjoner der slike avgjørelser følger direkte og logisk fra lover og forskrifter. Beslutninger tatt av juridisk kompetente institusjoner er kanskje ikke lovlige hvis de ikke følger direkte og logisk fra lovene og forskriftene og hvis de ikke er regelbaserte, men bruker administrativt skjønn. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Lovlig registrering (*Legal registration*): nasjonal eller lokal juridisk lisens eller sett med tillatelser til å operere som en bedrift, med rettigheter til å kjøpe og selge produkter og/eller tjenester

kommersielt. Lisensen eller tillatelsene kan gjelde for en enkeltperson, et privateid foretak eller en offentlig eid bedrift. Rettighetene til å kjøpe og selge produkter og/eller tjenester medfører ikke forpliktelsen til å gjøre det, så juridisk registrering gjelder også for organisasjoner som driver en administrasjonsenhet uten salg av produkter eller tjenester; for eksempel for ikke prissatt rekreasjon eller for bevaring av biologisk mangfold eller habitat. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Lett arbeid (*Light work*): nasjonale lover eller forskrifter kan tillate ansettelse eller arbeid utført av personer i alderen 13 til 15 år med lett arbeid som a) sannsynligvis ikke vil være skadelig for deres helse eller utvikling; og b) ikke til skade for deres oppmøte på skolen, deres deltakelse i yrkesorientering eller opplæringsprogrammer godkjent av vedkommende myndighet eller deres evne til å dra nytte av den mottatte undervisningen. (Kilde: ILO-konvensjon 138, artikkel 7).

Likestilling (*Gender equality*): likestilling betyr at kvinner og menn har like forutsetninger for å realisere sine fulle menneskerettigheter og for å bidra til, og dra nytte av, økonomisk, sosial, kulturell og politisk utvikling. (Kilde: Tilpasset fra FAO, IFAD og ILO *workshop om «Gaps, trends and current research in gender dimensions of agricultural and rural employment: differentiated pathways out of poverty*», Roma, 31. mars til 2. april 2009.).

Levelønn (*Living wage*): godtgjørelsen mottatt for en standard arbeidsuke av en arbeider på et bestemt sted tilstrekkelig til å ha råd til en anstendig levestandard for arbeideren og hennes eller hans familie. Elementer i en anstendig levestandard inkluderer mat, vann, bolig, utdanning, helsetjenester, transport, klær og andre viktige behov, inkludert reserver for uventede hendelser. (Kilde: *A Shared Approach to a Living Wage*. ISEAL Living Wage Group. November 2013).

Lokalsamfunn (*Local communities*): samfunn av enhver størrelse som er i eller ved siden av forvaltningsenheten, og også de som er nær nok til å ha en betydelig innvirkning på økonomien eller miljøverdiene til forvaltningsenheten eller få deres økonomier, rettigheter eller miljøer betydelig påvirket av forvaltningsaktiviteter eller de biofysiske aspektene ved forvaltningsenheten. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Langsiktig (*Long-term*): tidsskalaen til skogeieren eller forvalteren som manifestert av målene i forvaltningsplanen, avvirkningshastigheten og forpliktelsen til å opprettholde permanent skogdekke. Hvor lang tid som er involvert vil variere i henhold til konteksten og økologiske forhold, og vil være en funksjon av hvor lang tid det tar et gitt økosystem å gjenopprette sin naturlige struktur og sammensetning etter hogst eller forstyrrelser, eller å produsere modne eller primære forhold. (Kilde: FSC-STD-01-002 V1-0 FSC-ordliste 2009).

Markberedning (*Soil scarification*): et tiltak som gjennomføres etter flatehogst. Markberedningen bidrar til å effektivt forynge det avvirkede området ved å snu humuslaget og åpne mineraljorda under. Vanligvis blir planting av området utført etter markberedning, men metoden er også egnet for ytterligere naturlig foryngelse. Markberedning forhindrer angrep fra stor gransnutebille (*Hylobius abietis*) på unge granplanter.

Miljøkonsekvensvurdering (*Environmental Impact Assessment (EIA)*)**:** systematisk prosess som brukes til å identifisere potensielle miljømessige og sosiale konsekvenser av foreslåtte prosjekter, for å evaluere alternative tilnærminger, og for å utforme og innlemme hensiktsmessige forebyggings-, avbøtende, styrings- og overvåkingstiltak. (Kilde: basert på miljøkonsekvensvurdering, retningslinjer for FAO-feltprosjekter. Mat og landbruksorganisasjonen til FN. (FAO) Roma, FSC-STD-01-001 V5-0).

Miljøverdier (*Environmental values*): følgende sett med elementer i det biofysiske og menneskelige miljøet:

- økosystemfunksjoner (inkludert karbonfangst og -lagring)
- biologisk mangfold
- vannressurser
- jord
- atmosfære
- landskapsverdier (inkludert kulturelle og spirituelle verdier)

Den faktiske verdien som tilskrives disse elementene avhenger av menneskelige og samfunnsmessige oppfatninger. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Minstealder i arbeid (*Minimum age of employment*): Nasjonale lover i Norge tillater ansettelse av 13-15 år gamle barn i lett arbeid som verken hindrer skolegang, eller er skadelig for et barns helse eller utvikling.

Mål (O*bjective*): det grunnleggende formålet fastsatt av Organisasjonen for skogbedriften, inkludert beslutning om politikk og valg av midler for å oppnå målet. (Kilde: Basert på FC Osmaston. 1968. *The Management of Forests*. Hafner, New York; og DR Johnston, AJ Grayson og RT Bradley. 1967. *Forest Planning*. Faber & Faber, London).

Narin kjerneområder (*Narin core areas*): viktige naturtyper som finnes i Narin-databasen (Kilde: Skogdatabasen Narin - Biofokus).

Nasjonale lover (*National laws*): hele samlingen av primære og sekundære lover (lover, forordninger, statutter, dekreter), som gjelder for et nasjonalt territorium, så vel som sekundære forskrifter og tertiære administrative prosedyrer (regler/krav/servitutter) som henter sin autoritet direkte og eksplisitt fra disse primære og sekundære lover. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Naturlige forhold / stedegne (hjemmehørende) økosystemer (*Natural conditions / native ecosystem*): for formålene med prinsippene og kriteriene og enhver anvendelse av restaureringsteknikker, brukes begreper som "mer naturlige forhold", "stedegne (hjemmehørende) økosystem/naturtyper" for forvaltning av steder for å favorisere eller gjenopprette stedegne arter og assosiasjoner av stedegne arter som er typiske for lokaliteten, og for å forvalte disse samfunnene og andre miljøverdier slik at de danner økosystemer som er typiske for lokaliteten. Ytterligere retningslinjer kan være gitt i FSC Forest Stewardship Standards. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Naturlig skog (*Natural forest*): et skogområde med mange av de viktigste kjennetegnene og nøkkelelementene til stedegne (hjemmehørende) økosystemer, som kompleksitet, struktur og biologisk mangfold, inkludert markegenskaper, flora og fauna, der alle eller nesten alle trærne er stedegne arter, og ikke klassifisert som treplantasjer.

Naturlig skog inkluderer følgende kategorier:

- Naturlig skog er skog som er påvirket av hogst eller andre forstyrrelser der trær blir eller har blitt regenerert ved en kombinasjon av naturlig og kunstig foryngelse med treslag som er typiske for stedet, og hvor mange av skog- og jordegenskapene fortsatt er til stede. Boreale og nordlig tempererte skoger som er naturlig sammensatt av bare ett eller få treslag med kombinasjon av naturlig og kunstig foryngelse av de samme stedegne treslagene, med de

fleste av de viktigste egenskapene og nøkkelelementene som de stedegne (hjemmehørende) økosystemene, anses ikke i seg selv som konvertering til treplantasjer.

- naturlige skoger som vedlikeholdes av tradisjonell skogbrukspraksis, inkludert naturlig eller assistert naturlig foryngelse
- velutviklet sekundær- eller nyetablert skog av stedegne arter som er etablert i områder uten skog tidligere
- Definisjonen av "naturlig skog" kan omfatte områder beskrevet som tresatte økosystemer og savanne

I den norske FSC-standarden samsvarer «naturlig skog» om lag med NiN-kategorien «normalskog». (Kilder: FSC-STD-01-001 V5-2; Artsdatabanken, NiN- system v 2.0 (7SD-NS), 7SD Skogbestandsdynamikk (biodiversity.no)).

Naturskader (*Natural Hazards*): forstyrrelser som kan utgjøre en risiko for sosiale og miljømessige verdier i forvaltningsenheten, men som også kan omfatte viktige økosystemfunksjoner; eksempler inkluderer tørke, flom, brann, jordskred, storm, snøskred, etc.

Naturskog (*Nature forest*): Dette begrepet dekker skog som kun har gjennomgått naturlig foryngelse innenfor skogbestandet. Menneskelig forvaltningsvirksomhet har vært ubetydelig, har skjedd for så lenge siden, eller har vært utført på en slik måte at den opprinnelige jordsammensetningen, den naturlige skogstrukturen og økologiske prosesser dominerer. (Kilde: Artsdatabanken, NiN- system v 2.0 (7SD-NU), 7SD Skogbestandsdynamikk (biodiversity.no)).

Naturtyper (*Nature types*): (1) Naturtyper registrert, kartlagt og kategorisert på grunn av metoden beskrevet i DN-håndbok 13 (2007) utviklet av Direktoratet for naturforvaltning (DN). Narinkjerneområder i Narin-databasen er også registrert etter denne metoden. (2) Naturtyper registrert og kartlagt basert på NiN-systemet (Naturtyper i Norge) som er under pågående utvikling av Artsdatabanken (2022). NiN-systemet er designet for å gjenkjenne at mesteparten av variasjonen i naturen kommer fra en mer eller mindre gradvis variasjon i artssammensetning som respons på variasjoner langs økologiske gradienter (Kilde: Artsdatabanken).

Normalskog: se “naturlig skog”. I den engelske versjonen av standarden er begrepet «natural forest» benyttet, som har om lag den samme betydningen.

Nøkkelbiotoper (*Key biotopes*): Nøkkelbiotoper er i hovedsak registrert I henhold til Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, med krav om bruk av MiS-metoden i håndbok utviklet av Norsk skogforskningsinstitutt (NIBIO) i samarbeid med Landbruks- og matdepartementet (2002). Metoden er nylig kalibrert med NiN-metoden til MiS-NiN. (Kilde: Landbruksdirektoratet 2020: Veileder for kartlegging av MiS-livsmiljøer etter NiN. Veileder 1.0.3 Mai 2020).

Obligatorisk praksis (*Obligatory code of practice*): en manual eller håndbok eller annen kilde til teknisk instruksjon som organisasjonen må implementere ved lov. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Offentlig tilgjengelig (*Publicly available*): på en måte som er åpent tilgjengelig for eller observerbar for alle (Kilde: Collins English Dictionary, 2003 Edition).

Områder med høye bevaringsverdier (*High Conservation Value Areas*): soner og fysiske områder som inneholder og/eller er nødvendige for eksistensen og vedlikeholdet av identifiserte høye bevaringsverdier.

Opprettholde (*Uphold*): å anerkjenne, respektere, opprettholde og støtte (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Organisme (*Organism*): enhver biologisk enhet som er i stand til å replikere eller overføre genetisk materiale (Kilde: Rådsdirektiv 90/220/EEC).

Organisasjonen (*The Organization*): personen eller enheten som innehar eller søker om sertifisering og derfor er ansvarlig for å demonstrere samsvar med kravene som FSC-sertifiseringen er basert på (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Overvåkning av forvaltningsplan (*Management plan monitoring*): oppfølgings- og tilsynsprosedyrer med det formål å evaluere oppnåelse av styringsmålene. Resultatene av overvåkingsaktivitetene benyttes i implementeringen av adaptiv forvaltning.

Plantevernmiddel (*Pesticide*): ethvert stoff eller preparat fremstilt eller brukt for å beskytte planter eller tømmer eller andre planteprodukter mot skadeorganismer, og kontrollere eller uskadeliggjøre disse organismene. Denne definisjonen inkluderer bl.a. insektmidler, soppdrepende midler og herbicider (ugrasmidler). (Kilde: FSC-POL-30-001 FSC Pesticides Policy (2005).

Plantasje (*Plantation*): et skogområde etablert ved planting eller såing med bruk av enten fremmede eller stedegne arter, ofte med en eller få arter, jevne mellomrom og jevn alder, og som mangler de fleste av naturskogens hovedegenskaper og nøkkelelementer (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2). For videre beskrivelse, se «treplantasje».

Plantasje (*Plantation (Norwegian definition)*): Se norsk definisjon av «treplantasje».

Prinsipp (*Principle*): viktig regel eller element, i FSCs tilfelle, gjeldende skogforvaltning (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Prioritert art (*Priority species*): arter og deres funksjonelle leveområder som er vernet etter naturmangfoldloven.

Produktiv skog (*Productive forest*): Dersom et område kan produsere minst én kubikkmeter ved, inkludert bark, per hektar og år, er det produktiv skog (Kilde: NIBIO forskningsinstitutt/ Landsskogtakseringen 2022).

Ratifisert (*Ratified*): prosessen der en internasjonal lov, konvensjon eller avtale (inkludert multilateral miljøavtale) er juridisk godkjent av en nasjonal lovgiver eller tilsvarende juridisk mekanisme, slik at folkeretten, konvensjonen eller avtalen automatisk blir en del av nasjonal lov eller setter i gang utvikling av nasjonal rett for å gi samme rettslige effekt. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Redusert hogstpåvirkning (*Reduced impact harvesting*): Hogst ved bruk av teknikker for å redusere påvirkningen på restbestandet (Kilde: Basert på retningslinjer for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold i tropiske tømmerproduksjonsskoger, IUCN 2006).

Refugier (*Refugia*): Et isolert område hvor omfattende endringer ikke har forekommet, typisk på grunn av endret klima eller forstyrrelser som de forårsaket av mennesker, og hvor planter og dyr som er typiske for en region kan overleve. (Kilde: Glen Canyon Dam, *Adaptive Management Program Glossary* som gitt på Glen Canyon Dam nettsted).

Reinbeitedistrikt (*Reindeer grazing district*): Samisk reindrift i Norge er delt inn i seks regionale beiteområder og disse er delt inn i 82 reinbeitedistrikter. Grensene for hvert beiteområde og reindriftsdistrikt er bestemt og regulert av statlige myndigheter og finnes på karttjenesten Kilden (https://kilden.nibio.no/). Et distrikt er en administrativ enhet som omfatter et bestemt geografisk område og som har som hovedoppgave å organisere og drive en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift innenfor distriktet. Et distrikt er ikke en juridisk enhet som kan låne penger eller utstede en kontrakt, men et distrikt kan representere individuelle reindriftsutøvere/familiegrupper i enhver konsultasjon, forhandlinger og eventuelle tvister. I hvert distrikt driver grupper av reineiere i den daglige driften en eller flere felles besetninger. Disse gruppene kalles *siida* og *sitje* på henholdsvis nord- og sørsamisk. Arbeidet innenfor en *siida* kan være sesongorientert, som en sommer- eller vinter-*siida* eller være en helårs-*siida*. Juridisk sett forstås med *siida*-enhet en familie som, eller en person som representerer en enhet innenfor distriktet og bedriver reindrift i en *siida* med ledelse av en enkeltperson, et ektepar eller et samboende par. Samer som ikke tilhører en *siida*-enhet faller utenfor de rettslige grensene som nå er fastsatt for reindrift i Norge. De siste årene har det vært rundt 100 individuelle sommer-*siida* og ca. 150 individuelle vinter-*siida*. Alle rein innenfor reindriftsdistriktene er privateid og bærer eiers øremerke.

Reindriftssamer (*Sámi reindeer herders*)**:** En del av det samiske folket er de samiske reindriftsutøverne. Deres tradisjonelle måte å bruke utstrakte arealer på i Norge til reindrift og andre kulturelle aktiviteter er beskyttet av fullt anerkjente sedvanerettigheter og nasjonal lovgivning.

Relevant interessent (*Relevant stakeholder*): Et samlebegrep brukt i denne standarden, prinsipp 9, om interessenter med juridiske eller sedvanerettigheter i forvaltningsenheten, eller med andre interesser. Det inkluderer også interessenter som kan bli kontaktet av Organisasjonen på grunn av offentlige databaseoppføringer som er mulig å spore tilbake til en enkeltperson, NGO eller institusjon selv når kilden ikke har spesifikke interesser angående forvaltningsenheten.

Representative naturtyper (*Representative Sample Areas*): deler av forvaltningsenheten er avgrenset med det formål å bevare eller gjenopprette eksempler på økosystem som naturlig vil forekomme i den aktuelle geografiske regionen.

Rimelig (*Reasonable*): rettferdig eller passende for omstendighetene eller formålene, basert på generell erfaring (Kilde: *Shorter Oxford English Dictionary*).

Rødlista naturtyper (*Red listed habitat types*): naturtyper i henhold til Rødliste for økosystemer og naturtyper, som er basert på NiN-systemet (se «Naturtyper»). Listen er utviklet av eksperter, og den er utviklet av Artsdatabanken (2018).

Resiliens (*Resilience*): et systems evne til å opprettholde nøkkelfunksjoner og prosesser i møte med påkjenninger eller press ved enten å motstå eller tilpasse seg endringer. Resiliens kan brukes på både økologiske systemer og sosiale systemer. (Kilde: *IUCN World Commission on Protected Areas* (IUCN-WCPA) (2008). *Establishing Marine Protected Area Networks – Making it Happen*. Washington DC: *IUCN-WCPA National Oceanic and Atmospheric Administration and The Nature Conservancy*).

Restaurere/restaurering (*Restore/Restoration*): Disse ordene brukes i forskjellige betydninger avhengig av konteksten og i dagligtale. I noen tilfeller betyr "restaurere" å reparere skaden på miljøverdier som er et resultat av forvaltningsaktiviteter eller andre årsaker. I andre tilfeller betyr

«restaurere» dannelsen av mer naturlige forhold på steder som har blitt sterkt forringet eller omgjort til annen arealbruk. I prinsippene og kriteriene brukes ikke ordet "restaurere" for å antyde gjenskaping av noe bestemt tidligere, forhistorisk, førindustrielt eller annet eksisterende økosystem (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Organisasjonen er ikke nødvendigvis forpliktet til å gjenopprette de miljøverdiene som har blitt påvirket av faktorer utenfor Organisasjonens kontroll, for eksempel av naturkatastrofer, av klimaendringer, eller av lovlig autoriserte aktiviteter fra tredjeparter, som offentlig infrastruktur, gruvedrift, jakt eller bosetting (FSC-POL-20-003). Uttak av områder fra sertifiseringsomfanget beskriver prosessene som gjør at slike områder kan fjernes fra det sertifiserte området når det er hensiktsmessig.

Organisasjonen er heller ikke forpliktet til å gjenopprette miljøverdier som kan ha eksistert på et tidspunkt i historisk eller førhistorisk fortid, eller som har blitt negativt påvirket av tidligere eiere eller organisasjoner. Organisasjonen forventes imidlertid å ta rimelige tiltak for å dempe, kontrollere og forhindre miljøforringelse som fortsetter i forvaltningsenheten som følge av slike tidligere påvirkninger.

Rettferdig kompensasjon (*Fair compensation*): godtgjørelse som står i forhold til omfanget og typen tjenester utført av en annen part eller skaden som kan tilskrives den første parten.

Rettighetshaver (*Right holder*): en betegnelse som brukes om de ulike rettighetshavere som har like rettigheter til næringsvirksomhet og annen virksomhet i samme område, i denne standarden begrenset til skogbruk og samisk reindrift.

Rimelig tid (*Timely manner*): så raskt som omstendighetene med rimelighet tillater og ikke med vilje utsatt av Organisasjonen, i samsvar med gjeldende lover, kontrakter, lisenser eller fakturaer.

Risiko (*Risk*): Sannsynligheten for en uakseptabel negativ påvirkning som oppstår fra enhver aktivitet i forvaltningsenheten kombinert med dens alvorlighet når det gjelder konsekvenser (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Samer (*Sámi*)**:** Samene er de eneste urfolkene i Norge. De er etterkommere av nomadefolk og har bebodd Nord-Skandinavia i tusenvis av år. Samisk reindrift er et tradisjonelt levebrød noe påvirket av skogbruksrelaterte tiltak, og reindriften er en næringssektor og regnes også som den viktigste kulturmarkøren. Den samiske reindriften er organisert som hovedsakelig familiegrupper (*Siida*) i 82 samiske reinbeitedistrikter i Midt- og Nord-Norge.

Samiske steder med spesiell kulturell, økologisk, økonomisk, religiøs eller åndelig betydning (*Sámi sites of special cultural, ecological, economic, religious or spiritual significance*):

- Kalvingsland: hunnreinen samler seg i usedvanlig rike kalvingsområder om våren hvor kalvene fødes og vokser opp.
- Oppsamlingsområder for rein: Oppsamlingsområder er naturlige avgrensede områder hvor reinen midlertidig samles under trekk, øremerking av kalver, sortering eller slakting.
- Beitehager: inngjerdede områder hvor rein samles eller fanges for fôring eller på vent for å bli kjørt inn i egne områder for øremerking eller slakting.
- Lavrike områder: Rein er avhengig av tilgang på lavdominerte vegetasjonssystemer for beite om vinteren. Disse lavene vokser på bakken i åpne skoger eller i fjellet, det vil si for

det meste rabbeskjegg, reinlaver, islandslaver og rabbeskjerper. De viktigste artene som vokser på tregreiner er hengende arter av skjegglav, brunskjegg og strylav.

- Trekk- og flytteleder: tradisjonelle/urgamle trekkveier for reinen mellom vinter- og sommerbeiteområder.

Skala (*Scale*): et mål på i hvilken grad en forvaltningsaktivitet eller hendelse påvirker en miljøverdi eller en forvaltningsenhet i tid eller rom. En aktivitet med liten eller lav romlig skala påvirker kun en liten andel av skogen hvert år. En aktivitet med liten eller lav tidsskala skjer kun med lange mellomrom. (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Skala, intensitet og risiko (*Scale, Intensity and Risk*): se definisjoner av begrepene "skala", "intensitet" og "risiko".

Sedvanerett (*Customary law*): sammenhengende sett med sedvanerettigheter kan anerkjennes som sedvanerett. I noen jurisdiksjoner er sedvanerett ekvivalent med lovbestemt lov innenfor sitt definerte kompetanseområde og kan erstatte lovfestet lov for definerte etniske eller andre sosiale grupper. I noen jurisdiksjoner utfyller sedvaneretten lovfestet lov og brukes under spesifiserte omstendigheter. (Kilde: Basert på NL Peluso og P. Vandergeest. 2001. *Genealogies of the political forest and customary rights in Indonesia, Malaysia and Thailand*, Journal of Asian Studies 60(3)):761–812).

Sedvanerettigheter (*Customary rights*): rettigheter som er et resultat av en lang rekke stadig gjentatte, vanemessige eller sedvanlige handlinger som ved slik gjentakelse og ved uavbrutt samtykke har fått en lovs kraft innenfor en geografisk eller sosiologisk enhet (Kilde: FSC-STD-01-001 V5 -2).

Signifikant (*Significant*): i prinsipp 9, HCV kategori 1, 2 og 6 er det tre hovedformer for å anerkjenne signifikans.

- en betegnelse, klassifisering eller anerkjent bevaringsstatus, tildelt av en internasjonal organisasjon som IUCN eller *Birdlife International*
- en utpeking utført av nasjonale eller regionale myndigheter, eller av en ansvarlig nasjonal bevaringsorganisasjon, på grunnlag av dens konsentrasjon av biologisk mangfold
- en frivillig anerkjennelse fra lederen, eieren eller organisasjonen, på grunnlag av tilgjengelig informasjon, eller av kjent eller mistenkt tilstedeværelse av en betydelig konsentrasjon av biologisk mangfold, selv når det ikke er offisielt utpekt av andre byråer
- Enhver av disse formene vil rettferdiggjøre betegnelse som HCV1, 2 og 6. Mange regioner i verden har fått anerkjennelse for sin betydning for biologisk mangfold målt på mange forskjellige måter. Eksisterende kart og klassifiseringer av prioriterte områder for bevaring av biologisk mangfold spiller en viktig rolle for å identifisere mulig tilstedeværelse av HCV 1, 2 og 6

(Kilde: FSC-STD-01-001 V5-2).

Sjeldne arter (*Rare species*): arter som er uvanlige, sjeldne, eller i tilbakegang, men som ikke er klassifisert som truet. Disse artene er lokalisert i geografisk begrensede områder eller spesifikke habitater, eller er lite spredt i stor skala. De tilsvarer tilnærmet IUCN (2001) kategorien *Near Threatened* (NT), inkludert arter som er nær ved å kvalifisere seg for, eller sannsynligvis vil kvalifisere for en truet kategori i nær fremtid. De er også tilnærmet likeverdige med truede arter (Kilder: Basert på IUCN (2001). IUCNs *Red List Categories and Criteria*, Versjon 3.1. IUCN *Species Survival Commission*).

Sosial rettighet (*Tenure*): sosialt definerte avtaler holdt av enkeltpersoner eller grupper, anerkjent av juridiske vedtekter eller sedvanepraksis angående "gruppen av rettigheter og plikter" for eierskap, besittelse, tilgang og/eller bruk innenfor en bestemt landenhet eller tilhørende ressurser (som individuelle trær, plantearter, vann, mineraler osv.). (Kilde: IUCN. Ordlistedefinisjoner gitt på IUCNs nettsted).

Skog (*Forest*): et område dominert av trær (Kilde: FSC-STD-01-001 V5-0. Avledet fra FSC Guidelines for Certification Bodies, Scope of Forest Certification, seksjon 2.1 først publisert i 1998, og revidert som FSC-GUI-20- 200 i 2005, og revidert igjen i 2010 som FSC-DIR-20-007 FSC *Directive on Forest Management Evaluations*, ADVICE-20-007-01).

Skog, norsk definisjon (*Forest, Norwegian definition*): område med > 10 % dekning av trær som er eller kan vokse til minst 5 m høyde i et område på 1 dekar på den aktuelle lokaliteten. Området er fortsatt skog i områder som er midlertidig uten tredekning (NIBIO, nasjonalt skogforskningsinstitutt).

Skogbestand (*Forest stand*): et enhetlig skogområde mht. alder og hogstklasse, ofte skjøttet som ett behandlingsområde. Et skogbestand er større enn 2 dekar.

Skogbiologisk kompetanse (*Forest biology expert*): en person med kompetanse innen aksepterte metoder og faglige detaljer om registrering og forvaltning av nøkkelbiotoper, rødlistearter og deres leveområder, hensynskrevende fuglearter, vannmiljøer, alle kategorier av naturtyper/habitater inkludert rødlistede økosystemer og naturtyper, samt FSC-standardkravene generelt.

Skogfond (*Forest trust fund*): ved salg av tømmer fra eiendommen er innbetaling til Skogfond pliktig etter skogbruksloven (4-40 % av salgssummen). Til hver forvaltningsenhet er det knyttet én konto i Skogfondet, og kontoen administreres av kommunen. Organisasjonen kan bruke penger fra Skogfond-kontoen (med skattefordeler) til å finansiere tiltak som foryngelse (treplanting), bygging eller vedlikehold av skogsveier, skogbruksplanlegging eller skogforsikring mot naturskader.

Skogkultur (*Silviculture*): faget og vitenskapen om å kontrollere etablering, vekst, sammensetning, helse og kvalitet til skog for å møte de målrettede ulike behovene og verdiene til grunneiere og samfunnet på en bærekraftig basis (Kilde: Nieuwenhuis, M. 2000. *Terminology of Forest Management*. IUFRO World Series Vol. 9. IUFRO 4.04.07 SilvaPlan og SilvaVoc).

Stedegne arter: Se Hjemmehørende/stedegne arter i denne ordlista.

Sysselsetting og yrke (*Employment and Occupation*): inkluderer tilgang til yrkesopplæring, tilgang til arbeid og til bestemte yrker, og ansettelsesvilkår (ILO-konvensjon 111, artikkel 1.3).

Treplantasje (*Plantation (Norwegian definition)*): Det norske NiN-systemet for klassifisering av naturtyper gir følgende definisjon på en treplantasje: Sterkt endrede jordarter som utsettes for produksjon av trebiomasse (trær) til tømmer, energi eller juletrær. Trærne plantes systematisk i rader, ofte etter markberedning, og de plantede trærne dominerer med mer enn 90 % av stammene. Plantasjer er ensjiktet, og trærne er like gamle. Bakkevegetasjonen mangler ofte, og området har ofte vært gjødslet, grøftet og/eller sprøytet. Nøkkelelementer som død ved mangler. (Kilde: Artsdatabanken, Natur i Norge, T38 Treplantasje). Det er ofte etablert treplantasjer på tidligere dyrket eller beitet mark.

Trussel (*Threat*): en indikasjon eller advarsel om forestående eller sannsynlig skade eller negative konsekvenser (Kilde: Basert på *Oxford English Dictionary*).

Truet art (*Threatened species*): arter som oppfyller IUCN (2001) kriteriene for sårbar (VU), truet (EN) eller kritisk truet (CR), og står overfor høy, svært høy eller kritisk høy risiko for utryddelse i naturen. Disse kategoriene kan omtolkes for FSC-formål i henhold til offisielle nasjonale klassifikasjoner (som kan ha juridisk betydning) og til lokale forhold og befolkningstettheter (som bør påvirke beslutninger om passende bevaringstiltak) (Kilde: Basert på IUCN. (2001). IUCNs rødlistekategorier og -kriterier: Versjon 3.1. IUCN *Species Survival Commission*).

Tilpasset ledelse (*Adaptive management*): en systematisk prosess for kontinuerlig å forbedre ledelsens retningslinjer og praksis ved å lære av resultatene av eksisterende tiltak (Kilde: Basert på IUCN. Ordlistedefinisjoner som gitt på IUCNs nettsted).

Tradisjonell kunnskap (*Traditional Knowledge*): informasjon, kunnskap, ferdigheter og praksiser som utvikles, opprettholdes og videreføres fra generasjon til generasjon i et fellesskap, ofte som en del av dens kulturelle eller åndelige identitet. (Kilde: basert på definisjonen av *World Intellectual Property Organization* (WIPO). Ordlistedefinisjon som gitt under Policy / Tradisjonell kunnskap på WIPO-nettstedet).

Tungt arbeid for barn (*Heavy work (in the context of child labour*)): refererer til arbeid som sannsynligvis vil være skadelig eller farlig for barns helse (Kilde: FSC-rapport om generiske kriterier og indikatorer basert på ILOs kjernekonvensjoner, 2017).

Tvist (*Dispute*): i de internasjonale generiske indikatorene (IGI) er dette et uttrykk for misnøye fra enhver person eller organisasjon presentert som en klage til Organisasjonen knyttet til dens ledelsesaktiviteter eller dens samsvar med FSC-prinsippene og -kriteriene, der et svar forventes (Kilde: basert på FSC-PRO-01-005 V3-0 Processing Appeals).

Tvist av betydelig varighet (*Dispute of substantial duration*): tvist som fortsetter mer enn dobbelt så lenge som de forhåndsdefinerte tidslinjene i FSC-systemet (dette er i mer enn 6 måneder etter mottak av klagen, basert på FSC-STD-20-001).

Tvist av betydelig størrelse (*Dispute of substantial magnitude*): i de internasjonale generiske indikatorene (IGI) er en tvist av betydelig størrelse en tvist som involverer ett eller flere av følgende:

- påvirker de juridiske eller sedvanerettighetene til urfolk og lokalsamfunn
- der den negative virkningen av ledelsesaktiviteter er av et slikt omfang at den ikke kan reverseres eller reduseres
- fysisk vold
- ødeleggelse av eiendom
- tilstedeværelse av militære enheter
- trusler mot skogsarbeidere og interessenter

Tvunget eller obligatorisk arbeid (*Forced or compulsory labour*): arbeid eller tjeneste som kreves av enhver person under trusselen om straff og som vedkommende ikke har tilbudt seg å frivillig utføre (ILO-konvensjon 29, artikkel 2.1).

Urfolk (*Indigenous Peoples*): personer og grupper av mennesker som kan identifiseres eller karakteriseres som følger:

- nøkkelkarakteristikken eller kriteriet er selvidentifikasjon som urfolk på individnivå og aksept av samfunnet som deres medlem
- historisk kontinuitet med pre-koloniale og/eller pre-settler samfunn
- sterk kobling til territorier og omkringliggende naturressurser
- distinkte sosiale, økonomiske eller politiske systemer
- distinkt språk, kultur og tro
- danner ikke-dominerende grupper i samfunnet
- beslutter å opprettholde og reprodusere deres forfedres miljøer og systemer som er særegne folk og samfunn

(Kilde: Tilpasset fra *United Nations Permanent Forum on Indigenous, Factsheet 'Who are Indigenous Peoples'* oktober 2007; *United Nations Development Group, 'Guidelines on Indigenous Peoples' Issues' United Nations* 2009, FNs erklæring om urfolks rettigheter, 13. september 2007).

Urfolks kulturlandskap - ICL (*Indigenous cultural landscapes*): urfolks kulturlandskap er levende landskap som urfolk tillegger miljømessig, sosial, kulturell og økonomisk verdi på grunn av deres varige forhold til land, vann, fauna, flora og ånder og deres nåværende og fremtidige betydning for deres kulturelle identitet. Et urfolks kulturlandskap er preget av funksjoner som har blitt opprettholdt gjennom langsiktige interaksjoner basert på kunnskap om arealomsorg, og tilpasset levebrødspraksis. De er landskap som urfolk utøver ansvar for forvalterskap over.

Utenlandske treslag: Treslag som ikke er hjemmehørende i Norge.

Utvalgte naturtyper (*Selected habitat types*): lovbeskyttede naturtyper i henhold til naturmangfoldloven.

Vannforekomster (*Water bodies*): sesongmessige, midlertidige og permanente bekker, elver, dammer og innsjøer. Vannforekomster inkluderer kantsoner og våtmarkssystemer, innsjøer, sumper, myrer og kilder.

Vegetasjonstyper (*Vegetation-types*): vegetasjonstyper nevnt i norsk standard er:

- Blokkebærskog: vanligvis furudominert skog, noen ganger i myrskog. Blokkebær og røsslyng dominerer vanligvis i feltsjiktet. Boniteten i vegetasjonstypen er lav.
- Blåbærskog: den vanligste skogtypen i Norge, vanligvis på middels god bonitet. Den domineres av blåbær i feltsjiktet. Tilknyttede treslag er vanligvis gran, dunbjørk eller eik (da som eik-blåbærskog).
- Bærlyngskog: skogsvegetasjon dominert av en blanding av blåbær, tyttebær og krekling i feltsjiktet. Det er en vanlig vegetasjonstype i skog med furu og gran, ofte i blandingsbestand. Boniteten er noe dårligere enn blåbærskogen.
- Edelløvskog: skog med løvtrær som tilhører den tempererte (hemiboreale) sonen (eik, ask, alm, spisslønn, lind, bøk, svartor og/eller hassel). Noen rike eller kalkholdige løvskogstyper er trua naturtyper.
- Flommarkskog (evt. flomskogsmark): skoger i jevnlig flompåvirka områder langs elver, ofte dominert av gråor, selje/vier eller gran.

- Hagemarkskog: skogkledde områder i kulturlandskap som ofte har blitt beitet eller brukt til vedhogst. Mange ulike treslag forekommer, men typen domineres ofte av løvtrær.
- Høgstaudeskog: høye urter og gress dominerer feltsjiktet under gran eller ulike boreale løvtreslag. Høgstaudeskoger er vanligvis artsrike og svært produktive.
- Høstingsskog: områder der ask eller alm som tradisjonelt har blitt styvet/lauvet for dyrefôr. Høstingsskog er leveområder for mange rødlistede arter av insekter, lav, moser og trelevende sopp.
- Kalkskog: skogsvegetasjonstyper på kalkrik mark, spesielt dominert av furu, gran eller bjørk, men også andre treslag. På grunn av de mange sjeldne og truede artene av sopp og karplanter som forekommer, er kalkskogene rødlistede naturtyper.
- Lavskog: furu- eller bjørkedominert skog totalt dominert av marklevende lav (reinlaver, kvitkrull, islandslaver osv.). Lavskog er viktig for reinbeite. Boniteten for skogproduksjon er ganske lav.
- Lågurtskog: lave urter og gras dominerer under ulike treslag. Boniteten er ofte ganske god for skogproduksjon.
- Myrskog: mer eller mindre skogkledde, lavproduktive arealer på ulike typer myrer. Vanlige treslag er furu, gran eller dunbjørk.
- Småbregneskog: vanligvis granskog. Feltsjiktet er preget av mer fremtredende forekomster av fugletelg og hengeving. Boniteten er middels til høy.
- Sumpskog: et bredt spekter av skogtyper preget av høy vannstand på torv- eller sumpmark, ofte i områder med mer eller mindre åpne myrer og myrskog. Rik sumpskog har høyt biologisk mangfold og er en rødlistet naturtype.
- Storbregneskog: i feltsjiktet vokser det ulike arter av høye bregner. Treslag er vanligvis gran eller dunbjørk. Storbregneskoger er vanligvis svært produktive.

Veldig begrenset andel (*Very Limited portion*): det berørte området skal ikke overstige 0,5 % av arealet til forvaltningsenheten i løpet av ett år, og ikke påvirke totalt mer enn 5 % av forvaltningsenhetens areal (Kilde: basert på FSC-STD-01- 002 V1-0 FSC-ordliste (2009)).

Veldig begrenset andel av IFL kjerneområde (*Very limited portion of core area*): det berørte arealet skal ikke overstige 0,5 % av kjerneområdets areal i løpet av ett år, og ikke totalt berøre mer enn 5 % av kjerneområdets areal.

Verifiserbare mål (*Verifiable targets*): spesifikke mål, for eksempel ønskede fremtidige skogforhold, etablert for å måle fremgang mot oppnåelse av hvert av forvaltningsmålene. Disse målene uttrykkes som klare resultater, slik at oppnåelsen av dem kan verifiseres og det er mulig å avgjøre om de er oppnådd eller ikke.

Vernskog (*Protective forest*): Vernskogen er det øvre skogbeltet under fjellet eller sjeldent et skogbelte langs kysten. En forsiktig forvaltning av vernskog kreves i forhold til skogbruksloven for å beskytte lavereliggende skog mot naturfarer forårsaket av det harde vinterklimaet (lave temperaturer og vind). Grensene for vernskog er trukket av lokale myndigheter og er begrunnet i forskrifter.

Våtmarker (*Wetlands*): Overgangsområder mellom terrestriske og akvatiske systemer hvor grunnvannsspeilet vanligvis er på eller nær bakken eller land er dekket av grunt vann (Kilde: Cowarding, LM, Carter, V., Golet, FC, Laroe, ET 1979. *Classification of Wetlands and Deep-*

water Habitats of the United States. DC US Department: Washington). Under Ramsar-konvensjonen kan våtmarker omfatte tidevannsmudderflater, naturlige dammer, myrer, jettegryter, våte enger, myrer, torvmarker, ferskvannsmyrer, mangrover, innsjøer, elver og til og med noen korallrev (Kilde: IUCN, No Date, IUCN Definitions).

Verste former for barnearbeid (*Worst forms of child labour*): omfatter a) alle former for slaveri eller praksis som ligner på slaveri, slik som salg og handel av barn, gjeldsbinding og livegenskap og tvangsarbeid, inkludert tvangs- eller tvangsrekruttering av barn for bruk i væpnet konflikt; b) bruk, anskaffelse eller tilbud av et barn for prostitusjon, for produksjon av pornografi eller for pornografisk fremføring; c) bruk, anskaffelse eller tilbud av et barn for ulovlige aktiviteter, spesielt for produksjon og handel med narkotika som definert i de relevante internasjonale traktater; d) arbeid som etter sin art eller omstendighetene det utføres under, er egnet til å skade barns helse, sikkerhet eller moral (ILO-konvensjon 182, artikkel 3).

Yrkesrelatert sykdom (*Occupational disease*): enhver sykdom som pådras som følge av eksponering for risikofaktorer som oppstår fra arbeidsaktivitet (Kilde: *International Labour Organization* (ILO). *Bureau of Library and Information Services*. ILO thesaurus som vist på ILOs nettsted).

Yrkesskader (*Occupational injuries*): enhver personskade, sykdom eller død som følge av en arbeidsulykke (Kilde: *International Labour Organization* (ILO). *Bureau of Library and Information Services.* ILO thesaurus som oppgitt på ILOs nettsted).

Økonomisk levedyktighet (*Economic viability*): evnen til å utvikle og overleve som en relativt uavhengig sosial, økonomisk eller politisk enhet. Økonomisk levedyktighet kan kreve, men er ikke synonymt med lønnsomhet (Kilde: Basert på definisjonen gitt på nettstedet til Det europeiske miljøbyrået).

Økosystem (*Ecosystem*): et dynamisk kompleks av plante-, dyre- og mikroorganismesamfunn og deres ikke-levende miljøinteraksjoner som en funksjonell enhet (Kilde: Konvensjonen om biologisk mangfold 1992, artikkel 2).

Økosystemfunksjon (*Ecosystem function*): en iboende økosystemkarakteristikk relatert til settet av forhold og prosesser der et økosystem opprettholder sin integritet (som primærproduktivitet, næringskjede, biogeokjemiske sykluser). Økosystemfunksjoner inkluderer prosesser som nedbrytning, produksjon, næringssyklus og strømninger av næringsstoffer og energi. For FSC-formål inkluderer denne definisjonen økologiske og evolusjonære prosesser som genflyt og forstyrrelsesregimer, regenereringssykluser og økologiske utviklingsstadier (suksesjon). (Kilde: Basert på R. Hassan, R. Scholes og N. Ash. 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. The Millennium Ecosystem Assessment Series*. Island Press, Washington DC; og R.F. Noss. 1990. *Indicators for monitoring biodiversity: a hierarchical approach*. Conservation Biology 4(4):355–364).

Økosystemtjenester (*Ecosystem Services*): Fordelene folk får fra økosystemer. Disse inkluderer:

- skaffe tjenester som mat, skogprodukter og vann
- regulere tjenester som regulering av flom, tørke, jordforringelse, luftkvalitet, klima og sykdom
- støttetjenester som jorddannelse og næringssyklus, og

- kulturtjenester og kulturelle verdier som rekreasjons-, åndelige, religiøse og andre ikke-materielle fordeler.

(Kilde: Basert på R. Hassan, R. Scholes and N. Ash. 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. The Millennium Ecosystem Assessment Series*. Island Press, Washington.